

El turisme a les comarques de Girona: una aproximació a les polítiques turístiques durant l'època franquista

Autor/a: Lourdes Bobet Font

Tutor/a: Dolors Vidal Casellas

Màster en Turisme Cultural 2015 - 2016

Índex

Llistat d'il·lustracions	3
Llista d'abreviatures	3
1. Introducció	4
1.1 Justificació i Objectius	5
1.2 Metodologia	6
1.3 Limitacions.....	7
2. Marc teòric: Un repàs per la història de la política turística d'Espanya	8
2.1 Breu aproximació al concepte de política turística	9
2.2 Vol per la política turística a Espanya.....	11
2.3 Catalunya	17
2.4 Girona	21
3. Antecedents: Dels inicis a l'esclat de la guerra	25
3.1 Els inicis.....	25
3.2 Època republicana	30
3.2.1 Foment del Turisme de Girona i comarques.....	31
3.2.2 Conferència de 1935	32
3.3 L'esclat de la Guerra.....	42
4. Els ens de promoció a les comarques de Girona en època franquista.....	44
4.1 La reestructuració de les entitats.....	44
4.1.1 Dirección General de Turismo 1939 – 1951	45
4.1.2 Las Juntas Provinciales y Locales de Turismo.....	50
4.2 Camí cap al turisme de masses.....	53
4.2.1 Asociación Fomento del Turismo de Gerona (1950 – 1959).....	54
4.2.2 Juntas Provinciales y Locales de Información, Turismo y Educación Popular	63
4.3 L'auge turístic a Girona.....	72
4.3.1 Centros de Iniciativas y Turismo.....	72
4.3.2 La Comunitat turística de la Costa Brava	87

5. Conclusions.....	96
Bibliografia	100
Llibres, articles i revistes.....	100
Documents i informes diversos	102
Premsa.....	105

Llistat d'il·lustracions

Il·lustració 1. Reunion de Patronat de Turisme de la Costa Brava a S'Agaró, presidit pel governador general de Catalunya, Felix Escales. Font: La Vanguardia, 18 de Gener de 1936	36
Il·lustració 2. Propaganda de les agències de viatge, a Los Sitios de Gerona, 16 d'Abril de 1950.....	47
Il·lustració 3. Portada del catàleg de les obres exposades en el I Concurso de Fotografia de Gerona., Arxiu Municipal de Girona.....	57
Il·lustració 4. Portada de la Revista Gerona Turística, 1952, Arxiu Municipal de Girona.....	58
Il·lustració 5. Cartell de Fomento del Turismo de Gerona. Sense data. Arxiu Històric Sant Josep.	60
Il·lustració 6. Cartell de les festes internacional de Girona de 1967. Arxiu Històric Sant Josep	79
Il·lustració 7. Cartell de la I Fira de Flors i plantes naturals de Ripoll de 1967. Arxiu Històric Sant Josep	80
Il·lustració 8. Logotip de l'ancora de la Comunitat Turística Costa Brava.....	89

Llista d'abreviatures

AFTG – Asociación Fomento del Turismo de Gerona

CIT – Centros de Iniciativas y Turismo

CITE – Centros de Iniciativas y Turismo de España

FESIT – Federación Española de Sindicatos de Iniciativas y Turismo

GEIEG – Grup excursionista i Esportiu de Girona

MIT – Ministerio de Información y Turismo

PNT – Patronato Nacional de Turismo

SAF – Sociedad Atracción de Forasteros

SIT – Sindicatos de Iniciativa Turística

1. Introducció

Al llarg de les dècades les polítiques turístiques han tingut diferents formes i objectius, les quals han estat vinculades en diferents organismes i voluntats polítiques i econòmiques. En aquest document, el marc de recerca es circumscriu a les comarques de Girona, l'àmbit geogràfic que avui correspon a la promoció que realitza el Patronat de Turisme Costa Brava – Girona.

Degut a l'envergadura cronològica, aquest treball s'ha focalitzat en l'època franquista, i s'ha realitzat només una breu síntesi de les dècades anteriors a la Guerra Civil per tal d'entendre millor l'època analitzada. Així, es troba que a principis de segle, les polítiques turístiques i la gestió turística duta a terme van néixer bàsicament al nivell local, segons els testimonis existents. Durant l'època franquista, aquests formaven part de la "xarxa estatal" d'organització turística, podent-se concebre com una prolongació dels ens provincials i estatals. No obstant, en alguns casos també s'han inclòs entitats que s'ocupaven d'una marca o un aspecte en concret donada la seva rellevància. En són exemples els centres excursionistes o la Comunitat Turística de la Costa Brava.

Aquest treball es divideixen cinc blocs. El primer, conta amb els objectiu del treball i la metodologia que s'ha dut a terme per realitzar-lo. En el segon capítol es troba el marc teòric, el qual tracta d'una revisió literària, començant per una breu explicació de que són les polítiques turístiques. Seguidament, aquest apartat està dividit piramidalment, es a dir, començant per una revisió a nivell estatal, seguidament de Catalunya i finalment acabant amb el tema en qüestió el qual és la província de Girona.

En el tercer capítol, es troba una aportació de les polítiques turístiques dutes a terme les primeres dècades del segle XX, ja que és necessària per tal d'introduir i entendre millor com es va actuar en l'època estudiada.

El quart capítol, és la base del treball. Així, aquest es troba dividit segons els ens promocionals que realitzaven les polítiques, els quals s'atribueixen a una línia temporal per dècades. Per tant, primerament es parla dels anys quaranta, de quines accions es van dur a terme en l'època de la postguerra, i bàsicament a nivell estatal – Dirección General de Turismo i les seves Juntas Provinciales y Locales-, ja que la dictadura controlava totes les polítiques. A continuació, en els anys cinquanta, destaca la Asociación Fomento del Turismo de Gerona creada el 1950, on es descriu les seves funcions i la seva relació amb les Juntas anteriors, fins la seva desaparició. Finalment, a partir dels anys seixanta, Girona viu el seu auge en el turisme, en les quals la reorganització estatal provoca la substitució de les Juntas Locales per els Centros de Iniciativas y Turismo. Finalment, es fa patent la necessitat

d'agrupar-se per a una millor organització del turisme en la zona costera, on es creà la Comunitat Turística de la Costa Brava, la qual fou un antecedent per a la creació, pocs anys més tard, del que es el Patronat de Turisme Girona Costa Brava, molt més complet.

1.1 Justificació i Objectius

En els últims anys, s'ha posat de manifest la necessitat de realitzar treballs sobre l'àmbit de la història del turisme, ja que aquesta activitat ja no és un fenomen recent. Pràcticament, des dels primers viatgers dels quals s'anomenen turistes, ja en fa més d'un segle i on aquest fenomen s'ha anat expandit, cada vegada més, fins al punt de convertir-se en un sector econòmic de gran rellevància.

Es en aquest context, on sorgeixen les primeres iniciatives d'estudiar com ha evolucionat aquest sector a nivell històric. D'aquesta manera, conèixer quines són les polítiques turístiques i quines han estat les actuacions dutes a terme, són factors importants per a poder entendre el desenvolupament del turisme a les comarques de Girona i com s'ha arribat fins als nostres dies.

Girona província ha gaudit sempre de ser un lloc amb un gran interès turístic gràcies a la seva zona marítima, la Costa Brava, i a la ciutat per haver mantingut la seva fisonomia històrica al llarg dels anys. Però també s'ha de destacar altres indrets que han proporcionat en aquest territori incentivar als turistes gràcies a els balnearis – sobretot els primers turistes- a les zones muntanyoses del Pirineu i als pobles amb un gran atractiu històric – artístic.

Per tant, l'objectiu principal d'aquest treball es centra, tal i com el mateix títol indica, sobre la recerca i l'estudi de les polítiques turístiques realitzades durant l'època franquista a la província de Girona, concretament des del 1939, ja finalitzant la Guerra civil espanyola, fins a finals de la dècada dels setanta, amb la instauració de la democràcia i coincidint amb la creació del Patronat de Turisme Girona Costa Brava – Pirineus.

Com a objectius específics, es centra en la caracterització i descripció cronològica de tots els ens de promoció que van incidir en la formació turística de la zona. Correlativament, la identificació de quines han estat les polítiques turístiques donades per aquests ens segons el seu context polític, social i econòmic. Per últim, destacar i valorar quina ha estat la participació i la incidència dels agents provinents de diferents àmbits dins el turisme en els

ens de promoció locals i provincials, per tal de identificar si influeix en les polítiques turístiques o no.

Per tal de justificar el tema elegit, la motivació d'aquest treball sorgeix a partir de la relació existent entre les pràctiques realitzades en la mateixa facultat de turisme, de la Universitat de Girona, que tracta sobre l'estudi dels ens de promoció turística de Girona –des dels inicis fins avui en dia- i el tema elegit. La següent motivació presa per elegir aquesta època concreta, fou el context històric en que es trobava Girona, en una època de creixement del turisme a partir dels anys seixanta, on com en molts altres territoris, era necessari actuar-hi – i explotar- aquest sector, resultat de la recuperació i com a una gran font d'ingressos per al país.

1.2 Metodologia

El present treball es basa en una metodologia descriptiva i expositiva, fonamentada en una recopilació d'informació per tal d'exposar i demostrar el tema en qüestió en un període de temps determinat. Seguidament es descriurà la metodologia i les fonts utilitzades per aquest treball.

En primer lloc, ha estat necessari realitzar una cerca bibliogràfica referent a les polítiques turístiques, generalment a nivell espanyol per dos motius: el primer es que no hi ha gairebé bibliografia exclusiva sobre aquest tema que parli de Girona, i en segon lloc, el context social i polític de l'època analitzada es troba en un centralisme el qual s'ha de tenir en compte i no es pot obviar.

D'altra banda, a més dels documents en línia – llibres, articles i tesis doctorals-, la biblioteca de la mateixa universitat de Girona i la biblioteca pública de Girona, Carles Rahola, han estat també punts de recollida d'informació necessària.

Però com a font importantíssima, i d'on provenen gran part dels documents, son de l'Arxiu Històric de Girona, al convent de Sant Josep. Així, les fonts utilitzades per a la realització d'aquest treball es basen en les trobades en aquest arxiu, conjuntament amb l'Arxiu Municipal de Girona i el fons de la biblioteca Carles Rahola. Val a dir també, que gràcies a l'evolució tecnològica dels últims anys, permet trobar un major nombre de arxius escanejats i dipositats en la mateixa pàgina de consulta del propi arxiu, facilitant així la consulta de documents. D'aquesta manera, documents sobretot de caire jurídic, es poden consultar fàcilment a traves d'internet.

Per últim, s'ha realitzat un buidat de premsa de l'època que ha estat molt necessària per a la realització del treball. D'aquesta manera, des de l'Arxiu Municipal de Girona s'ha trobat gran part de la premsa digitalitzada, especialment del diari "Los Sitios de Girona" (1943-1987), ja que aquest va ser l'únic diari durant molts anys a nivell provincial. Però també ha estat d'utilitat la mateixa hemeroteca de la Vanguardia, tot i que amb una menor quantitat d'informació. Per realitzar el recull de premsa, s'ha utilitzat paraules clau com: *turismo Gerona, turismo Costa Brava, centro de iniciativa, Sociedad atracción de forasteros, comunidad turística, fomento de turismo o junta provincial de turismo.*

1.3 Limitacions

La realització d'aquest treball comporta una sèrie de limitacions que cal tenir en compte. Tot hi existir un alt volum de documentació, una de les principals limitacions que s'ha trobat ha estat la baixa apreciació per part dels ens de promoció en guardar les seves publicacions. Es a dir, moltes de les entitats no han tingut la "costum" de conservar el material (fulletons, cartells, etc.) que s'ha anat realitzant al llarg del temps, i això comporta mancances i complicacions en la investigació.

Una altra de les limitacions importants, és que entre la documentació trobada, en molt dels casos no hi ha documentació referent al resultat i a la repercussió que van tenir moltes de les polítiques turístiques dutes a terme, sobretot en l'època analitzada.

D'altra banda, per tal de completar aquestes limitacions, per exemple, seria d'utilitat la realització d'entrevistes –les quals el temps no ha permès realitzar-les degut al volum d'informació- a totes aquelles persones que havien participat en el desenvolupament de la indústria turística i o als seus familiars, per tal de fer arribar les seves memòries per a completar aquest fragment de la història de les comarques de Girona.

Així mateix, també han quedat fora de l'abast arxius comarcals dels quals, una extracció de documentació d'aquests faria possible un estudi molt més exhaustiu i complet.

Per tant, cal destacar que aquest treball és una base en el qual es podria aprofundir molt més en els diversos apartats. De la mateixa manera, completar les dècades anteriors i precedents, i a més, on es poden desenvolupar altres línies d'investigació.

2. Marc teòric: Un repàs per la història de la política turística d'Espanya

Des de finals de segle XIX, on apareixen els primers viatgers com a tal, fins el dia d'avui, el turisme no ha deixat de créixer. En el transcurs d'aquest temps, el turisme s'ha desenvolupat com una activitat socioeconòmica, però que a la vegada engloba factors de diferents àmbits tradicionals, desenvolupant-se així de manera multidisciplinària.

Davant un fet de tant gran rellevància com és aquest moviment constant de persones, ja des dels seus inicis, tant el govern com els agents locals –que foren els capdavanters en el fenomen, ja que aviat hi van veure futur en el seus negocis-, han hagut d'actuar-hi. Aquest fenomen, ha desenvolupat la necessitat d'intervenir-hi i per tant, de realitzar polítiques turístiques.

Per tant, el següent marc teòric es centrarà en una revisió històrica sobre les polítiques turístiques realitzades al llarg del segle XX, centrant-se en quins han estat els ens de promoció que les han fet possible. Parlar de l'evolució, de la història de les polítiques turístiques que s'han dut a terme és un tema relativament nou, ja que a nivell acadèmic no es van començar a investigar fins ben entrat ja al segle XXI. Si bé, cal destacar l'interès recent que s'està produint sobre la història del turisme, la preocupació per a l'estudi acadèmic d'aquesta matèria. Ja en una article de Larringa i Vallejo (2013), aborden com s'està posant de manifest aquesta necessitat de realitzar estudis sobre història i la evolució del turisme¹.

Es així com en el següent capítol, s'abordarà des d'una perspectiva històrica i de manera cronològica, les primeres polítiques turístiques que es van realitzar a Espanya fins arribar a concretar la província de Girona, durant el segle XX. Si bé, no s'entrarà en un anàlisi profund sobre el que és la política turística, sinó com ha evolucionat i quins han estat els ens de promoció existents. Per tant, en primer lloc trobarem una breu definició sobre política turística i com està estructurada. A nivell espanyol, es parlarà sobre els primers turistes, la creació de les primeres iniciatives i quin fou el paper que va emprendre l'estat fins la segona república. Seguidament, com va evolucionar el turisme en època dictatorial i quin fou l'interès que va tenir el govern sobre aquest fenomen fins a la restitució de la constitució. En el cas de Catalunya, es realitzarà el mateix ordre cronològic, exercint un repàs a partir del context que es va viure durant el segle, passant pels ens de promoció o les polítiques

¹ El mateixos autors formen part de *TURHIS*, el blog del grup d'investigació sobre Història del Turisme.

turístiques que es van dur a terme per a la consolidació de la imatge turística de Catalunya. Finalment, s'abordarà la província de Girona, la qual la seva bibliografia sobre política turística és gairebé escassa, i per tant serà el tema d'investigació que s'abordarà en aquest treball.

2.1 Breu aproximació al concepte de política turística

Existeixen diferents definicions de política turística, abordades des de diferents perspectives, motivacions i aspectes, i que, segons Castillo (2013:173), “al turisme –en general- se'l considera un fet al que se li “apliquen polítiques” per a la seva conducció execució i avaluació amb variacions de concepció i operativitat, segons el moment històric i els governs de torn.” Però destaca que l'interès es produeix quan es manifesta com una complexitat socioeconòmica, la qual necessita la intervenció de l'estat. I coincidint amb Pellejero (2002b) on “L'estat ha d'intervenir en l'activitat turística per totes les implicacions (econòmiques, socials, polítiques, culturals i mediambientals) que aquesta activitat opera”, un fet que es van donar compte, com ja s'ha dit, ben aviat des dels inicis del turisme. Tot i així, remarca Castillo (2013) que no existeix uniformitat en les polítiques turístiques dels diferents països i tampoc d'un mateix país, ja que amb els canvis de governs, les polítiques també canvien.

D'aquesta manera, entre les definicions de política turística es troba Velasco (2004b:74), en que la política turística és “El conjunt, articulat i coherent, de decisions i actuacions que duen a terme els governs en l'àmbit territorial de la seva competència, amb la intenció d'arribar a uns objectius determinats, en relació amb els fets de diferent naturalesa que genera el procés d'atracció, estància o residència ocasional de ciutadans”. En aquest sentit, és interessant tenir en compte, que les accions dutes a terme per el govern com polítiques turístiques són quan l'acció d'intervenir és expressament turística, però, com Velasco (2002) aporta, les intervencions tindran efecte ja no solament per al turisme, sinó per el propi territori. La qual cosa passa també a l'inrevés². Cal destacar també el recent article publicat per Velasco i Santos (2016), en el qual defineix conceptualment la matèria de política turística, quins son els seus objectius i el perquè s'ha d'actuar de certa manera, on no s'entrarà aquí en el tema.

Un altre autor que ha parlat sobre aquest tema en diferents treballs és Montaner Montejano (1996), on atribueix la política turística dins de la “micropolítica o política especialitzada, la

² Un exemple clar seria el casc antic de Girona, on la intervenció duta a terme per a la ciutadania va comportar també una millora per incidir en el turisme.

qual estableix les directrius en la ordenació, planificació, promoció i control de l'activitat turística d'un país, dut a terme per els poders públics que es converteixen en agents turístics a través dels òrgans de la administració pública". Així, en el cas d'Espanya es troben tres nivells d'organització politico-turística: l'administració Central, Administració autonòmica, administració provincial y comarcal, i l'administració municipal.

Seguint amb Montaner (1996), en l'administració central les competències en matèria de turisme depenen actualment de la Secretaria de Estado de Comercio y Turismo adscrita al ministeri d'economia³. D'aquesta, depenen la Secretaria General de Turismo, el Instituto de Turismo de España (Turespaña), el Instituto de Estudios Turísticos i els Paradores Nacionales.

En el cas de l'administració turística autonòmica, moltes de les competències en matèria de turisme foren transferides, no al mateix temps, a les comunitats autònomes a partir de la Constitució. Així, van assumir competències en: la ordenació de recursos turístics i la oferta turística; la promoció dels recursos turístics a través de les oficines de turisme i d'accions promocionals; Ajudes, subvencions i premis; Formació turística; Control i vigilància del compliment de la normativa vigent amb poder sancionador; Ordenació de les activitats y professions turístiques.

Per al que assumeix l'administració turística provincial, esta gestionada per les diputacions provincials i altres ens provincials tenint competències de promoció de turística en el territori sota la seva jurisprudència. L'administració comarcal esta gestionada per els consells comarcals coordinats per l'administració autonòmica o per l'administració provincial tenint competències de promoció de turisme en el territori sota la seva jurisprudència.

Finalment, en l'administració municipal, els ajuntaments dels municipis turístics també tenen competències en matèria de promoció i informació turística, a través de conselleries de turisme, patronats municipals de turisme i oficines municipals de turisme. A més, en alguns municipis de una certa tradició turística existeixen centres d'iniciatives i turisme que son centres privats creats per a promocionar turísticament el municipi.

³ Segons el Real Decret 780/1996, de 7 de maig de 1996.

2.2 Vol per la política turística a Espanya

Els inicis

En el segle XIX, dominat per la industrialització i per totes les transformacions econòmiques, socials i polítiques, van començar a sorgir les primeres activitats de caire turístic lligades en aquest context. Especialment relacionades amb els balnearis i les aigües termals i marines per les seves propietats curatives⁴ (Larringa i Vallejo, 2013), que entre els setanta i vuitanta del segle XIX es van conformar com espais d'oci, desenvolupant al seu voltant activitats complementaries. A partir dels 90 va anar en decadència, fins als anys 20 del segle XX, en que torna a guanyar força. Així, alguns dels estudis realitzats sobre la història dels primers turistes han anat lligats en aquesta matèria⁵.

De totes maneres, el turisme a inicis de segle era un fenomen bastant limitat però en creixement durant el primer terç de segle, on es van desenvolupar, a més dels balnearis, fenòmens com l'excursionisme a espais naturals i a conjunts monumentals, la proliferació d'associacions de foment del turisme o sindicats d'iniciativa turística i la consideració del turisme com a fenomen sociològic i potencial factor de progres econòmic (Larringa i Vallejo, 2013), com es veurà més endavant.

A començaments del segle XX, la descripció que aporta Palou (2012) sobre el turisme a Espanya, és d'una activitat econòmica bastant minsa, amb una infraestructura hotelera i de serveis i una comunicació pèssima. No obstant, Espanya va ser un dels països capdavaners en l'organització institucional de l'activitat turística.

Per a Espanya, en "els inicis del segle XX, els països de referencia van ser Suïsa, Itàlia i França" (Vidal, 2006:187), sobretot una gran influència d'aquest darrer alhora de "preocupar-se o donar-se compte" (Velasco, 2004b:108) sobre el turisme, degut a les associacions de Sindicatos de Iniciativas y Turismo que es crearen a França. A partir d'aquest moment, es quan a Espanya es van crear també les primeres associacions específicament turístiques: les Sociedades de Atracción de Forasteros al 1905, i que al cap d'un any, van passar a anomenar-se Centros de Iniciativa y Turismo. "Aquests van començar a redactar inventaris del patrimoni cultural i natural de la zona geogràfica de la seva influencia, facilitaven informació sobre transports i vies de comunicació, allotjaments i

⁴ Es remunta a finals del segle XVIII, quan sorgeix la preocupació per la higiene, desenvolupada per diferents metges preocupats per l'entorn social i ambiental en l'origen i l'evolució de les malalties. ()

⁵ Alguns dels exemples son: Luis Alonso, on examina les diferents fonts estadístiques disponibles para conèixer la demanda dels balnearis espanyols; Carlos Larrinaga estudia les inversions dutes a terme en el sector termal des de finals del segle XVIII fins principis del XX a la província de Guipúscoa.

altres assumptes d'interès i, amb l'objectiu de fer més eficaç la seva funció, van començar a obrir petites oficines en les ciutats que ja rebien un número significatiu de turistes y que es constituïen en centres d'informació turística per als visitants” (Velasco 2004b:108).

Els començaments d'aquesta arribada “d'estrangers”, no va quedar pas fora del panorama polític, tal i com explica Pellejero (2002b), sinó que ben aviat es va veure la necessitat d'actuar sobre aquest fet. D'aquesta manera, el mateix 1905 es va crear la Comisión Nacional –dependent del Ministerio de Fomento- per a fomentar Las excursiones artísticas y de recreo del público extranjero⁶, mitjançant el Real Decret de 6 d'Octubre de 1905:

“Esos ingresos de la balanza económica de las naciones no se forman exclusivamente de las mercancías que se exportan; tienen, por el contrario, otras muchas fuentes, y entre ellas se encuentra la creciente afición de viajar, que constituye en el extranjero un deporte de todas las clases sociales, y especialmente de las más acomodadas”⁷

L'objectiu principal de la Comisión Nacional, descrits per Velasco (2004b), era la difusió a l'exterior dels destins turístics del país que es consideraven amb un major atractiu, va ser el primer organisme públic dedicat a la promoció i el foment d'Espanya. Va organitzar a més, 5 congressos internacionals de turisme -a Saragossa (1908), Sant Sebastià (1909), Tolouse (1910), Lisboa (1911) i Madrid (1912)-, per tal de constituir-se com a “un punt de reunió d'experts en la matèria”. Vidal (2006), exposa que aquest fet va servir més tard per argumentar la titularitat de Madrid com a seu de la Organització Mundial del Turisme. No obstant, com explica González (2005), tot i que es considera que la tasca d'impulsar i desenvolupar el turisme es pròpia de la iniciativa privada, la creació d'aquest ens fou el primer impuls des de l'administració per a la construcció “de la indústria dels forasters”.

Tal i com explica Velasco (2004b), al 1911 es va dissoldre la Comisión Nacional i es va crear la “Comisaría Regia para el desarrollo del Turismo (1911 - 1928)”, com a substitut de l'anterior, i el qual depenia de la Presidencia del Consejo de Ministros⁸. Igual que a la Comisión Nacional, es va dedicar fonamentalment a promoure Espanya a l'estranger i afavorir els forans, però a més a més, també en la conservació de la riquesa artística, monumental i pintoresca del país. La Comisaria Regia va intentar consolidar l'oferta de productes d'alta qualitat, pel tipus de turista que viatjava. Algunes de les accions que es van

⁶ Per dur a terme aquesta missió, es va estipular que el Ministeri de Foment hauria d'incloure en el Pressupost de l'Estat la quantitat de diners que es considerava necessari per tal efecte. (Pellejero, 2002b:235)

⁷ Real Decreto de 6 de Octubre de 1905; preàmbul. Dins de Velasco (2004b:109).

⁸ Fou Marquès de la Vega Inclán, el primer i únic Comissari Regi (1911-1928).

dur a terme es van basar sobre la construcció d'hotels de luxe i però, també va destacar el començament de construccions d'allotjaments dirigida a turistes amb menys capacitat adquisitiva. També es treballà sobre la Ley de Parques Nacionales de 1916 y en la promoció, la qual es centrava en els països on més poder adquisitiu tenien, Estats Units i el Regne Unit⁹

En l'època de Primo de Rivera, no es va prestar massa atenció al fenomen del turisme, i van decidir que la Comisaria Regia seguis al capdavant, fins quan, a partir del Real Decret de 25 d'Abril de 1928, es va substituir la Comisaría Regia per el Patronato Nacional de Turismo. Aquest, va existir fins el 1938, amb la finalitat d'atendre als diferents factors que intervenen en el turisme (com son les infraestructures, l'allotjament o la propaganda entre d'altres). A més a més, el van dotar amb més recursos econòmics i humans que l'anterior. Aquest fet fou una gran novetat, ja que dotaven a l'ens amb una feina més amplia que las Comisarias que hi havia hagut anteriorment (Pellejero, 2002a). L'estat va actuar en activitats estretament relacionades amb el turisme, per exemple, ampliar i millorar l'oferta hotelera, informar dels atractius turístics d'Espanya, incrementar el transport i la seva qualitat i fomentar activitats artístiques, esportives i festives i la celebració de congressos. "Aquest, actuava per mitjà d'un Comité i un Consejo General del Turismo. En el Comité, es van crear tres delegacions: la Delegación de Arte, encarregada de l'inventari i conservació dels bens de patrimoni històric; la Delegación de Propaganda, i la Delegación de Viajes, amb competències per organitzar excursions a llocs artístics e històrics, per conservar i gestionar la informació sobre vies de comunicació i per realitzar feines d'inspecció en l'hostaleria" (Velasco, 2004b:112).

La mateixa autora, Velasco (2004a) explica les dos grans innovacions de l'època. Primerament, es donen compte de les diferències territorials existents i per tant es crea una estructura administrativa basada territorialment que permetrà treballar en cadascun dels espais de manera independent. Es va dividir en: Regió central; Regió cantàbrica; Aragó, Catalunya i Balears; Llevant, y Andalusia, Canàries i el Protectorat espanyol del Marroc, amb un Delegat Regional corresponent en cada territori¹⁰. Una altra novetat, es que es començà a donar més importància a la promoció exterior que anteriorment, fins al punt de poder establir oficines d'informació i propaganda en altres països i millores en la informació de quan arriben els turistes al país. A més, es van editar els primers cartells per difondre la imatge turística del país, es va començar la promoció basada en la utilització de suport

⁹ amb la fi el qual es va inaugurar la Exposició Española de Turisme a Londres de 1914

¹⁰ Al 1935 es va crear *la Federación de Sindicatos de Iniciativa y Turismo*, on la iniciativa es pretén abordar també des dels sindicats. Això significava, que rebien subvencions municipals o provincials per a l'execució de les activitats.

gràfic, es va crear la Red Nacional de Paradores y Albergues, la Cámara Oficial Hotelera de España i una Caja de Crédito Hotelero.

Durant els anys de la Guerra Civil, es va crear el Servicio Nacional de Turismo, i, tot i ser de "mal gust" es van crear "Rutes de Guerra" per visitar ciutats i fronts durant la guerra.

Època franquista

Ja acabant la Guerra Civil, els Servicios van establir La Dirección General de Turismo, dependent del Ministerio de Gobernación, i al 1941, es crearen Las Juntas Provinciales y Locales de Turismo. Amb l'etapa franquista, va començar el conegut fenomen del turisme de masses. "El turisme va augmentar a Espanya a causa de la progressiva disminució de les restriccions sobre els canvis de divises –i devaluació de la pesseta- i dels viatges –preus turístics més competitius-, l'avenç en el transport a nivell internacional, la generalització de les vacances pagades, expansió econòmica als països desenvolupats, augment de la renda i major disposició de temps lliure" (Pellejero 2002b:242). A més de la morfologia climàtica i física, i del patrimoni artístic i cultural que tenia Espanya.

Per explicar la política turística en l'etapa franquista Pellejero (2002b), divideix l'etapa en tres subetapes: els inicis de l'etapa franquista, caracteritzada per l'intervencionisme, l'autarquia i les tensions inflacionistes; la segona durant els anys 50, amb millores en la producció i el consum; y la ultima, des dels 60 fins al final de la dictadura, "l'època del desenvolupament". L'objectiu principal de la política turística franquista fou "créixer, i com més millor". Es va basar bàsicament en l'oferta turística.

Durant la dècada dels 40 es va crear la Comisión Consultiva de la Dirección General de Turismo (1948) i es va constituir la primera empresa en l'àmbit de l'activitat turística: Autotransporte Turístico Español S.A. (ATESA) (1949). Òbviament, entre la Guerra Civil i la II Guerra Mundial el turisme no destaca com a tal, tot i que es van realitzant accions. Es a partir dels últims anys de la dècada dels 40 que comença la fase d'expansió turística a Espanya, amb el turisme de masses creixent, el seu ressorgiment.

Així, al 1951 es crea el Ministerio de Información y Turismo¹¹ i el primer pla general d'intervenció pública en el turisme, el Plan Nacional de Turismo¹² de 1953. Es va iniciar una regulació més sistemàtica dels subsectors d'allotjaments, de les agències de viatge i

¹¹ Amb Gabriel Arias Salgado durant els primers 11 anys.

¹² L'objectiu principal era augmentar l'arribada de turistes i allotjar-los, i tenia dos funcions: promocionar l'activitat turística i conscienciar a la resta dels decisors públics de que era necessària la seva participació per a l'expansió del turisme (Velasco, 2004b:134).

restauració, aprovant-se, igualment el Estatuto de Directores de Empresas Turísticas, el règim d'inspecció i sancions i el Seguro Obligatorio de Viajeros. També es crea l'estructura perifèrica del Ministerio, la Comisión Interministerial de Turismo, els organismes autònoms ATE y Póliza de Seguro y la empresa pública ATESA (Velasco, 2004b).

Segons Cals (1982), España començava a tenir certs atractius tant per als turistes com per a les empreses. Alguns d'aquests eren: la morfologia física i climàtica (un atractiu per als turistes dels països d'origen, sobretot Anglaterra), els preus eren més baixos, el tipus d'allotjament, una legislació "generosa" de cara als estrangers i una administració disposada a qualsevol cosa per tal de captar nous turistes.

A partir del 1962, el Banco Internacional de Reconstrucción y Fomento, va elaborar un informe en el qual es defensava l'oportunitat econòmica que el turisme tenia per a Espanya. D'aquesta manera, s'aconsellava realitzar accions en les infraestructures, els allotjaments i una reorganització de l'administració de les prestacions de serveis turístics. Es va crear també una Subsecretaria de Turismo, amb dos funcions principals: "una genèrica basada en l'assistència al ministre en la política turística general; i una més específica, que consistia en elaborar el capítol de turisme per al Pla Nacional de Desenvolupament, executant després les mesures resultants del mateix" (Velasco, 2004b:142). De tal manera, van sorgir la Dirección General de Promoción del Turismo, La Dirección General de Empresas y Actividades Turísticas i La Escuela Oficial de Turismo, dependent del Instituto de Estudios Turísticos. Durant aquest període, es van posar en marxa programes per fomentar una alternativa al turisme de sol i platja, com el programa *Vacaciones en Labranza o el Plan de promoción de estaciones de montaña o turismo de nieve*.

En quan a la promoció, es va crear al 1963 una exposició itinerant nacional, EXPOTUR (Exposición Nacional de Recursos Turísticos de España). Es va intentar campanyes de difusió d'interior "*Conozca usted España*" i se van planificar campanyes de relacions públiques a l'estranger com "*Spain is different*".

Tal i com exposa Velasco (2004a) el canvi de regim polític que suposa el final de la dictadura franquista i la implantació del sistema democràtic, es quan es pot començar a parlar de polítiques públiques estrictament.

Entre el període compres entre el 1974 i el 1982, no es realitzen grans polítiques turístiques innovadores, gran part degut a la crisi del petroli de 1974¹³. Però si cal destacar en la Constitució de 1978, l'atorgament de la plena competència en matèria de turisme a les autonomies que es van constituir. “La coordinació i la promoció exterior van quedar reservades al govern central. El traspàs de les competències va començar amb el País Basc, primer, i Catalunya, després. I per tant, la descentralització autonòmica va suposar el major canvi institucional en la història del turisme i de la política turística espanyola” (Vallejo, 2015b:128).

El trencament polític

“El model d'estat autonòmic que va configurar la constitució de 1978, va exigir canvis institucionals en la política turística[...]. Els canvis polítics y de la política econòmica en general, van implicar l'inici d'una política menys intervencionista per part de l'administració central en l'activitat turística” (Pellejero 2002b:257). El que es va reserva a l'Estat fou: les relacions internacionals amb la informació de cadascuna de les Comunitats Autònomes; la planificació general de l'activitat turística; la promoció, elaboració i l'aprovació de la legislació en matèria d'agències de viatges i prestació de serveis turístics; la promoció i comercialització turística a l'estranger globalment com España; la fixació de les condicions d'obtenir, expedir i homologar títols professionals de turisme.

La política turística de l'administració central, durant l'època dels 80, no va ser capaç de definir una estratègia turística nacional i a partir dels 90, es van realitzar una sèrie de canvis importants. Al 1982, la Secretaria de Estado de Turismo fou substituïda per una Secretaria General de Turismo, composta per la Dirección General de Promoción del Turismo i la Dirección General de Empresas y Actividades Turísticas. Dos anys després es va crear el Instituto de Promoción del Turismo, amb un caràcter d'organisme autònom d'indole comercial i amb la finalitat de promocionar a l'exterior. La Secretaria General de Turismo es va configurar amb una direcció general de política turística i amb dos organismes autònoms: el Instituto de Promoción del Turismo i la Administración Turística Española. Als anys 90, es va canviar el nom del Instituto de Promoción del Turismo per el Instituto de Turismo de España (Turespaña). Es van començar, a més, a desenvolupar nuclis turístics en zones rurals i un major esforç sobre la promoció.

¹³ Val a dir, però, que la crisi del petroli no va afectar tant al sector gràcies al turisme d'interior. I es que a finals dels setanta, les societats econòmicament avançades ja no renunciaven a l'activitat turística, i per tant opten per destins més propers.

Cal destacar l'any 1992, el Plan Marco de Competitividad del Turismo Español (Plan Futures). Aquest pla va ser el primer pas per a definir una estratègia turística nacional i iniciar un procés de col·laboració entre l'Estat i les Comunitats Autònomes.

2.3 Catalunya

Etapa Proturística¹⁴

Tal i com explica Palou en el seu estudi *Barcelona, destinació turística (2012)*, els antecedents institucionals turístics es centren a la ciutat comtal de Barcelona. Entre el període històric del segle XVIII i finals del XIX, Barcelona va començar a generar una gran activitat econòmica e industrial –on s'hi suma l'aparició de la xarxa ferroviària i la consolidació de la classe burgesa-. Però fou gràcies a esdeveniments passats com l'exposició de 1888 –més tard, l'exposició Internacional de 1929, també- i l'arribada dels primers creuers amb un cert nombre de forasters, no com el boom que va comportar a Londres o Paris, però si per impulsar la imatge de Barcelona i Catalunya com a destí turístic i que serviria de referència per a promocionar la ciutat i el país

Aquest primer tipus de turisme, estava relacionat a una imatge romàntica del territori, però sobretot a l'excursionisme. És així com explica Garay (2007), en que la primera associació excursionista catalana, la Associació Catalana d'Excursions Científiques (ACEC) va ser creada al 1878 per dos “colles” de joves excursionistes de Barcelona, on la seva missió era realitzar excursions per el país amb l'objectiu de reconèixer la seva geografia, naturalesa i el seu passat, un redescobriment del territori. Aquesta s'interpreta com una associació vinculada a l'excursionisme científic, el qual era diferent dels altres tipus d'excursionisme- com l'alpinisme- que s'estaven gestant en el moment.¹⁵ Cal comentar també, que a Catalunya es va desenvolupar el turisme termal, en que van destacar, per exemple, el Balneari Vichy Català de Caldes de Malavella (Molina, 2003).

¹⁴ Garay, 2007

¹⁵ A Europa ja s'havien creat els primers Touring Clubs, vols del 1890, “una mena d'associacions que tenien una considerable influència en les xarxes hoteleres i serveis de comunicacions, així com en els afers de conservació monumental dels respectius territoris” (Palou, 2012:56).

Turisme a Catalunya

En el cas de Barcelona, per exemple, "l'atreviment d'un primer foment turístic (no institucional), esdevingué als interessos particulars d'un grup d'empresaris i comerciants de la ciutat, homes relacionats amb el món del comerç i dels negocis que van assajar les primeres estratègies per a l'atracció de visitants, no tant com a motiu d'engrandiment econòmic i moral del territori, sinó com a estímul directe i concret per als seus negocis particulars." (Palou, 2012:60). Garay (2007) anomena aquesta etapa com prefordista, la de la implicació dels agents locals¹⁶.

Va ser al 1908, quan a Barcelona es va crear la Societat d'Atracció de Forasters, per l'alcalde de Barcelona Domènec J. Sanllehy, "com a resultat d'una crisi al consistori municipal, que acabà amb la dimissió del batlle" (Blasco, 2009:3). D'aquesta manera, el va substituir Lluís Duran i Ventosa com a impulsor d'aquesta iniciativa. Aquesta era encarregada de fomentar i promoure el turisme, però també, remarca Palou (2012), que aquesta procuraria a més, fins a cert punt, per la qüestió turística de la resta de Catalunya:

*"El facilitar a los forasteros que visiten Barcelona las noticias que puedan serles de utilidad respecto a las bellezas naturales y artísticas, no solamente de esta ciudad, sino de toda Cataluña y de las Baleares, como también sobre los hospedajes, itinerarios, medios de comunicación, etc."*¹⁷.

Montaner (1998) resumeix els altres punts com: "publicar i difondre informació i propaganda gratuïta amb la finalitat de *facilitar la inmigración turística hacia Barcelona; y propagar por todo el mundo las bellezas naturales y artísticas de la Ciudad Condal*, mitjançant una xarxa de delegats que, el 1913, eren més de dos-cents i a l'últim període de vida de la Societat van arribar a més de tres-cents, escampats pels cinc continents".

Segons Palou (2012), en relació a Catalunya, la Comisión Nacional del Turismo (1905 - 1911) en va fer una promoció escassa i Barcelona va ser més aviat ignorada i desvalorada pel govern espanyol. És aquest un dels motius en que algun sector de la societat, aquells que s'estaven habituant a moure's en la recerca de nous mercats per a la indústria i el comerç, es va anar interessant per el sector, creant així grups amb interessos comuns. És a dir, foren les entitats locals més que l'administració pública qui es va encarregar de fomentar el

¹⁶ Butler (1980) l'interpretava com el moment a partir del qual els agents locals van decidir recolzar l'activitat turística del destí, i on aquestes, en quan a desenvolupament de planta turística i de promoció tenen com a resultat que el numero de visitants creixi, i que aquest creixement sigui regular.

¹⁷ Objectiu primer de la *Sociedad de Atracción de Forasteros*, dins de Barcelona Atracció, núm. 35, desembre de 1913

turisme. D'aquesta manera, van sortir els primers Sindicats d'Iniciativa, com fou l'Associació d'Atracció de Foraster.

A partir de 1911, la SAF de Barcelona va començar a consolidar-se com la principal associació de foment turístic, on les seves principals funcions eren, d'una banda la propaganda turística a partir de l'edició de publicacions que seran determinants en la promoció dels destins catalans –en la que destaca Barcelona Atracció-, i d'altra banda l'organització dels primers congressos de turisme de Catalunya (Garay, 2007). El primer Congrés de Turisme de Catalunya es va realitzar a Barcelona el 1919, i el segon a Tarragona el 1921. El tercer s'havia de celebrar a Girona el 1923 (es feien cada 2 anys) però no es va arribar a fer-se mai per la situació política del moment¹⁸. També es va encarregar d'elaborar una estadística dels viatgers que entraven a la ciutat de Barcelona, per mar i per terra.

Tal i com explica Garay (2007), els dos principals elements clau que condueixen a l'etapa prefordista foren: la major implicació dels agents locals en l'activitat i l'aparició de nous mitjans de transport que van revolucionar el món del viatge a Catalunya del moment. Aquest elements van confluïr a l'aparició de noves formes de turisme¹⁹.

Durant la II República, segons Monturiol i Vidal (2011), la Generalitat ja també va actuar en el camp del turisme. Per conveni signat al 1932 entre el *Patronato Nacional de Turismo* i la Generalitat, aquell atorgà al govern autònom la seva representació a Catalunya, mentre cedia usdefruit les oficines que tenia a diverses poblacions catalanes. El consell de la Generalitat nomenà Ignasi Armengou director dels serveis i oficines de turisme. El conjunt de serveis turístics dels quals tenia cura la Generalitat anaven englobats sota la denominació d'Oficina de Turisme de Catalunya²⁰, sent així, el primer ens turístic de la Generalitat.

L'Oficina de Turisme de Catalunya, amb pocs recursos i una plantilla reduïda, va desenvolupar una funció molt destacable a partir de la publicació de cartells, guies i altres materials. A més, va organitzar serveis de d'informació, va muntar estands en fires i certàmens estrangers i nacionals, i va col·laborar en l'organització de congressos celebrats a Barcelona. Es va crear també al 1932, la Federació de Turisme de Catalunya i Balears. La

¹⁸ Cop d'Estat del general Primo de Rivera, setembre de 1923

¹⁹ Els principals canvis foren: la crisi del balnearisme i l'inici del turisme de "banys de mar"- el precursor del sol i platja fordista-, també l'inici del turisme blanc o d'hivern vinculat a la practica d'esquí i l'auge del turisme urbà, essencialment cultural.

²⁰ Primer va dependre de del departament d'Economia i Treball, i en desdoblar-se aquest ho féu del d'Economia i Agricultura, i a partir de maig del 1935, del d'Obres Púbiques.

Generalitat sabia que era necessari actuar i dedicar-se al turisme, però el seu major problema va ser la falta de pressupost.

Mitjançant el decret del 10 de juny de 1933, es va declarar corporació oficial a Catalunya el Patronat de Turisme de Catalunya, que tindria el caràcter d'òrgan consultiu del govern de la Generalitat. Segons Montaner (1997), del maig de 1935 a les eleccions de febrer de 1936, es van produir canvis importants en l'estructuració dels serveis de turisme, en la qual es retirava el caràcter oficial al Patronat de Turisme i es va adscriure a l'Oficina de Turisme de Catalunya, una nova corporació oficial, la Touring Associació de Catalunya.

El retorn

La Generalitat es va veure afectada per l'esclat de la Guerra Civil, conclouent amb la dictadura franquista, la qual, fins a meitats dels anys cinquanta, Catalunya va ser dels territoris més afectats, amb l'eliminació de la major part de les institucions representatives de la cultura catalana, entre les quals es trobaven aquelles de caire turístic. Va ser a partir de 1959, amb el Pla de Estabilització que es va començar a veure la llum i a iniciar-se el turisme de masses (Garay, 2007).

La creació del *Ministerio de Información y Turismo* creada al 1951, a Catalunya va hi va actuar de manera molt escassa²¹. Segons Garay (2007:130), en aquesta etapa, "el desenvolupament es va deixar en mans del sector privat, que no va desaproveitar la situació i que va iniciar un procés de notable transformació per adaptar-se a la nova etapa de l'activitat".

No va ser fins després d'uns quaranta anys més tard, passat el franquisme, en que la generalitat tornà a entrar en l'exercici d'assumir les competències turístiques que l'estat li traspasa quan el 1978, s'aprova la Constitució Espanyola, i que va donar pas a l'Espanya de les autonomies. Per gestionar les competències traspassades es crea una direcció general de Turisme, la qual va quedar adscrita a la Presidència.

El pas de l'Espanya centralitzada a la descentralització va comportar grans canvis a Catalunya. Un dels pocs treballs que parlen sobre la política turística a Catalunya és de Lopez (2004). Com diu, les primeres lleis de turisme anaven orientades a funcions d'inspecció i sanció, amb una voluntat més controladora i burocràtica. És per això que ja cap als noranta van "corregir aquesta orientació, revisant-se i modificant-se les lleis ja aprovades i

²¹ Algunes de les actuacions que va realitzar van ser: la consagració de la Mare de Deu de Montserrat al 1947, un dels esdeveniments simbòlics de la postguerra. (del qual hi van assistir prop d'un milió de persones) i la declaració del primer i únic parc Nacional del Principat, el Parc d'Aiguestortes i Estany de Sant Maurici, el 21 de octubre de 1955.

reorientant-se les noves cap a uns plantejaments que incloïen una major participació dels agents, amb el reconeixement del sector privat i del mercat, i la incorporació d'objectius relacionats amb el foment i la promoció de l'activitat”.

En el Decret 1/1980, de 8 de maig es va crear la Conselleria de Comerç i Turisme, com a Departament de la Generalitat de Catalunya, amb els objectius específics d'aquesta àrea de govern, donada la importància del sector comercial i turístic de Catalunya i la necessitat de promoure el seu desenvolupament i d'endegar les polítiques específiques adequades.

Les comunitats van assumir les següents funcions: planificació de l'activitat turística, ordenació de la indústria turística en l'àmbit territorial i de la seva infraestructura, l'execució de la legislació de l'estat en matèria d'agències de viatge, concreció i revocació del títol - llicència d'agència de viatges, la regulació, coordinació i foment de les professions turístiques així com la regulació i administració de les ensenyances turístiques (Pellejero, 2002b).

Al 1986, neix el Consorci de Promoció turística de Catalunya, un ens de personalitat jurídica pública que estava format per la pròpia Generalitat i per els principals òrgans de promoció turística de caràcter territorial, així com per diferents associacions representatives del sector i que disposaria de funcions de promoció i assistència. A més, mentrestant a Espanya es creava Turespaña, a Catalunya va aparèixer el consorci de Turisme de Catalunya, amb les mateixes funcions de promoció turística. És així com en aquest moment, “es defineixen de forma més clara les diferents polítiques que la Direcció General de Turisme de la Generalitat ha de dur a terme en la seva funció d'ordenació i foment de l'activitat, entre les que destaca la necessària modernització i especialització de l'oferta turística, la complementació i extensió del producte turístic, la formació de la mà d'obra, la informació i senyalització dels recursos i la pròpia arquitectura legislativa” (Garay, 2007:222).

2.4 Girona

A Girona, la bibliografia publicada està enfocada principalment a casos d'estudi referits a un àmbit geogràfic concret, especialment de la Costa Brava, o de biografies personals, sobretot relats d'històries i vivències de personatges que van marcar la història del turisme en aquest territori. Entre aquests, cal destacar “S'Agaró, el somni de Josep Ensesa”, realitzat per al seva filla Anna Ensesa o “El Peninsular 1853-2003: memòria d'un hotel de Girona” on s'explica la història d'aquest hotel. A nivell acadèmic, no ens podem

oblidar dels Yvette Barbaza, on la seva tesis doctoral fou de les primeres en l'estudi del paisatge de la Costa Brava. Així, la recerca bibliogràfica mostra que la història del turisme sí que ha estat estudiada amb major o menor grau d'aprofundiment, manca, però una visió general.

El turisme a la província de Girona comença al mar amb el naixement de la marca Costa Brava el 1908, gràcies a l'escrit de Ferran Agullò que va publicar "Por la Costa Brava" al diari "La Veu de Catalunya". I al Pirineu, amb les primeres zones identificades a Puigcerdà, conegudes com a estiueig (Monturiol i Vidal, 2003).

D'aquesta manera, com a la resta d'Espanya, a Girona també hi va existir La Sociedad de Atracción de Forasteros y Turistas de Girona, fundada el 30 d'abril de 1914 i el seu reglament fou aprovat el dia 7 de maig pel Governador Civil de la Província (Crous, Inèdit). Juntament, el mateix any "funcionaven almenys sis altres associacions similars a Espanya, Cadis, Madrid, San Sebastià – que creà el primer Centro de Iniciativas Turísticas el 1903-Burgos i Salamanca" (Vidal, 2006:187). Però, "El desputar internacional de la Costa Brava es va produir als anys trenta amb l'arribada d'alemanys a Tossa i la creació de S'Agaró" (Cals 1982:46).

Expliquen Monturiol i Vidal (2011), quan al juny de 1932 el Patronato Nacional de Turismo i la Generalitat de Catalunya van signar un conveni a partir del qual se cedia a Catalunya l'organització turística del país. En el conveni s'acordava que la Generalitat es faria càrrec de les oficines que el Patronato Nacional de Turismo tenia a Catalunya, entre les quals a Portbou, la Jonquera, Puigcerdà i la de Girona. A més, les bases de l'acord van atorgar una àmplia autonomia a l'Oficina de Turisme de Catalunya i van establir una política d'intercanvi recíproc i gratuït de materials de promoció.

El Patronat de la Costa Brava es va crear ja al 1935, i estava presidit pel Conseller d'Obres Públiques de la Generalitat. El Vice-president i el Comptador-Tresorer havien de ser escollits entre els seus membres. Entre les seves funcions, el Vice-president encapçalava un Comitè Executiu Permanent (que tenia entre 7 i 9 membres). Es preveia també la possibilitat que es formessin Comissions a fi de millorar el funcionament del Patronat (Crous, inèdit).

El 24 de juliol de 1934, es va constituir el Foment de Turisme de Girona i Comarques, comptant amb una Oficina de Turisme i essent reconeguda per la Conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya com a pertanyent al seu Servei de Turisme. D'acord amb allò previst en el reglament intern de l'entitat, aquesta estaria constituïda pels gremis, entitats professionals, cambres Oficials de la Indústria i del Comerç, de la Propietat, Agrícoles, per l'ajuntament i per l'Atracció de Forasters.

Després del parèntesi de la Guerra Civil, és a partir dels anys 50 quan es torna a reactivar el sector. El turisme estava adquirint ja una presència notable a la Costa Brava, atrets per les qualitats geogràfiques i ambientals, però sobretot coincidint amb la recuperació econòmica d'Europa. Tal i com diu Yanes (2011), estava adquirint un turisme fordista. El seu gran desenvolupament es va produir a les dècades de 1960 i 1970, les quals van marcar de forma decisiva la imatge actual (Vidal i Crous, 2012).

Durant els anys cinquanta, la Costa Brava va tenir un fort creixement hotel·ler, la qual va ser aliè a l'Administració, on per tant, aquestes empreses no comptaven amb cap tipus d'ajuda. Fou d'aquesta manera com davant l'existència de la inflació de costos, per exemple, una part de les empreses optaren per disminuir la quantitat i la qualitat dels serveis abans d'enfrontar-se a una eventual disminució del seu nivell d'ocupació causada per la forta elevació de preus a què s'haurien vist obligades.

Segons Cals (1982), l'existència d'un empresariat turístic més sensibilitzat davant la necessitat d'endegar projectes de promoció turística i de fomentar el turisme, porta a la constitució de Centres d'Iniciatives Turístiques, entitats que acullen la Llei d'Associacions del 1964, fins a l'agost de 1974 en que s'aprova un decret regulador de les Centres d'Iniciativa Turística. Aquestes entitats oferien al sector privat una plataforma d'actuació independent a l'administració (de l'estat o de l'ajuntament). Van ser pocs els que van tenir una presència continuada, sinó que anaven revifant degut a que no aconseguiren captar molts socis i una falta de recursos econòmics.

Els objectius d'aquests eren: atraure forasters, procurant donar-los tota classe de facilitats per tal que la seva estança fos agradable; proporcionar als turistes que visitessin la localitat dades útils per al coneixement dels atractius; fomentar l'excursionisme; difondre l'art, l'arqueologia, les belleses naturals, les manifestacions folklòriques, etc., a través dels mitjans de propaganda que cregui convenients; cooperar en l'organització de festes, esports, exposicions i altres; formular iniciatives amb entitats públiques i privades per a conservar i augmentar les belleses de tot tipus, així com també proposar les millores que cregui convenients en els serveis públics que utilitzin els turistes.

Seguint amb Cals (1982), el fet que la Costa Brava estigues dividida en molts termes municipals, va condicionar en gran manera la prestació d'una sèrie de serveis públics i la dotació d'equipaments col·lectius. Davant d'aquest fet, al maig de 1971, es va constituir el Consorci de la Costa Brava. La presidència requeria sobre el governador civil, i en formaren part la Diputació Provincial, la Confederació Hidrogràfica del Pirineu Oriental i tots els

ajuntaments de la costa mes algun de l'interior. L'actuació d'aquest es limità al sanejament de la costa i a l'abastiment d'aigua potable als diferent municipis.

La comunitat turística de la Costa Brava, es constitueix el 6 de març de 1970. Inicialment, la seva composició presentava un domini aclaparador dels estaments oficials, i n'és president el governador civil i secretari el delegat provincial del ministeri d'Informació i Turisme; en formaven part, ultra les autoritats provincials, els ajuntaments de la Costa i el de Figueres, un procurador a Corts, els delegats provincials de diversos ministeris, el president del Sindicat d'Hostaleria, els presidents de les cambres de Comerç i els presidents dels CIT i els d'altres entitats econòmiques, esportives i culturals que tinguessin relació amb el desenvolupament del turisme a la zona. Aquesta superestructura, que mai no arribà a sintonitzar amb el món turístic real i amb la multitud d'agents de l'oferta, tenia per objecte la coordinació, el planejament i la solució dels problemes d'infraestructura, i la promoció i la propaganda del turisme.

Finalment, al 1976 va néixer el Patronat de Turisme Girona Costa Brava, fundat per la Diputació de Girona. Es constituïa com un organisme mixt (sector públic i privat) amb l'objectiu de definir i elaborar línies estratègiques per al desenvolupament turístic de les comarques gironines. Cal destacar aquí, aportacions de Victor Gay, amb l'edició de "30 anys del Patronat de Turisme Girona Costa Brava", el qual recull una sèrie d'entrevistes dels personatges mes rellevants.

Com s'ha vist, el fet història del turisme és un fet bastant recent, on tot just ara s'està començant a tenir consciència de la necessitat de realitzar aquest tipus de treball. Com es el cas de Girona, pocs son els autors que han parlat sobre aquest tema a la província. A més a més, la informació que es troba està pràcticament dispersa, i es necessària la recopilació d'aquesta per a poder realitzar un estudi d'aquest caire.

En definitiva, a la província de Girona, existeix una manca d'informació lineal sobre la història del turisme, i en particular sobre qui foren els ens de promoció que varen dur a terme tot un treball realitzat al llarg del segle passat, i quines foren les polítiques dutes a terme segons el context històric que s'estava vivint, necessari per entendre el perquè existeix el turisme tal i com avui en dia el trobem.

Per aquest motiu, el següent treball es basa en una descripció sobre qui va conduir el turisme durant una època on la situació estava controlada sota el règim franquista. A més, se li ha de sumar la situació delicada en el qual es trobava Europa els primers anys d'aquesta etapa i el canvi cap al creixement espectacular del turisme que es va produir a partir dels anys seixanta.

3. Antecedents: Dels inicis a l'esclat de la guerra

El turisme, com es repeteix al llarg del treball, no és un fenomen recent, sinó que ja havia començat a inicis de segle un gran interès per atendre les necessitats d'aquest sector. És així com, es requereix fer un salt endarrere primerament per a poder entendre que va succeir durant el període en qual es troba la base d'aquest treball. No obstant, aquest capítol no serà estudiat minuciosament, ja que com s'ha dit anteriorment, és un tema poc tractat a la província de Girona, i per tant és una línia temporal en la qual hi ha molt de camí per a poder seguir investigant.

3.1 Els inicis

A partir de la segona meitat del segle XIX, comença a aparèixer la figura de l'excursionista, un dels nous prototips de turisme que apareix per tot Europa. Aquest, "es un personatge molt més proper, nascut al mateix país i bon coneixedor de la seva història, geografia, art, tradicions, etc." (Moreno, 2004:424). A més, aquest fou una fórmula que va aconseguir iniciar el moviment de persones de les diverses capes socials.

Un altre dels moviments que van començar a realitzar els turistes va ser el turisme de "salut", on els balnearis i els banys de mar van tenir molt d'èxit durant finals del segle XIX i inicis del XX. Però no només vers al mar, sinó també eren bons els "aires de muntanya", on Camprodon hi va destacar. En altres indrets també, però, quan es parla de les primeres zones on es va desenvolupar el turisme a la comarca, es troben, tal i com indiquen Monturiol i Vidal (2003), s'identifica Puigcerdà com a zona "d'estiueig".

Per tant, a inicis de segle, el nombre de viatges va començar a incrementar-se lleugerament, i es el moment en que aparegueren les primeres formes de viatges organitzat i els primers organismes públics de gestió turística. Tal i com expliquen Galí i Donaire (2006), aquest període es caracteritza per la creació de les estructures inicials en les quals es sustentarà el turisme fordista, i la consolidació de la imatge romàntica en l'imaginari col·lectiu.

D'aquesta manera, com ja s'ha vist dins el marc teòric d'aquest treball, es en aquest moment, a inicis del segle XX, quan les societats de foment del turisme i els sindicats d'iniciatives locals van començar a proliferar, de tal manera que a Barcelona es va fundar la primera Societat d'Atracció de Forasters l'any 1908. La seva funció principal era la promoció de la ciutat comtal, afegint-hi també la resta de Catalunya en tant que ciutat capital i com a territori de màxim interès per als viatgers. A més, les distàncies relativament curtes del territori possibilitaven la proposta de circuits i excursions. Però a més a més, aquesta

encoratjava també la creació de SAF locals en altres indrets de Catalunya que creien d'especial rellevància turística.

La Societat d'Atracció de Forasters a la província de Girona

En un moment en que es començava a sentir la rellevància del turisme, entre la documentació que s'ha trobat, les Societats d'Atracció de Forasters que més rellevància van tenir a la província foren la SAF de Girona i la SAF d'Olot. Val a dir també, que sembla que va existir també la SAF de Camprodon, ja que s'ha trobat l'edició d'una guia, però es desconeix l'existència d'altres materials referents a aquesta. Per tant, es troba la societat d'Atracció de Forasters i Turistes de Girona, fundada el 30 d'abril de 1914 i el seu reglament fou aprovat el dia 7 de maig pel Governador Civil de la Província.

D'acord amb una carta enviada a la Diputació Provincial de Girona el 31 de maig de 1914, l'objectiu principal del sindicat turístic era el de facilitar als forasters que visitaven Girona els mitjans per gaudir de les belleses naturals, artístiques i arqueològiques de la capital. Per aconseguir-ho s'estimava necessària l'edició d'una extensa literatura propagandística: postals, àlbums, itineraris i monografies il·lustrades amb fotogravats, "que se remitan profundamente a las provincias españolas, a Francia, Suiza, Italia, Alemania, etc.". En aquesta carta, també estan especificats els ingressos propis de l'entitat, provinents principalment dels donatius particulars i de la mensualitat aportada pels 35 socis (1 pesseta cadascú), els quals eren insuficients per a l'edició d'aquests materials. Per aquest motiu es sol·licitava una subvenció de 1.500 pessetes a la Diputació, la qual va accedir a incloure un ajut econòmic per a la SAF de Girona.

El gran interès d'aquestes societats sobre el turisme, sembla que es posa en relleu a principis d'octubre de 1920, quan l'entitat dirigia una instància a l'alcaldia de la ciutat de Girona fent-li notar la relativa imminència de l'Exposició Internacional de Barcelona (1929), susceptible de fer arribar també un bon nombre de visitants a Girona. Això requeria, a banda de l'edició de materials i guies d'informació i propaganda, l'existència d'una oficina d'informació, per la qual la SAF sol·licitava un local dins les Cases Consistorials, que ella mateixa s'encarregaria de gestionar. Estant tots els locals ocupats, la corporació municipal va optar per cedir un dels salons ubicats dins aquestes Cases Consistorials finalment, però a compartir amb una altra entitat²² que també necessitava temporalment l'espai.

²² L'entitat esperantista Gerona Espero.

L'any 1929, amb motiu de l'Exposició Internacional de Barcelona, la SAF de Girona es va dirigir al President de la Diputació per tal de sol·licitar-li que es fes membre de l'entitat com a soci protector, mostrant així el seu suport, tal i com el Govern estava recolzant a totes les Societats de Turisme d'Espanya amb motiu de les Exposicions Internacionals de Barcelona (1929) i Sevilla (ambdues celebrades a cavall entre els anys 1929 i 1930). A mitjans de maig, el President de la Diputació va inscriure-s'hi com a membre. Per tal de motivar als estrangers que visitessin Barcelona a venir a Girona, es va editar també una Guia de Girona.

Paral·lelament, a principis de la mateixa dècada dels anys vint, tot just acabada la Primera Guerra Mundial, Catalunya es ressentia d'una davallada en el nombre de turistes. Entre altres motius, degut als preus de la moneda. Entre d'altres qüestions, la SAF de Barcelona feia una primera crida a no caure en la competència en preus:

"(...) No pot menys de veure amb certa alarma, no sols la minva considerable d'immigració turística estrangera que d'un quant temps ençà s'acusa, degut a l'alta cotització de la pesseta, sinó, ço que es encara més de plànyer, l'èxode dels nostres coterranis, i dels espanyols de les demás regions, vers les nacions estrangeres que tenen llur moneda depreciada, amb tal d'aprofitar-se de dita circumstancia per a visitar-les en favorables condicions econòmiques.

Cal, doncs, procurar fins on possible sigui, la contenció d'aquesta corrent emigratòria tan desfavorable per a Catalunya, per tots aquells mitjans que siguin viables, entre els quals hem de convenir que el més virtual fora posar la nostra terra en les millors condicions possibles d'acurament i dotar-la d'al·licients i atractius a bastament, que retinguin als propis i estimulin als estranys a visitar-nos sots la garantia de que hauran de trobar entre nosaltres aquelles condicions de comoditat i bon sojorn que solen cercar els turistes"²³

La SAF de Girona, també va participar en la Conferència Nacional de Turismo de l'abril de 1923, sobre el circuit nacional de turisme per carretera. Si bé Girona (ni ciutat ni província) era inclosa en aquest circuit, tan sols com a possible punt de sortida a través de la frontera de Port-bou, l'Ajuntament va donar suport a la proposta.

D'altra banda, es troba també la Societat d'Atracció de Forasters d'Olot. Aquesta, va tenir els seus antecedents primerament, segons Monturiol, Monturiol i Pujolàs (2003), l'any 1913, fou quan es va crear el Sindicat d'Iniciativa l'Olot, que incloïa dues seccions diferenciades: foment i turisme. Aquest, però, va tenir una vida curta: va desaparèixer al cap d'un any ja que no va poder-se mantenir només amb aportacions privades. D'aquesta manera, no fou fins el 28 d'abril de 1931 quan el regidor Xavier Piera, va proposar la creació d'una SAF al ple de l'Ajuntament (aquest ens es conegué amb una varietat de noms: Patronat pro-

²³ Correspondència de la SAF de Barcelona amb l'Ajuntament de Girona. Carta de Marià Rubió, President de la SAF de Barcelona, a l'Alcalde de Girona, 26 de setembre de 1922, Arxiu Històric Sant Josep

Atracció de forasters, Sindicat d'Iniciativa o Patronat de Turisme). La proposta fou ràpidament recolzada pel també regidor Candi Agustí, amb qui posà en marxa l'entitat. Segons recullen els autors, la premsa de l'època es va fer ressò de la notícia i publicava que l'objectiu d'aquesta nova societat era atraure turistes a través d'un concurs de cartells.

L'excursionisme. El Grup Excursionista i Esportiu de Girona (GEIEG)

El Govern Civil de Girona va aprovar els primers estatuts del Grup Excursionista i Esportiu de Girona el 7 de novembre de 1919. La finalitat d'aquesta entitat era fomentar l'excursionisme i donar suport als esports. No obstant, des dels seus inicis va complementar aquestes activitats amb altres de caire cultural, com la participació en jaciments arqueològics o la instal·lació d'una sala d'exposicions d'art, per tal de promoure els artistes. D'aquesta manera, es van anar combinant diferents activitats relacionades amb l'esport i la cultura. Els seus objectius principals eren conservar i divulgar l'excursionisme i donar a conèixer la bellesa natural de les comarques gironines. Així, els socis van anar incrementant gradualment, i les sortides excursionistes es van convertir en setmanals.

Cal recordar en aquest moment també, que es va editar la primera guia de la Costa Brava, l'any 1922 per el Centre Excursionista de Catalunya. Algunes de les anècdotes que es poden trobar en aquesta són que no es parla ni de Platja d'Aro ni de Empuriabrava, i per tant, donar-se compte de que el seu auge va esdevenir molt més tard.

El 1934 el Grup Excursionista i Esportiu Gironí es va encarregar de l'organització de la XV Volta Ciclista a Catalunya i organitzà la final de la setena etapa a Girona, prevista pel 15 de juny d'aquell mateix any. En una instància a la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya a Girona, fa esment de l'important volum de turistes que aquesta activitat atrauria.

Cal dir també, que van existir altres centres excursionistes a la comarca, com el Centre excursionista de Ripoll o el Centre excursionista de Sant Joan de les Abadesses.

Girona dins el Patronato Nacional de Turismo

A finals de la dècada dels anys vint, al 1928, i en temps encara de la dictadura primoriverista, es va crear el Patronato Nacional de Turismo a Espanya, substituint la decadent Comissaria Regia de Turismo creada l'any 1911. En aquesta, les competències serien molt més amples, cosa que fa pensar que hi havia una major consciència del fenomen turístic. Generalment, es van realitzar polítiques importants relacionades sobre la planta

hotelera i la construcció de carreteres, la qual afavoria l'expansió turística en península (Palou, 2011). Pel que fa a Girona, aquesta es trobava dins de una de les divisions en que el PNT s'havia dividit, així pertanyent a la Catalunya, Balears i Aragó, amb el delegat Juan Claudio Güell Churuca. Una de es accions va ser l'obertura de diferents oficines turístiques, de les quals es s'establí una delegació a Barcelona el mateix any 1928, seguides d'oficines d'informació a Portbou, a la Jonquera, a Puigcerdà, a Girona i a Tarragona.

A Girona, es va establir una subdelegació de la Junta Provincial de Turismo provinent del Patronato Nacional de Turismo. L'objectiu principal d'aquest ens era el desenvolupament i el foment del turisme a la província, essent imprescindible realitzar accions de difusió i propaganda tant dins de l'Estat Espanyol com a l'estranger.

Així, pel que fa a la promoció turística, entre les seves funcions principals podem destacar les següents accions: edició de cartells dels monuments de la ciutat i la província, convocar un concurs artístic per a la realització dels cartells, difusió dels materials (agències turístiques, sindicats d'iniciativa i comitès de turisme tant nacionals com internacionals), editar monografies sobre els monuments, adquirir una col·lecció completa de fotografies que permetessin ser presents a les Exposicions de Turisme, fer inspeccions a diferents poblacions catalogades i premiar els establiments d'allotjament que sobresortissin per les seves condicions de presentació i neteja. Malgrat la vastitud de les actuacions, el pressupost amb què comptava la Junta era clarament insuficient.

La Diputació de Girona²⁴, la qual no era un ens pròpiament turístic, s'hi acudia com a ens de caire territorial amb vocació financera d'accions per al desenvolupament del territori. Les diferents entitats turístiques com la SAF o las Juntas Provinciales de Turismo s'hi dirigien per obtenir subvencions bàsicament per a la publicació de fullets.

Es el cas d'una carta datada del mes d'abril de 1930 dirigida a la Diputació de Girona, en que la Junta Provincial de Turismo li va sol·licitar una subvenció de 3.000 pessetes, per poder emprendre unes accions de mínims que situessin i mantinguessin a la ciutat i les comarques en l'imaginari turístic internacional. En comparació a altres juntes que rebien també de les seves Diputacions, els pressupostos no eren massa elevats (per exemple, Osca, 15.000 ptes.; Màlaga, 4.000 ptes. i Terol, 5.000 ptes.).

²⁴ Es va dissoldre durant la república i va passar a ser comissaria de la generalitat. El primer comissariat fou Josep Irla i Bosch.

Però a més a més, en la mateixa carta també es lamentava de què la província de Girona fos l'única absent a l'Exposició de Turisme que havia tingut lloc l'any anterior al Gran Casino de San Sebastià.

La resposta de la Diputació de Girona fou, amb pesar, negativa per motius pressupostaris, si bé es comprometia a ajudar en totes aquelles accions concretes (edició de materials, etc.) sempre que li fos possible.

A principis de desembre de 1931 el Patronato Nacional de Turismo va ordenar la reordenació de les Juntes Provincials, en part per integrar-les millor a la tasca de les diputacions provincials, i on hi hauria també una comissió executiva:

- **President:** Governador civil de la província
- **Vice-president:** President de la Diputació Provincial
- **Vocals:** Un representant del PNT, un diputat provincial, l'alcalde de la capital, un representant de l'ajuntament, dos vocals de la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics, el Cap d'Obres Públiques
- **Secretari:** Cap-secretari de l'oficina d'informació

Comissió Executiva:

- **President:** Representant del PNT
- **Vocals:** Un membre de la Diputació Provincial, un de l'Ajuntament, un de la Comissió Provincial de Monuments

El text d'aquesta reforma també preveia la possibilitat de què altres corporacions, diferents a les Diputacions Provincials, poguessin sostenir els serveis de turisme, sempre i quan es comunicés abans del mes de gener de 1932 als Subsecretaris corresponents.

3.2 Època republicana

La dimissió del dictador Primo de Rivera i la inestabilitat política va portar a la proclamació de la Segona República espanyola el 14 d'abril de 1931, amb Niceto Alcalá Zamora com a president. Els canvis polítics van comportar modificacions en l'àmbit del turisme, en la qual es van dissoldre les delegacions provincials, transferint les seves competències turístiques als sindicats d'iniciativa locals.

Seguidament, es van establir les bases per a concretar la organització turística de Catalunya²⁵ de les quals destacava la primera “El Patronato Nacional confiere su representación a la Generalidad de Cataluña para la organización del turismo en Cataluña”. Així, Catalunya, aferrant-se a aquestes bases, en la reunió del Consell del 6 de Juny van anomenar a Ignasi Armengou i Torra²⁶, com a Director dels serveis i les oficines de turisme traspassades a la Generalitat.

3.2.1 Foment del Turisme de Girona i comarques

A Girona es va constituir Foment del Turisme de Girona i comarques, el 24 de juliol de 1934, comptant amb una Oficina de Turisme i essent reconeguda per la Conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya com a pertanyent al seu Servei de Turisme. El seu àmbit d'actuació eren els partits judicials de Girona, Santa Coloma de Farners i La Bisbal d'Empordà. En el capítol I del reglament del Foment de Turisme de Girona, es defineix l'objecte de la societat com:

“Fomentar el desenvolupament de la riquesa turística de Girona, agrupant tots els elements corporatius i individuals que puguin contribuir a valoritzar les belleses naturals i monumentals d'aquesta ciutat i perfeccionant els mitjans de transport, comunicació, allotjament i tots els que puguin facilitar directament o indirectament l'atracció turística”.

El Foment de Turisme de Girona tenia una vocació supramunicipal des del principi i ja en aquesta carta expressava el seu desig de poder cooperar en el turisme de la Generalitat de Catalunya (demanant de ser reconegut com a entitat pertanyent al servei de Turisme de la Generalitat de Catalunya) i demanava i proposava poder actuar dins de l'àrea compresa en els partits judicials de Girona, Santa Coloma de Farners i La Bisbal. Així, reconeguda per la Generalitat aquesta potestat, establiria delegacions a Sant Hilari Sacalm, Blanes, Tossa de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell, Begur, Torroella de Montgrí i l'Escala-Empúries.

D'acord amb allò previst en el reglament intern de l'entitat, aquesta estaria constituïda pels gremis, entitats professionals, cambres Oficials de la Indústria i del Comerç, de la Propietat, Agrícoles, per l'ajuntament i per l'Atracció de Forasters.

²⁵ Bases aprovades per la Junta del Patronato, el 3 de Maig de 1932.

²⁶ Llicenciat en Dret, va donar a conèixer les primeres obres de Josep Pla i Joan Santamaria. Quan es va proclamar la República, feia temps que residia a Madrid, ocupant la secretaria de la Cambra Oficial Hotelera.

En fou el president Josep M. Dalmau Casademont, el vice-president, Josep Ensesa Gubert i el secretari, Emili Triadú Benet. La Tresoreria requeia en la Federació Hotelera de les Comarques Gironines (bàsicament, en la figura de Ramon Nicolazzi), el Comptador era el Girona F.C. (Lluís Ribas). L'alcalde n'era el President Honorari

A més a més, comptava amb una sèrie de vocals, que corresponien a *stakeholders* turístics de diverses característiques: Ajuntament de Girona i Atracció de Foresters de Girona (vocals nats); Gremi de flequers, Societat de Cambrers, Cambra de Comerç i Cambra de la Propietat Urbana.

Pel que fa al seu funcionament, es regia per una Junta General (que es reunia una vegada a l'any, durant el primer trimestre per tal d'aprovar els comptes, aprovar el pressupost i renovar el Consell Directiu) i un Consell Directiu, integrat pel President i vuit socis. Aquest es reuniria com a mínim una vegada cada trimestre i tenia com a atribucions: administrar l'entitat, autoritzar al President per a signar contractes de tota mena i exercir accions en nom de l'entitat, aprovar els pressupostos.

D'acord amb carta del president al Conseller d'Economia i Agricultura, la finalitat de l'entitat era la de "laborar per la màxima difusió de la coneixença de les belleses de tot ordre de la ciutat de Girona i de les terres gironines".

Per a complir amb aquesta, el reglament intern establí que les accions principals de l'entitat serien la informació i la propaganda, que incloïen l'edició de diversos materials, com ara fullets, llibres, cartells i fotografies, així com també mantenir relacions amb organismes comarcals i d'altres àmbits.

3.2.2 Conferència de 1935

En la dècada dels trenta, la Costa Brava ja era percebuda com un territori de gran bellesa i, per també de gran interès turístic. Arrel d'aquestes expectatives, s'engendrava un possible desenvolupament desordenat que podria afectar als encants naturals del territori, ja que es rebien un nombre de peticions atribuïdes a la conservació d'aquest territori. Així, el Conseller d'Obres Públiques va resoldre el problema convocant a totes les parts interessades en el desenvolupament de la Costa Brava (ajuntaments, associacions, i particulars) en una conferència on s'exposarien tots els arguments i es deliberaria sobre el rumb que calia prendre.

L'acte va tenir lloc el 10 d'agost de 1935 a Girona. La discussió que bàsicament es centrava en la qüestió de les urbanitzacions i els allotjaments – el tema que més preocupava-, es va

concloure amb la resolució de crear el Patronat de la Costa Brava, el qual “reunirá a los elementos interesados para recoger proyectos y encauzar iniciativas”²⁷.

Patronat de Turisme Costa Brava (1935 - 1936)

Anteriorment, ja s'havia manifestat la necessitat de crear un ens amb les seves atribucions, com per exemple, el diari El Diluvio posava de manifest “(...) El mejor procedimiento es reunir en una Conferencia a todos los interesados, en la cual, sin rigidez en las ceremonias oficiales, sean expuestas las distintas opiniones que podrán servir después de orientación y guía (...)” per al dens teixit turístic que ja existia a la zona.

Amb tot, el divendres 20 de setembre de 1935, es publicava al Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya el Decret pel qual naixia el Patronat de la Costa Brava. En el raonament per a la seva creació es recollia:

“De fa algun temps que les belleses de la Costa Brava vénen atraient un corrent turístic cap aquells indrets i, això ha posat de relleu l'existència de molts problemes que exigeixen adequada solució, si es vol que aquella atracció perduri”²⁸.

Davant d'aquesta conjuntura diversos sectors demanaven la intervenció pública per a posar remei als problemes que estaven sorgint. La Generalitat, conscient que era una qüestió “que té tanta relació amb la riquesa general del país” i de què probablement la gestió purament pública no seria la més idònia. Creà el Patronat sota la dependència del Conseller d'Obres Públiques de la Generalitat i el Vice-president i el Comptador-Tresorer havien de ser escollits entre els seus membres. Entre les seves funcions, el Vice-president encapçalava un Comitè Executiu Permanent (que tenia entre 7 i 9 membres). Es preveia també la possibilitat que es formessin Comissions a fi de millorar el funcionament del Patronat. Existien també les figures de Secretari Tècnic i Secretari Jurídic.

Pel que fa als membres, s'establia un màxim de 20, a designar pel Conseller d'Obres Públiques. A més, i sense determinar-ne un nombre màxim, hi hauria representats de la propietat, de les indústries de transport, hoteleria, turisme i comerç.

El 26 d'octubre de 1935 es publicava al butlletí oficial, a instàncies del Conseller d'Obres Públiques, el llistat d'associacions, dividides en sis grups, amb dret a elegir representant

²⁷ El Diluvio, viernes 16 de agosto de 1935.

²⁸ Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, 20 de setembre de 1935, nº263. Extret del decret en virtut del qual és creava el Patronat de la Costa Brava.

grup al Patronat de la Costa Brava: Cambra Oficial de la Propietat Urbana de Girona, Associació de Propietaris de Palafrugell, Associació de Propietaris de Palamós, La Defensa Comercial de Palafrugell, Federació Gremial de les Comarques Gironines de Girona, Unió Comercial de Sant Feliu de Guíxols, Unió Gremial de Figueres, Associació de Transportistes per Carretera de les Comarques Gironines, Foment del Turisme de Girona i Comarques, Sindicat de Turisme de Lloret de Mar.

La Vanguardia publicava el 20 de novembre de 1935 la constitució definitiva del Patronat de la Costa Brava. Així, n'eren membres:

President	El Conseller d'Obres Públiques: Joan Vallès i Pujals
Vicepresident i president del Comitè Executiu	Joan Ventosa i Calvell
Vocals	Pedro Bosch Gimpera, Josep Ensesa i Gubert, Federico Turell, Eusebio Bona i Puig, Enrique Ferrer i Portals, Javier Calderó i Coronas i el President de l'Associació de Municipis de la Costa Brava
Per a les Comissions:	
Urbanització	Eusebio Bona i Puig, Francesc Falguera i Grassi, Casadevall, Josep Ensesa i Gubert, i President de l'Associació de Municipis de la Costa Brava
Platges i Boscos	Raúl Roviralta i Astoul, Jose M ^a Coll i Ortega, Alejandro Plana, Ramiro Medir Jofra i Enrique Ferrer i Portals
Transports i Comunicacions	Federico Turell, Mariano Vinyàs, Portas i Emilio Triadú
Monuments	Pere Bosch Gimpera, Alberto del Castillo Yurrita, Falgueras i dr. Ferrer
Propaganda	Ruira, Xavier Calderó Coronas, Ensesa i Emilio Triadú

Hisenda	Ventosa i Calvell, Ramon Coll i Rodés, i Vinyas
Jurídica	R. Coll i Rodés i Alexandre Plana
Representació de les seccions en què es va dividir la Costa Brava	De Tordera a L'Agulla: Joaquim Ruiria i Oms, i Falguera Fins a Canyellas: Roviralta, Coll i Rodés Fins a Canyet: Enric Ferrer i Portals, i Castillo Fins a la Riera de Calonge: Vinyas, i Ensesa Fins el Ter: R. Medir Jofra, i E. Bona Puig Fins el Fluvià: Bosch Gimpera i Catalina Albert Fins el Cap de Creus: dr. Agusí Pi i Sunyer, i Portes Fins a la frontera francesa: Alexandre Plana i Santaló, i Fernando Casadevall Roses

D'acord amb el text del Decret, les funcions d'aquest organisme foren:

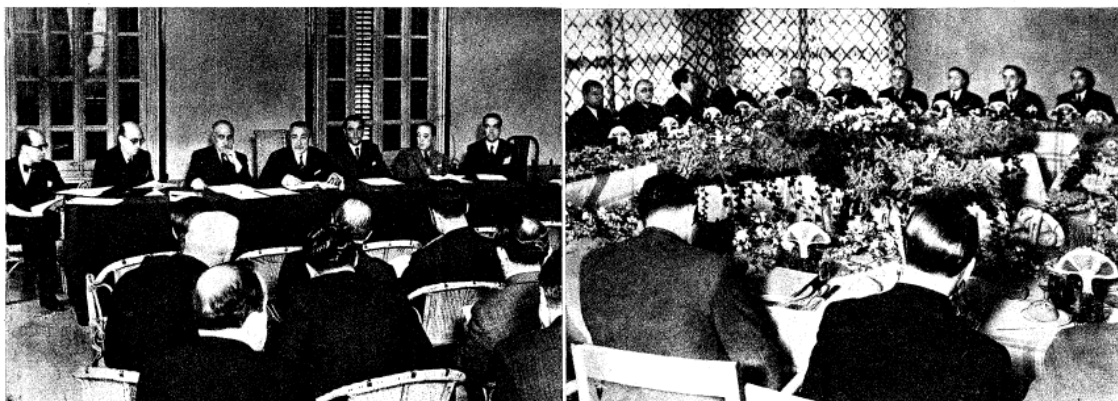
- a) Promoure i contribuir a l'obra de conservació de les bel·leses artístiques i naturals, restauració de monuments, creació de Museus locals i foment del folklore i art popular.
- b) Cooperar a la realització dels plans d'agencament i urbanització que la Generalitat o els Municipis acordin, a la construcció de camins, paradors, jardins, miradors i altres obres destinades a facilitar la visita d'aquella comarca.
- c) Contribuir a la millora dels serveis de transport, allotjament, comunicacions, recepció, vigilància, protecció de les platges i a tots els altres que d'acord amb la Generalitat, Municipis i en particular amb les organitzacions oficials del turisme puguin ajudar al desenvolupament del[s] interessos de la Costa Brava.

A les quals, l'Estatut de Règim interior del Patronat afegeix:

- d) Organitzar en forma adient, d'acord amb la Touring Associació de Catalunya, la propaganda de les bel·leses naturals i artístiques de la Costa Brava, facilitar informacions als viatgers i cooperar a les iniciatives oficials o privades que es proposin fer conèixer aquesta comarca catalana.
- e) Coadjuvar a l'actuació de l'Associació de Municipis de la Costa Brava.

El dia 15 de gener, el Patronat de la Costa Brava i l'Associació de Municipis de la Costa Brava es van reunir a l'Hostal de la Gavina de S'Agaró. Es va aprovar els estatuts i es va discutir àmpliament sobre el projecte d'ordenació general de construccions i urbanitzacions, en la qual es va nomenar l'arquitecte del Patronat (Pelayo Martínez).

LA REUNION DEL PATRONATO DE LA COSTA BRAVA

Il·lustració 1. Reunion de Patronat de Turisme de la Costa Brava a S'Agaró, presidit pel governador general de Catalunya, Felix Escales. Font: La Vanguardia, 18 de Gener de 1936

En la mateixa reunió, es va repartir entre els assistents l'inventari de béns artístics i històrics de la Costa Brava per a la seva revisió²⁹, un dels propòsits que tenia el Patronat. En total, es recollien 151 elements d'interès, sense cap classificació ni jerarquia més enllà de la població on es trobaven situats. Entre els elements classificats trobem castells, parròquies i esglésies, ponts, poblat ibèric, moll, santuaris, muralles, campanar, torres, arxius, claustre, dòlmens, però també encensers, creus, sarcòfags, retaules, sitges. D'entre els diferents elements, destaquem que ja s'inventariessin el Monestir de Sant Pere de Rodes (la Generalitat en va iniciar la restauració el 1935), jaciments d'Empúries (les primeres excavacions s'iniciaren el 1908-9) o el Dolmen de la Cova d'en Daina (retrobat a les darreries del s. XIX).

Probablement, un dels documents més rellevants que va redactar el Patronat de la Costa Brava fou les normes de regulació d'obres i treballs que s'estimaven com a necessàries

²⁹ Entre els quals compta: Begur, La Bisbal, Corçà, Calonge, Canapost, Castell d'Empordà, Cruilles, Púbol, Palau Sator, Palamós, Palamós - Bell-Lloc, Palafrugell, Peratallada, Pals, Sant Julià de Boada, Torroella de Mongrís, Tallada, Ullastret, Verges, Vulpellac, Fitor, Castelló d'Empúries, Sant Miquel de Fluvià, Torroella de Fluvià, Perelada, Port de la Selva, La Vall, Cadaqués, L'Escala, Empúries, Figueres, Llançà, Roses, Selva de Mar, Colera, Vilabertran, Vilajuïga, Armentera, Saldet, Bellcaire, Verges, Romanyà de la Selva, Blanes, Lloret de Mar, Tossa de Mar, Llagostera, Solius, Sant Feliu de Guíxols

(gener de 1936). En aquest s'exhortava al mateix Patronat i als Ajuntaments a fixar unes normes de comú acord pel que fa a les construccions i obres per tal de tenir en compte:

- La millora de les condicions higièniques dels estatges, nuclis antics i noves barriades
- L'ordenació del creixement urbà, amb atenció a la seguretat del trànsit i dels vianants
- La protecció de monuments i conjunts d'edificis singulars de valor històric, arqueològic, artístic, etc.
- La protecció del paisatge natural

Mentre no tingués lloc l'acord d'aquesta normativa, atesa la necessitat de no deixar desatesa la regulació en aquesta matèria, el Patronat proposava unes disposicions de règim transitori per a la protecció del paisatge natural i els edificis i agrupaments "d'interès típic" de la Costa Brava. La primera de les disposicions³⁰ ve a resumir l'esperit del document:

"En general totes les edificacions que es projectin a la zona vora mar de la Costa Brava servaran la necessària subordinació i respecte a la bellesa natural del paisatge, i procuraran inspirar-se en l'arquitectura tradicional, la més fidel a les exigències del clima, dintre l'ús dels materials propis de cada contrada i la que millor s'agermana amb les harmonies del paisatge".

En aquest cas, però, degut als successos que escauran al 1936, no hi ha la certesa de si aquest reglament es va poder aplicar en algun moment.

L'any següent, al març de 1936 es van tornar a realitzar canvis en la seva organització interna. S'anunciava el cessament d'activitats del Patronat de la Costa Brava i es facultava al Conseller d'Economia i Agricultura per presidir i constituir la Junta Liquidadora i Reorganitzadora del Patronat.

Pocs dies després, el Conseller d'Economia i Agricultura nomenava per a formar part de la Junta Liquidadora i Reorganitzadora: Josep Puig i Pujades, Antoni Sirau i Palau, Ferran

³⁰ La resta de disposicions, 7 en total, es refereixen a: a) Prohibició que les construccions i obres "vora mar" (1 km terra endins) alterin les siluetes o els accidents naturals constituents de la bellesa del paisatge marítim (amb èmfasi especial a les roques i espadats) b) Regulació dels tancaments de les finques, detallant-ne els materials i limitant-ne l'alçada màxima a 2 metres. c) Requeriment d'un informe previ del Servei de Conservació de Monuments de la Generalitat com a pas previ per a autoritzar construccions en els agrupaments d'edificis de caràcter típic que calgui conservar. d) Posa de manifest la necessitat de delimitar una zona de protecció per a cada monument, edifici o conjunt típic. En cas que aquesta fos inexistente, s'entendria de 20 metres. e) Obligació als propietaris d'explotacions forestals sistematitzades o controlades de sol·licitar permís per a totes les operacions. f) Qualsevol obra havia de presentar projecte als Ajuntaments, els quals ho remetrien a la Conselleria d'Obres Públiques per a informe del Patronat de la Costa Brava i altres serveis de conservació i preservació.

Cuito, Frederic Turell i Boladeres, Manuel Roset i Sala, Josep Maria Dalmau i Casademunt, Pere Vicens i Casellas i el Cap dels Serveis de Turisme de la Generalitat (que actuaria com a Secretari). Finalment, el Conseller d'Economia i Agricultura, deixava sense efectes l'Ordre de 12 de desembre de 1935, per la qual eren designades les persones que representaven a la Generalitat a l'Associació de Municipis de la Costa Brava.

Així, en el Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya publicava el 17 de maig de 1936 dos decrets datats del 14 del mateix mes i referits al Patronat de la Costa Brava.

El primer d'aquets feia notar que la Junta Liquidadora i Reorganitzadora del Patronat de la Costa Brava havia fet entrega de l'estat de comptes de l'entitat a 31 de març. D'acord amb l'informe dels Serveis de Turisme, la documentació quedava aprovada i s'autoritzava al Conseller d'Economia i Agricultura a fer-se càrrec de les quantitats que es devien.

Això assentava les bases per a la segona fase del Patronat, a la qual es referia el segon decret del mateix dia. Donat que el propi Govern creia convenient que les activitats del Patronat fossin repeses de forma immediata, després de l'informe dels Serveis de Turisme i a proposta del Conseller d'Economia i Agricultura, es decretava la creació del Patronat de la Costa Brava, amb inclusió de tots els municipis litorals des del riu Tordera fins a la frontera francesa. Aquest cop, la seu de l'organisme s'establí a Girona i quedava adscrit al Conseller d'Economia i Agricultura.

D'aquesta manera, la reorganització del Patronat es regia a través del Consell, presidit pel Conseller d'Economia i Agricultura i integrat, a més, per: tres representants del Departament d'Economia i Agricultura, un representant del Departament de Cultural, un representant del Patronat de Turisme de Catalunya, dos representants del Foment de Turisme de Girona i Comarques, un representant de l'organisme oficial per a la conservació de monuments de les comarques de Girona, un enginyer de la Direcció d'Obres Públiques, un enginyer del servei forestal i un arquitecte de la Generalitat. A més, es contemplava la possibilitat d'elegir com a vocals assessors aquelles persones que poguessin ser útils col·laboradors.

A principis de juny de 1936 Ignasi Armengou, cap dels Serveis de Turisme, convocava la reunió de constitució del Patronat de la Costa Brava, que tindria lloc el dia 15 del mateix mes a la seu de la Conselleria d'Economia i Agricultura, a Barcelona.

En aquesta reunió, el conseller va fer notar el clar propòsit de la Generalitat d'impulsar de forma decisiva l'organització del turisme a la Costa Brava. A fi de sumar esforços, s'havia procurat que tots els organismes i activitats professionals que poguessin ser útils a aquesta causa estiguessin representats dins del Patronat. Per absència d'alguns dels representants,

l'elecció de càrrecs i l'estudi del Reglament Interior quedaven aplaçats per la pròxima reunió.

Per tant, es va crear un esborrany de reglament interior -del qual no es té certesa que fos aprovat, probablement degut als temps que eren-, i coincidint amb aquelles previstes en el Decret de 14 de maig, les seves funcions quedaven notablement més acotades i prenién una forma més tangible:

- a) Formular el pla de conjunt de distribució de zones de la Costa Brava, tenint en compte la necessitat de protegir els bells indrets i monuments, promoure la repoblació forestal, millorar les comunicacions, facilitant els accessos a les platges, i, en general, desenvolupar totes aquelles iniciatives encaminades a fomentar i defensar en aquella comarca els interessos de la col·lectivitat. Dintre d'aquest pla seran coordinades les activitats reservades a l'Estat, Generalitat i els Municipis, amb les que siguin exercides pel Patronat.
- b) Atendre la retolació de llocs, construir miradors, formular plans d'agencament i urbanització, organitzar serveis de guarderia, habilitar zones de repòs i acampada i reglamentar-ne l'ús.
- c) Cooperar amb la Direcció General del Patrimoni Històric, Artístic i Científic i els altres organismes dedicats a la conservació i protecció de monuments, bells indrets, parcs, jardins i conjunts urbans.
- d) Gestionar del Departament d'Obres Públiques la inclusió en els plans de vies de comunicació dels camins d'interès general, de la Costa Brava, la millora dels existents i cooperar en tot el que afecta al règim de transports i aprofitament de platges i terrenys de la zona marítimo-terrestre.
- e) Cooperar amb els Ajuntaments en la conservació i millora dels camins de caràcter municipal.
- f) Cooperar amb els Serveis de Turisme de la Generalitat en les funcions d'informació i propaganda i per a fomentar la millora i desenvolupament de la indústria de l'hostalatge.
- g) Exercir les facultats que li siguin delegades i generar els informes interessats per l'Estat, la Generalitat i els Municipis

Pel que fa a l'execució de les seves tasques, s'utilitzava les anomenades "ponències", es a dir, una mena de grups d'actuació temàtics, amb caràcter permanent, dins del propi Patronat, amb una persona responsable al capdavant. Tot i que es permetia crear totes aquelles que

es consideressin necessàries, la proposta de reglament de Regim Intern contemplava en origen les següents:

- a) Ponència d'urbanització i agençament
- b) Ponència de comunicacions i transport: s'ocuparia no tan sols de les infraestructures de transport, sinó també la construcció i conservació de paradors i refugis, a terra i a mar.
- c) Ponència de platges i boscos
- d) Ponència per a la conservació del patrimoni monumental i artístic
- e) Ponència d'allotjament

Per tant, com es pot veure, ja existia una gran preocupació sobre com actuar en el turisme, sobretot a nivell d'infraestructures, de les comunicacions i del patrimoni cultural i natural que la província gironina avarca. D'aquesta manera, amb l'esclat de la Guerra Civil deixaria el Patronat solament els seus propòsits escrits damunt el paper, i no tornaria a reviure fins al cap de quaranta anys més tard.

Associació de Municipis de la Costa Brava (1935)

Al mateix temps que es va crear el Patronat de Turisme de la Costa Brava, sorgia l'Associació de Municipis de la Costa Brava³¹. Aquesta, es constituïa l'any 1935, sota el patronatge de la Generalitat de Catalunya, i de la qual formaven part: Blanes, Lloret, Tossa, Sant Feliu de Guíxols, Castell d'Aro, Calonge, Palamós, Sant Joan de Palamós, Mont-Ras, Palafrugell, Begur, Pals, Torroella de Montgrí, L'Escala, L'Armentera, Sant Pere Pescador, Castelló d'Empúries, Roses, Cadaqués, Port de la Selva, Llançà, Portbou i Colera. La seu social s'emplaçava a Girona.

En el document Projecte d'Estatut de l'Associació de Municipis de la Costa Brava consta l'objecte d'aquesta "la protecció, defensa, conservació i valorització de les belleses naturals de la Costa Brava i fer-ne un centre d'atracció turística".

L'Associació es regia per una Assemblea General i el Consell Directiu. La primera estaria formada pels representats de la Generalitat de Catalunya (fins a 8 designats pel Conseller d'Obres Públiques) i pels representants dels municipis associats. La representació municipal estava en funció del nombre d'habitants d'aquest, oscil·lant entre 1 (fins a 1.000

³¹ Per les fonts trobades, es suposa que la idea de l'associació va sorgir en la mateixa reunió en la qual es va establir el Patronat de Turisme de la Costa Brava.

habitants) i 4 (més de 5.000 habitants). Com a tasca específica tenia encomanada l'elecció, entre els membres del Consell Directiu, del President i del Vicepresident.

Pel que fa al Consell Directiu, es composava de 9 membres. Dos d'ells eren designats pel Conseller d'Obres Públiques de la Generalitat; els altres 7 els escollia l'Assemblea per votació. Podia designar Secretari, que no formaria part del Consell, i també tants Assessors tècnics o jurídics com calguessin.

Una Ordre del Conseller d'Obres Públiques publicada al BOGC núm. 352 de 18 de desembre del mateix any nomenava els 8 membres que havien de representar a la Generalitat dins de l'Associació: Francesc Tomàs, Jaume Rosich, Ramir Medir, Ramon Bonet, Gaspar Matas, Carles Fages de Climent, Francesc de P. Bi i Ramon Mascort.

En particular, es destaquen les següents funcions (tot i que podien ampliar-se en funció de les atribucions que els Municipis li anessin atorgant):

- a) Conservació, defensa i ornat de les belleses naturals del paisatge, cales, platges i roques.
- b) Conservació, defensa i repoblació de boscos i arbredes.
- c) Formació i aprovació del pla o plans d'urbanització i concessió de permisos d'edificació i de tancament de terrenys.
- d) Formació i execució dels plans o projectes de comunicacions, obertura, millora, conservació i ornat de tota mena de camins veïnals i carreteres, i de qualsevol mitjà de comunicació amb les cales i platges.
- e) Sanejament i circulació.
- f) Acompliment dels tràmits reglamentaris per a la delimitació i fixació de la zona marítimo-terrestre.
- g) Delimitació, segons els casos i circumstàncies, de la zona territori a l'interior de cada terme municipal que hagi de considerar-se formant part de la Costa Brava.
- h) Estudi i construcció de dàrsenes i petits ports de refugi.
- i) Exercici de l'acció conservatòria i reivindicatòria en interès dels municipis, de totes les servituds públiques i privades, tant de caire administratiu com civil existents en l'actualitat sobre finques de propietat privada.
- j) Policia i guarderia rural.
- k) Excavació, cura i conservació dels monuments de caràcter arqueològic, històric o artístic, existents en la zona.

- l) Exercici del dret d'expropiació forçosa en interès públic municipal en els casos autoritzats per la llei, i sempre amb la corresponent indemnització.
- m) Formació dels reglaments i ordinacions en les matèries de la seva competència.
- n) Aprovació de pressupostos i comptes, i emissió d'emprèstits.

Així, com es pot comprovar, ja es feia latent la necessitat dels municipis en agrupar-se per a poder realitzar millor les tasques per a una millor actuació en el turisme.

3.3 L'esclat de la Guerra

Com es pot veure, la conscienciació sobre la importància del turisme era ja un fet assumit a les comarques de Girona. Les seves polítiques, segons el que s'ha vist en els documents, es basaven sobretot en procurar una millora higiènica, no solament per a la pròpia població, sinó enfocada per poder adquirir un node més adequat a l'afluència turística. Igualment passava en el fet de preveure el creixement urbà i en les infraestructures, del qual s'estava produint a mesura que els particulars veien aquest fenomen com una font d'ingressos. Conjuntament, conservar l'ambient paisatgístic i la protecció del paisatge natural era rellevant ja que aquest és un atractiu clau. I òbviament, en l'àmbit cultural, la protecció de monuments i conjunts d'edificis singulars de valor simbòlic, també s'hi estava actuant.

De la mateixa manera que s'havia de tenir cura i actuar sobre el territori, sembla ser que ja va existir una primera intenció d'agrupació per tal d'aconseguir els seus objectius. Però tot això va quedar paralitzat quan l'esclat de la Guerra Civil va afectar a tota Espanya, i no seria fins al cap de quaranta anys que ressorgirien les iniciatives que s'havien estat gestant durant aquest temps.

Cal destacar, que durant la Guerra, les Jefaturas Provinciales de Propaganda van tenir un gran rellevància, es a dir, sembla ser que a inicis de l'època franquista, la propaganda era una de les prioritats del règim. Però, en el cas de Girona l'any 1938, les circulars que es conserven a l'Arxiu Històric de Sant Josep anaven adreçades a la Jefatura Provincial de Propaganda de Barcelona, no de Girona.

Així mateix, una circular de 9 de juliol de 1938 ens dóna a entendre que eren de creació recent i es demanava als responsables d'aquestes Jefaturas que llistessin les persones de cada província competents en arts plàstiques (pintura, escultura, gravat, arquitectura), literatura (escriptors) i propaganda oral (oradors).

Cadascuna de les juntes provincials havia d'enviar informes de les activitats als serveis centrals. Aquests havien de contenir, a banda d'una descripció, dades estadístiques, es a dir, els efectes que l'activitat havia produït als diversos ambients (sindical, obrar, patronal, familiar, comarcal o regional), així com també lliçons apreses i propostes de millora de cares a futures ocasions. Els informes havien d'anar acompanyats també d'annexos on es recollís tota la documentació propagandística dels actes, classificada segons: premsa (diaris), ràdio (transcripcions), impresos (tres exemplars de cadascun), informació gràfica (calia presentar fotografies de tots els actes, tres còpies) i altres tipus d'informacions (per exemple, croquis o models).

Poc després, el gener de 1939, es creava el Departamento Central com a instrument del Servicio Nacional de Propaganda. Les seves tasques comprenien tot el procés propagandístic, des de la informació i el plantejament, a l'ordre de compliment de cada servei, l'administració dels recursos econòmics i el control de l'activitat que s'havia realitzat. Aquestes quatre funcions bàsiques corresponien a les quatre seccions en què es dividia el Departamento Central. A partir d'aquesta reforma, s'establia que en cada província existiria tan sols una Jefatura de Propaganda, que rebria ordres directes del Movimiento o de l'Estat a través del Servei Nacional de Propaganda.

La censura d'espectacles, elements propagandístics (no tan sols contra el Règim, sinó també de l'estètica d'aquells que li eren afins) i celebracions també era una de les tasques pròpies d'aquest organisme. L'excés de zel existent als inicis de la dictadura va propiciar la promulgació de l'Ordre de 16 de maig de 1940, que arribava a prohibir l'ús de paraules estrangeres en rètols, anuncis i similars, segons una nota signada per Serrano Suñer³².

³² Advocat i polític, fou Ministre de la Governació des del 24 de desembre de 1938, fins el 16 d'Octubre de 1940.

4. Els ens de promoció a les comarques de Girona en època franquista

El següent capítol, en el qual es troba la base d'aquest treball, es troba dividit en tres etapes. La primera etapa, està basada en els anys quaranta, una època de recuperació econòmica deguda als anys anteriors soferts al territori Espanyol i per la conjuntura política i socioeconòmica que s'estava vivint a Europa a causa de la segona Guerra Mundial. Foren uns anys decadents per al turisme, en el qual, per al seu estudi s'hi afegeix les restriccions del govern que porten una mancança d'informació, i per això està relacionada directament amb la Dirección General del Turismo, la qual designà a las Juntas Provinciales y Locales de Turismo. No fou fins a partir dels anys cinquanta en que es reactivà aquest sector. En aquesta segona etapa s'accentuen les polítiques turístiques dutes a terme pel govern central, el qual ja es fa notòria la necessitat d'aquest sector com a motor econòmic del país. Així, es creà l'Associació Fomento de Turismo de Gerona, que conviuran amb les renovades Juntas Provinciales y Locales de Información, Turismo y Educación Popular.

Però serà a partir dels anys seixanta on el turisme guanyarà força a la província de Girona, es donarà pas als Centres d'Iniciativa Turística com a grans promotors del turisme. Si bé en aquest moment, la necessitat de col·laboració entre els territoris ja es feia patent, i començaren a sorgir associacions amb més tendència organitzativa fins donar lloc, a finals de la dècada dels setanta, al Patronat de Turisme de Girona i Costa Brava, el qual s'ha mantingut fins avui.

4.1 La reestructuració de les entitats

L'etapa de la postguerra

Com ja s'ha comentat anteriorment, el turisme va augmentar a Espanya a causa de la gradual disminució de les restriccions sobre els canvis de divises i dels viatges (la devaluació de la pesseta), del gran avenç que van tenir els transports i les xarxes de comunicació, la generalització de les vacances pagades, l'expansió econòmica als països desenvolupats, l'augment de la renda i major disposició de temps lliure. Però també per l'atractiu cultural del país acompanyat d'una morfologia climàtica i física favorable.

Però per a que això succeís, va ser necessari esperar a que Europa recuperes les seves necessitats més vitals i així descobrís el descans de les vacances a les platges, i els baixos

preus d'Espanya. Tal i com explica Bayon (1999), s'ha qualificat a Europa, la quarta dècada de segle com "los terribles años cuarenta", degut òbviament a la segona guerra mundial i els seus anys de reconstrucció.

Per aquest motiu, les polítiques exercides sobre el turisme durant els anys quaranta són bastant minses, en les quals s'ha de tenir en compte sobretot el gran control que tenia el govern sobre la difusió de la informació, el que significa que a nivell provincial, a Girona, la informació que es troba es molt poca fins els inicis ja dels anys cinquanta i amb l'esclat del turisme de masses sobretot a partir de la dècada dels 60. És així com en aquest pròxim capítol, les referències que més es troben són les que es van realitzar des del govern central a certs indrets d'Espanya, dels quals es troba Girona i la Costa Brava.

4.1.1 Dirección General de Turismo 1939 - 1951

La dècada dels 40, foren uns anys de recuperació per Espanya, i una època poc beneficiada per el turisme, degut a la situació de guerra que s'estava vivint a Europa. Tot i que fins els anys cinquanta no va ser quan el turisme va agafar força, durant aquests anys, alguns dels caps en el govern van realitzar accions ja que tenien present la importància que tenia aquesta indústria econòmicament.

Espanya, quan estava encara en una situació de guerra, es va crear el Servicio Nacional de Turismo, a partir de la Llei de 30 de Gener de 1938, integrat dins del Ministerio del Interior, el qual va ser un substitut del Patronato Nacional de Turismo. Aquest servei va estar al càrrec de Luis Antonio Bolin Bidwell³³, i tal com explica Bayon (1999), quan els Servicios van ser convertits en Direcciones Generales el 8 de agosto de 1939 i que van passar a dependre del Ministerio de Gobernación, Bolín va ser anomenat Director General de Turismo, romanent en aquesta situació fins a la creació del Ministerio de Información y Turismo.

Es important destacar també, que la Dirección General de Turismo estava organitzada en diferents apartats: Assumptes Generals, Propaganda i publicacions; Esports; Allotjaments; Transports, Comunicacions i Turisme Comercial; Informació; Comptabilitat i

³³ Durant la guerra, fou qui va crear les Rutes de Guerra. Després, Aquest estava obsessionat per ensenyar Espanya, i arrel d'això va obtenir dos èxits extraordinaris: un, la creació el 1948 de l'eslògan *Spain is beautiful and different* i l'altra, ajudes per a la realització de la primera volta al món organitzada per Viajes Vincit.

el Departament de Rutes Nacionals (Velasco, 2004b), els quals, s'aniran relacionant amb Girona.

Accions de la Direcció General de Turisme a Girona

Propaganda i publicacions

La missió de la delegació de propaganda i publicacions³⁴ era dur a terme un eficaç treball de propaganda turística; per això, va reeditar gran part dels fulletons turístics dedicats a ciutats espanyoles i va estampar nombrosos cartells. A més, durant els anys quaranta es va iniciar una sèrie de fulletons en color dedicats a regions espanyoles i d'altres assumptes d'interès turístic com l'art, on hi destaca la Costa Brava, entre d'altres.

Així, al Maig de 1940, el Governador Civil de Girona va publicar al diari El Pirineo per a que totes les empreses ho sabessin, una carta enviada pel Director General de Turisme sobre com s'havia de realitzar la propaganda turística:

“Excmo. Sr.: Las diversas operaciones sucesivas, necesarias para la distribución del material de propaganda turística, obligan, según acredita la experiencia, a contar un tiempo bastante dilatado desde el momento en que el material sale de la imprenta hasta que la eficacia del anuncio llega a las personas sobre las que ha de actuar. Conviene asimismo tener en cuenta que la eficacia de los anuncios no son generalmente inmediatos, y que un viaje, especialmente desde un país extranjero no siempre es imprevisible en días u horas lo cual obliga a aumentar el cálculo de tiempo previsto. En efecto, debe tenerse presente, sobre todo para cuando se reanude la normalidad de Europa, que con frecuencia conviene enviar los aludidos elementos de propaganda a puntos muy distintos de España. Estos envíos tardan varias semanas en llegar a su destino, y lógicamente deben quedar expuestos al público con tiempo necesario, a fin de que este lo tenga a su vez, para decidirse para emprender el viaje y cubrir la distancia desde el punto donde reside hasta nuestro país. Por dichos motivos la Dirección General del Turismo ha resuelto no repartir aquel material de propaganda —folletos, carteles, etc.— que destinado a anunciar festejos y atracciones locales a fecha fija se entregue o remita a sus Oficinas Centrales con menos de tres meses de antelación. Y recuerda a los confeccionadores de carteles de que éstos deben ajustarse a las medidas 66 x 101 cm., programa de las carteleras utilizadas para su exposición por las Agencias de Viajes de todo el mundo. En consecuencia, ruego a V. E, tenga la bondad de dar las órdenes oportunas para que el contexto del presente escrito sea divulgado en esa provincia de su mando”³⁵.

³⁴ Reglamentació de la publicitat amb finalitat de propaganda turística: Ordre de 9 d'abril de 1941 i Decreto del 19 d'abril de 1941

³⁵ “La propaganda turística”. A *El Pirineo. Diario al Servicio de España y al Caudillo*, 25 de Maig de 1940.

Guies i intèrprets

Es va publicar també un Reglament per a l'actuació de Guies i Intèrprets lliures publicats al B. O. E. del 5 de gener de 1940³⁶, on es regulaven les professions de Guies, Guies interpretes, Intèrprets i Correu, i on es prohibia l'exercici de tal activitat a qui no acredites la seva capacitat per a les mateixes mitjançant l'examen, seguit per la concessió del carnet de la Direcció General de Turisme. Amb aquest reglament, es prohibia així exercir de guia o intèrpret sense el carnet oficial atribuït per la Direcció General de Turisme, igual que avui en dia.

Agències de Viatge

Mentrestant va estar Bolin com a Director General de Turisme, aquest es va recolzar en el sector privat i en concret en les agències de viatge que eren les que "manaven el sector" (Bayon, 1999:42), en la qual es va regular l'activitat d'aquestes -fou la primera regulació-. Així, el 19 de Febrer de 1942 es va crear la *Comisión Permanente de Agencias de Viajes*, reorganitzada al 1948 com la *Comisión Consultiva de la Dirección General de Turismo*, en la que hi participava, sota la seva presidència, les dotze agències de viatge més representatives. A Girona, per Ordre de 4 de març de 1950, es va concedir el títol/llicència d'Agència de Viatges del grup B³⁷ a favor de Viatges Girona, dependent de Viatges Baixas S. A. De Barcelona.

Crèdit hoteler i Allotjament

Al mateix temps es va realitzar una reforma normativa. Una nova Reglamentació d'Allotjament Hoteler del 8 d'Abril de 1939, que agafava la corrent europea de les classificacions en els hotels de luxe. A més, un cop acabada la guerra, es van reformar els

Il·lustració 2. Propaganda de les agències de viatge, a Los Sitios de Gerona, 16 d'Abril de 1950.

³⁶ "Dirección General de Turismo". A El Pirineo. Diario al Servicio de España y al Caudillo, 04 de Diciembre de 1941

³⁷ El Decret realitzava una classificació de les Agències en dos grups: "A" i "B", dependent de la independència respecte d'altres, de l'àmbit territorial al que s'estenia la seva activitat i de la quantitat de serveis que oferien.

allotjaments existents i es van encarregar de promoure la construcció de nous establiments. Una de les prioritats va ser incrementar la *Red Nacional de Alojamientos*. En el Decret de 23 de desembre de 1944, en el que es declara d'urgència les obres del nou Parador Nacional de Turismo de la Costa Brava, en Begur, en la qual es recorreria a la expropiació del terreny per a la seva construcció. Aquest no fou inaugurat fins el 24 de gener de 1966.

El març del 1942, es va autoritzar al Banc de Crèdit Industrial per establir un servei de crèdit hotelier destinat a la construcció d'establiments hotelers i la creació d'un Sindicat de Hosteleria. El servei es va dotar amb fons per valor de 25 milions de pessetes, obrint la línia de finançament públic per l'empresa turística:

“El gobierno ha dispuesto por una Orden del Ministerio de Hacienda, de acuerdo con la Dirección General de Turismo, publicada en el BOE de 30 de marzo de 1942, la concesión de préstamos a la Industria hotelera mediante operaciones a un tipo de interés inferior al normal del dinero bancario (...) La cifra máxima de los préstamos sea la de 25 millones de pesetas con un interés anual del cuatro por ciento amortizables desde diez a 35 años”³⁸.

Afirmen que el Crèdit hotelier havia donat molts bons resultats; i on la finalitat del crèdit hotelier es doble: la d'estimular i auxiliar la instal·lació d'hotels adequats o similars, per una part, i la de facilitar la transformació i millora dels que ja existeixen, d'una altra, sempre que sigui d'interès nacional i turístic per la *Dirección General de Turismo*:

“Nuestra provincia es una de las primeras de España en importancia turística [...] Una de las bases principales para la incrementación del turismo, es la posesión de bellos y confortables hoteles, establecidos en parajes concienzudamente escogidos. La provincia de Gerona posee, esparcidos por playas y colgados entre los repliegues de las montañas gran número de hoteles y hospederías. Lo que hace falta, de momento, no es crear nuevos hoteles; bastaría con mejorar los existentes”³⁹.

Ja a mitjans de la dècada dels quaranta, als diaris com *Los Sitios de Gerona* ja sorgeixen titulars com “Necesidad de Incrementar el turismo en Gerona”. Aquest és un fet rellevant ja que es donen compte que han d'actuar sobre aquest ja que és una font d'ingressos important. En el cas de Girona reclamen la necessitat de que la zona del litoral necessita urbanització, construccions modernes, hotels confortables, habitatges protegits, cases econòmiques, passeigs, parcs i jardins i llocs d'esbargiment. Una de les coses més urgents és la de construir una carretera des de Blanes fins a la frontera, passant per la costa. A més, la part nord de Girona hi ha mancança de mitjans de comunicació i de transport. Però el més

³⁸ “Créditos a la Industria Hotelera”. A *El Pirineo. Diario al Servicio de España y al Caudillo*, 18 de Maig de 1942

³⁹ “Una Base para el turismo”. A *Los sitios de Gerona*, 10 d'Abril de 1943

rellevant és la necessitat de que cada província s'organitzi ja que es la coneixedora del seu propi territori. Així, s'exposa:

“Para conseguir un Plan de ordenación económica del Turismo, se necesita una activa campaña de Propaganda” I diuen “El Patronato Nacional del Turismo ha dado gran impulso al turismo nacional. Pero es cada provincia la que debe organizar su turismo a base de un plan bien estudiado, y no menos bien difundido”⁴⁰.

Altres actuacions

A nivell provincial, algunes de les actuacions publicades al Boletín Oficial del Estado que es van realitzar durant el període a Girona, van ser la aprovació de projectes de restauracions importants com la de l'Església de Sant Nicolàs de Girona (1941), de l'Església de Sant Pere de Besalú (1943) i la de l'Església de Santa Marta de Vilabertran (1946).

Cal destacar les actuacions dutes a terme al Monestir de Sent Pere de Rodes, en el qual al febrer de 1944 es va crear un Patronat encarregat de vetllar per la conservació del Monestir, amb el bisbe com a president d'aquest. L'arquitecte del projecte fou Alejandro Ferrant Vázquez.

També es va declarar monument històric-artístic el grup de Torres existent a la vila de Bagur (1944), on la seva tutela va quedar sota el Ministeri d'Educació Nacional, i el 28 de desembre de 1945, es va declarar paratge pintoresc el lloc anomenat Moxina i els seus voltants, juntament amb la ciutat d'Olot.

Al gener de 1950, es va celebrar el *Centenario de la Comisión Provincial de Monumentos*. Es va publicar una memòria anomenada “Un siglo de actuación”, per Joaquim Pla Cargol, Secretari de la Comisión Provincial de Monumentos de Gerona, on publicava les activitats realitzades d'aquest organisme des dels inicis del segle XX. Algunes de les actuacions que es van realitzar a la mateixa ciutat de Girona, en una notícia del diari Hoja del Lunes del mateix any, ressalta els canvis que s'estaven ja realitzant:

“De la noche a la mañana la Ciudad ha despertado con sus calles repletas de señales y posters indicadores. Con unas inconfundibles marcas Internacionales -franjas blanquí-rojas o azules-rojas- (...), intentan servir de buen faro para los despistados automovilistas que arriban a nuestra Ciudad”⁴¹.

⁴⁰ “Necesidad de incrementar el turismo en Gerona”. A *Los sitios de Gerona*, 10 de Juliol de 1946.

⁴¹ (1950) Diari Hoja del Lunes, 16 de Gener de 1950

D'aquesta manera, al llarg d'aquests anys es va veien una sèrie de petits canvis, on especialment les inversions es fonamentaven en accions relacionades amb el patrimoni monumental. A més, des del govern central, es reconeixia la província de Girona com un potent nucli turístic.

4.1.2 Las Juntas Provinciales y Locales de Turismo

El 1941, el Ministeri de la Governació va promulgar un decret⁴² en el qual es constituïren les *Juntas Provinciales y Locales de Turismo* en les capitals de províncies i localitats declarades d'interès turístic en les que no hi existís els Sindicats d'Iniciativa. Els objectius de les Juntas Provincials i Locals de Turisme eren:

1. Estudiar i desenvolupar, amb la prèvia aprovació de la Direcció General de Turisme, quan fos necessari al foment de turisme de les respectives províncies o localitats.
2. Assessorar a la Direcció General de Turisme en els assumptes que li fossin sotmesos a aquesta.
3. Administrar les quantitats que constituïssin la seva dotació pressupostaria.
4. Inspeccionar, quan fos expressament delegat des de la Direcció General de Turisme, els serveis de guies i intèrprets lliures, hotels, etc.

La funció de la Dirección General de Turismo, en la qual estaven englobats dins dels assumptes generals, era tutelar i recolzar les Juntas Locals i Provincials de turisme, igual que els Sindicats d'Iniciatives.

Cal destacar però, que en l'article primer es senyalaven les nou províncies en les que no es constituïria aquestes Juntas, ja que en elles hi existia els *Sindicatos de Iniciativa Turística*, les quals exercien les mateixes funcions que les Juntas i per tant aquests assumirien les tasques corresponents⁴³. A més, en les províncies o localitats on es realitzessin la creació d'altres SIT, la Dirección General de Turismo podria acordar la suspensió de la Junta i atribuir les seves funcions al nou Sindicat.

El Decret establia també que les juntes provincials havien d'estar formades per: el Governador Civil – el qual era el President de la Junta Provincial-, el President de la

⁴² Reorganització de les Juntas Provincials i Locals de turisme: Decret del 21 de febrer de 1941. Ministeri de Governació, publicat a la Gaceta n° 66 de 7 de març.

⁴³ Aquestes foren: Balears, València, Zaragoza, Tarragona, Guipúzcoa, Tenerife, Valladolid, Burgos y Madrid

Diputació, l'Alcalde de la Ciutat, l'enginyer en cap d'Obres Públiques, l'enginyer en cap de la Junta d'Obres del Port – quan fos necessari-, el delegat de Belles Arts, un representant de la Falange Espanyola, el President de la Cambra de Comerç, els presidents o directors de centres i associacions directament relacionades amb el turisme i el funcionari en cap de l'Oficina d'Informació de la Direcció General de Turisme.

Algunes de les propostes i intencions que van sorgir de les reunions de la Junta Provincial de Turismo van ser el plantejament del desenvolupament d'una possible fundació a Empúries, després de que aquesta es reunís en tal lloc. En un altre dels casos, la Junta Provincial va felicitar a la Caja de Ahorros Provincial de la Diputación de Gerona per la seva iniciativa en l'edició de segells culturals per tal de fomentar entre els escolars, la “virtud del ahorro” al mateix temps en que es feia difusió del patrimoni.

Es interessant, la circular del Governador Civil de Girona la qual es va publicar el dia següent de la reunió al diari *Los Sitios de Girona* a l'abril de 1948. Ja a finals de la dècada, s'havien començat a donar compte de l'afluència de turistes que venien a la província “ávidas de expansión y reposo, así como da conocimientos artísticos y de paisaje (...) Tanto los extranjeros que la recorren por conocerla, como los propios españoles que la visitan para admirar sus bellezas ya sea en plan de reposo o de expansión, sea ya en viaje forzoso de negocios u otros asuntos”. D'aquesta manera, era necessària actuacions per part dels Ajuntaments, la seva col·laboració – més aviat imposició- per atendre les necessitats d'aquests viatgers. Així, des de la Junta Provincial de Turismo, els ajuntaments havien de seguir les següents instruccions:

“Primera: Disponiendo la Orden de Gobernación de 22 de febrero de 1944 que en las entradas por vía nacional, comarcal o local a todos los núcleos de población se coloquen por cuenta de los respectivos Ayuntamientos, rótulos indicadores del nombre de la localidad, ajustándose en su forma y características a lo determinado en la instrucción de carreteras aprobada por el Ministerio de Obras Públicas en 11 de agosto de 1939, cuidarán los señores Alcaldes de su más exacto cumplimiento procurando que dichos rótulos estén en perfecto estado de conservación y pintura que permitan leerse con facilidad.

Segunda: Vigilarán asimismo los señores Alcaldes que el ornato y conservación de las fincas que existen en los lugares adyacentes a las carreteras y líneas de ferrocarril, como frontis, murallas, tapias, edificios, etc. Se conserven en inmejorable estado de limpieza y se encuentren bien pavimentadas las calles y lugares próximos a establecimientos balnearios y Hoteles. Procurarán igualmente la restauración y conservación de Cruces de término, hornacinas, fuentes públicas, jardines, monumentos, etc. prestando especial atención a la plantación de arbolado en plazas y calles amplias, restauración de bancos y paseos, farolas de alumbrado público y en general de todo aquello que redunde en especial beneficio de la localidad, demostrando con ello, aparte de un

detalle de cultura y buen gusto, la preocupación constante de la Autoridad Municipal por el problema sanitario y urbanístico de la localidad.

Tercera: En materia de alojamientos, extremarán los señores Alcaldes el exacto cumplimiento de las disposiciones vigentes y vigilarán y cuidarán de que periódicamente se giren visitas a los distintos establecimientos gastronómicos de la población para obligar que éstos presenten en todos sus aspectos el ambiente necesario de comodidad y acogimiento, procurando por todos los medios a su alcance no haya ninguna industria hotelera que desmerezca o presente deficiente estado de limpieza y condiciones sanitarias, cuidando igualmente de que por parte de dichas industrias se fomenten y se sirvan los platos típicos y tradicionales de la localidad.

Cuarta: Con relación a los pueblos de la costa, procurarán los señores Alcaldes la total limpieza de las playas y la mayor armonía en la presentación de casetas y toldos, aun cuando sean de tipo modesto, y fomentarán los deportes marítimos instaurando concursos de regatas, de natación, etc.

Próxima la temporada veraniega en que tanto las poblaciones de altura como las de playa son tan visitadas en esta provincia, es indispensable poner en práctica las instrucciones que anteceden por el interés y prestigio que representan para las propias localidades. Espero, pues, confiadamente de los señores Alcaldes, una decidida y eficaz colaboración, debiendo darme cuenta de cuanto actúen y resuelvan sobre el particular.

Gerona, 15 de abril de 1948. El Gobernador Civil, Luis Mazo."

A finals de la dècada, segons la documentació sembla ser que comença a haver-hi una afluència major de turistes a tot Espanya, però com a zona costera, la Costa Brava hi destacava – conjuntament amb altres zones també costeres com Mallorca-. Val a dir però, que durant aquesta època las Juntas Provinciales de Turismo no van tenir grans actuacions, ja sigui per les circumstancies en que es trobava el Europa, com ja s'ha dit, o sigui per la obligació exercida des de la governació central en que es tenia que passar per una supervisió prèvia. En una entrevista que es va realitzar ja al 1950 a Enrique Descayre Salgas, Secretari de la Junta Provincial de Turismo de Gerona y Jefe de Información de la Dirección General de Turismo en Gerona, comenta:

"El turismo es una fuente de riquezas enormes y lucrativas posibilidades. Aquí está, precisamente, la misión de la Junta provincial: encauzar, dar forma, eficacia y contenido"⁴⁴.

⁴⁴ "Centenario de la Comisión Provincial de Monumentos". A Hoja del lunes, 16 de Gener de 1950

Finalment, ja entrant a la meitat del segle, es dur a terme una reorganització de les institucions, donant camí al nou Fomento de Turismo de Gerona creat l'any 1950 i un canvi en les Juntas Provinciales y Locales pertanyents a Ministerio de Información y Turismo.

En el cas d'aquesta dècada, les restriccions des del Govern Central afectaven a la proliferació d'accions per al turisme i sembla ser que les polítiques es dictaven directament des de la Direcció General, si més no, a deduir per l'escassetat de documentació en la dècada dels quaranta a Girona. Es per aquest motiu que les agències de viatge van jugar un gran paper a nivell d'empresa privada ja que estaven controlades també per el Govern Central.

4.2 Camí cap al turisme de masses

Un cop ja iniciada la recuperació dels anys de crisi que havia assolit la dècada anterior Europa, el turisme va començar a donar el seu fruit. D'aquesta manera, a meitats de la dècada dels cinquanta, Espanya rebia 1'5 milions de turistes, xifra que es va convertir en més de 11 milions deu anys més tard (Vallejo, 2015a). I es clar, que Girona no es va quedar pas a les afores d'aquest fenomen,. Durant aquests anys, van haver-hi molts canvis i reorganitzacions en l'administració central.

A partir del 1951, es va crear a España el Ministerio de Información y Turismo (1951 - 1977), amb Gabriel Arias Salgado al capdavant fins el 1962, encarregat de regular les activitats de premsa, propaganda, radiodifusió, cinematografia, teatre i turisme. Aquesta va assumir les competències de la Dirección General de Turismo (la qual era abans del Ministeri de la Governació) i de la Subsecretaria de Educación Popular (integrada abans al ministeri d'Educació Nacional).

Corresponentment, a partir de la Ordre de 29 d'agost del mateix 1951, a nivell provincial i local, les antigues delegacions d'Educació Popular van passar a denominar-se Delegaciones Provinciales del Ministerio de Información y Turismo. Tres anys més tard, es van constituir les Juntas Provinciales i Locales de Turismo en totes les províncies i es va crear a més la Comisión Interministerial de Turismo.

A Girona, es va crear al 1950 el Fomento de Turismo de Gerona, el qual funcionava paral·lelament a la Junta Provincial de Información, Turismo y Educación Popular.

4.2.1 Asociación Fomento del Turismo de Gerona (1950 – 1959)

Poc a poc el turisme anava empenent embranzida, sobretot en zones costeres com la Costa Brava, la qual sembla ser, que aquesta constància va provocar la necessitat de crear, o més aviat recuperar, altres entitats per a potenciar el territori. Fou el cas de Girona, en el qual Fomento del Turismo ja havia existit durant la república.

Els dies 15, 16 i 17 de Juny de 1950, es va organitzar una assemblea Provincial, amb el motiu de la constitució oficial de l'Associació Foment de Turisme de Girona, la qual arribaria a tenir més de 10.000 socis. El programa⁴⁵ que es va realitzar aquests dies fou:

JUEVES DIA 15: CURSILLO PARA FORMACIÓN DE DELEGADOS

A las 4 de la tarde: instrucciones sobre organización, iniciativas y preguntas y Conferencia sobre Monumentos Provinciales por don Joaquín Pla Cargol.

A las 7'30: Conferencia pública sobre Turismo por don Vileriano Simón.

A las 10 de la noche: proyección de Reportajes Turísticos.

VIERNES DIA 16: ASAMBLEA GENERAL

Con asistencia de la Dirección General de Turismo, Autoridades Provinciales, Alcaldes de las poblaciones afectadas. Consejo Asesor y Junta Directiva del Fomento del Turismo de Gerona y de sus Delegados Locales.

A las 10 de la mañana: Misa del Espíritu Santo.

A las 11: Constitución Oficial del Fomento del Turismo de Gerona y cierre del acto por el Exmo. Sr. Director General.

A las 5: Conferencia sobre urbanismo por el Arquitecto Sr. Margarit: iniciativas, Ruegos y Preguntas.

A las 10'30 de la noche: Sesión de gala en honor de los señores asambleístas.

SÁBADO DÍA 17: INAUGURACIÓN OFICINA INFORMACIÓN

A las 11 de la mañana: Visita a los Monumentos de la capital.

A la 1: Bendición de la Oficina y Vino de Honor

Dins de la sessió matinal del dia 16, en què es van constituir oficialment l'associació, es van incloure els discursos de diverses autoritats assistents. Val la pena destacar aquí el pronunciat pel Secretario General de Turismo en que mencionava un triple objectiu primordial per al foment del turisme: econòmic, cultural y patriòtic:

"Con la exportación de productos – dijo- obtenemos divisas a base de materias que vendemos y con la explotación turística las adquirimos sin dar nada.

⁴⁵ (1950), Avance del Programa de la Asamblea de Turismo de Gerona. Arxiu Històric Sant Josep

Como ejemplo de lo que se puede obtener con un turismo organizado y eficiente, dijo que el pasado año, primero de la iniciación de tales actividades, se recaudaron por este concepto de 900 a 1.000 millones de pesetas en divisas, cifra altamente importante para nuestra economía.

En el aspecto cultural es importante el turismo para dar a conocer las riquezas, tanto naturales como monumentales y artísticas que poseemos y como consecuencia del mismo, viene el patriótico, puesto que con el conocimiento de lo nuestro, de nuestra hospitalidad y del modo de ser y actuar se deshacen las falsedades lanzadas contra nosotros. Asimismo los de fuera serán propagandistas de nuestra verdad, y tendrán mucho más valor sus aseveraciones que las palabras que pudiéramos decirles nosotros.”⁴⁶

Després de la celebració de la creació de l'entitat, el 14 de setembre de 1950 s'aprovava el reglament de la Associació Foment Turisme de Girona (AFTG) i així va quedar inscrita al Govern Civil de la Província amb el número 129.

En el reglament de l'Associació conservat a l'Arxiu Històric Sant Josep, s'hi reconeix l'objectiu com “destacar la importància turística de la província de Gerona, dotándole de un Organismo que encauce y dirija los esfuerzos encaminados a tal fin”. Per tant, la seva finalitat principal era sobretot l'atracció de turistes estrangers i posar en relleu l'atractiu de la província de Girona.

S'hi troba esmentades les funcions de l'Associació Foment del Turisme de Girona, les quals eren les de propaganda; mantenir relacions amb organismes anàlegs i assessorar a l'Organisme turístic estatal en els assumptes que se li sotmetin; facilitar informació als viatgers que visitin Girona; exercir com a ens de pressió en vers a les entitats públiques i privades per a la millora dels serveis i reformes necessàries; organitzar i cooperar en festes, festivals i esdeveniments esportius (especialment concursos i exposicions artístiques i artesanes); estudiar i mantenir les tradicions i el folklore; i fomentar la creació de museus etnogràfics i d'art contemporani. De forma genèrica es mencionen “bellezas y atractivos que encierra la provincia”.

Pel que fa a l'organització, reconeixent que per als socis seria un notable inconvenient constituir-se en una Assemblée General, aquesta es va substituir per les anomenades Assemblees Locals, que en realitat eren de caire comarcal i tenien lloc en les localitats on la AFTG tingués establertes Delegacions. Això volia possibilitar la participació activa en l'entitat (tot i que l'associació es reservava l'opció de convocar una Assemblée General en casos especials). El rol de les Assemblees Locals era, a banda d'escollir un vocal que formés

⁴⁶ (1950), “Ayer quedó constituido el Consejo Asesor de la Junta del Fomento del Turismo en la Provincia” publicat a Los Sitios de Gerona el 17 de juny de 1950

part de la Junta Directiva, resoldre els assumptes que li eren transmesos per la Junta i en elles només estava permès discutir sobre assumptes de caire organitzatiu i econòmic.

La Junta Directiva es composava de President, Secretari i Vocals: tres per la ciutat de Girona (un dels quals, tresorer) i un per cada localitat on existís Delegació. La Direcció de l'associació, entre d'altres tasques, actuava com a executor oficial directe de totes aquelles gestions que se li poguessin encarregar des de l'Associació, l'Organisme Turístic Estatal i la Federación Española de Centros de Iniciativa y Turismo.

Així mateix, el reglament preveia que, en el moment de la seva constitució oficial, l'AFTG procediria a proclamar el seu Consell Assessor. La seva composició hauria estat prèviament sotmesa a la Direcció General de Turisme i es reuniria una vegada a l'any per a rebre l'informe d'actuació de la Junta Directiva i demanar (la Junta al Consell) consell en els assumptes que requerís. A més, el Secretari del Foment tindria les mateixes funcions que el Consell Assessor.

La composició de la primera junta, que resultaria l'única, va ser la següent:

- President: Pedro Bretcha Galí
- Tresorer: José Cruz Estrada
- Vocal: Joaquin Soler Serra
- Vocal: Ramon Nicolazzi Barrera
- Secretari: Enrique Descayre Salgas

Tal i com es recollia als seus Estatuts, les tasques de l'AFTG es movien en l'àmbit de la difusió dels patrimonis de la província, finalitat per a la qual es van realitzar diferents activitats, de les quals s'explicaran a continuació aquelles s'ha trobat informació.

I Concurso de Fotografía de Gerona:

Es tractava d'un concurs de caire internacional celebrat anualment⁴⁷. L'objectiu del concurs era aconseguir fotografies que mostressin la bellesa del territori (i dels seus diversos components) amb un enfocament clarament turístic. Les categories en què es podia competir en la primera edició foren: paisatge, Costa Brava i esport, monuments i retrat. A més, existia un apartat del concurs realitzat en col·laboració amb el Circulo Artístico de Gerona subdividit en les mateixes categories, i un apartat de premis locals (que atorgava l'Ajuntament, comerç, hotel, personalitat, etc. de cada vila)

sense temàtica específica. En total, 28 municipis van entregar premis de caràcter local. Ja en la primera edició es va registrar una gran participació (355 obres presentades, de les que se'n van acceptar 189), entre tots els participants hi havia tan sols una dona, Maria Teresa Obiols, que competia en la categoria de paisatge.

Possiblement per la popularitat que va tenir el concurs ja des de la seva primera edició, l'any 1954 ja tenia un caràcter clarament internacional. Algunes de les categories eren anomenades com "Gran Premio Internacional" o "Gran Premio Turismo", entre d'altres.

Comissió mixta de turisme amb les Valls d'Andorra i el Rosselló:

Es va aprofitar la XVIII Asambleta Nacional de Turismo que es celebrà el 1953 a Sant Feliu de Guíxols- i que més endavant se'n parlà- per acordar crear una comissió mixta integrada pel Sindicat d'Iniciatives de les Valls, una delegació de les entitats rossellonenques i Fomento del Turismo de Gerona. Els participants, van poder recórrer els pobles de la Costa Brava i Perpinyà.

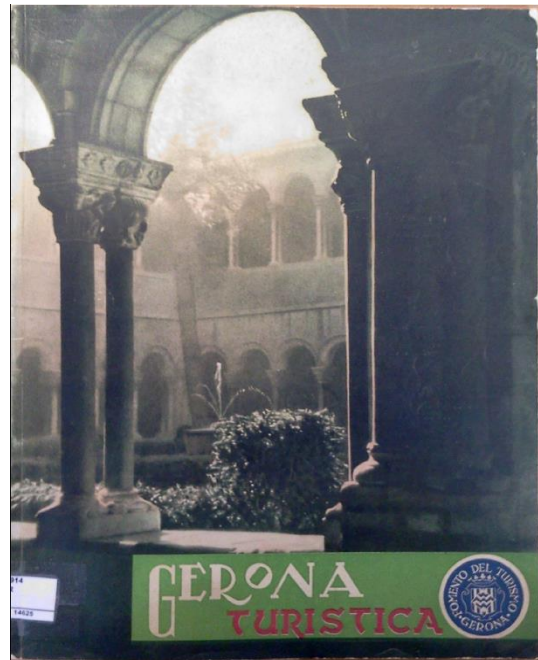
Il·lustració 3. Portada del catàleg de les obres exposades en el I Concurso de Fotografía de Gerona., Arxiu Municipal de Girona.

⁴⁷ La documentació de la que es disposa sobre aquests concursos és incompleta (tan sols s'han pogut localitzar el catàleg del primer i les bases del quart), però aquestes ja ens indiquen el caire que tenia aquest concurs.

Gerona Turística:

En un article a los *Sitios de Gerona*, apareix ja anunciada la aparició de la revista *Gerona Turística*, una revista dedicada expressament al turisme. Es van editar solament dos números, un al 1952 i l'altre al 1953.

Aquesta revista s'editava des del Fomento del Turismo de Gerona, però tenia un caire provincial. Així el primer número incloïa articles referits a: Girona, les Valls de Núria i de la Molina, Ripoll, la Cerdanya, Sant Hilari Sacalm, Santa Coloma de Farners i Caldes de Malavella, Blanes, Lloret de Mar, Tossa de Mar, Figueres, Palamós, Calella de Palafrugell, Llafranc, Tamariu, Fornells, Roses, L'Estartit, L'Escala i el Port de la Selva.

Il·lustració 4. Portada de la Revista Gerona Turística, 1952, Arxiu Municipal de Girona

Els articles eren més aviat breus (al voltant d'una pàgina) i il·lustrats amb fotografies i podien llegir-se en castellà, anglès i francès. El seu contingut es referia a la descripció del territori: encants i belleses, història, el patrimoni, les activitats tradicionals, activitats que s'hi poden realitzar (esports, rutes, etc.).

Des de gairebé la seva creació, aquesta associació va sofrir diverses controvèrsies i fets poc clars. L'octubre de 1956, el que seria l'únic president de l'AFTG, Pedro Bretcha, va presentar la seva dimissió davant del Governador Civil de la Província. El 20 de desembre de 1956 s'havia proposat a Don Juan de Llobet Llavari com a president, i aquest havia acceptat sempre que abans fos aprovada la modificació dels Estatuts amb el nomenament de president. Finalment, mai va ocupar el càrrec, i documentació de 1966 encara citava com a president Pedro Bretcha. Un altre exemple és una carta posterior (19 de febrer de 1958) emesa per la Diputació Provincial de Girona, fa constar que tot i que en els pressupostos de l'AFTG dels anys 1951, 1952 i 1953 es va fer constar una subvenció de 25.000 pessetes, aquestes quantitats van ser anul·lades posteriorment.

Un any i mig després de la dimissió de Pedro Bretcha com a president, concretament el 28 de març de 1957, els Industriales del Ramo de Hostelería y Similares de la Provincia de Gerona dirigien una carta al Governador Civil de Girona lamentant-se que, tot i que els sotasignats havien estat pagant les quotes de l'associació des de feia uns deu anys, no havien

estat convocats en Assemblea ni en cap tipus de reunió per a fer-los entrega de l'estat dels comptes i actuacions de la AFTG, ni tampoc havien rebut els estatuts tot i haver-ho sol·licitat reiteradament.

El 9 de juliol del mateix any 1957, el Govern Civil de Girona ordenava a l'AFTG que li fossin remesos els següents document: còpies de totes les actes d'Assemblees Generals, Locals i reunions de la Junta Directiva; llista dels socis actuals; llista dels components de la Junta Directiva i de tots els socis que n'havien format part; còpies dels balanços i estat econòmic actual; import de les quotes de cada any.

El resultat del requeriment de documentació per part del Govern Civil, a petició específica d'alguns dels socis numeraris de l'AFTG, va resultar en multes per als components i ex-components de la junta directiva de l'entitat, ja que en aquests primers gairebé 7 anys de vida havien incomplert diversos deures d'informació deguda tant vers al Govern Civil com als seus socis, d'acord amb allò previst a la Llei d'Associacions i també en els seus propis Estatuts. A més a més, el 30 d'octubre del mateix 1957 es va nomenar Francisco Lopez-Nieto y Mallol, oficial del Govern Civil, per a què realitzés una inspecció sobre el funcionament i les activitats de l'AFTG.

Degut a diverses irregularitats detectades durant el procediment d'inspecció (incompliment de la Llei d'Associacions en qüestions de burocràcia i deure d'informació, i despeses sense justificació), el 27 de maig de 1958 el Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Girona remetia al Governador Civil un procediment d'urgència per malversació sobre l'expedient de la Asociación Fomento del Turismo en Gerona.

En una carta datada de 27 de febrer de 1959, el Delegat Sindical Provincial, Luis Seaura Marcos, d'acord amb informes del cap del Sindicato Provincial de Hostelería y Similares, Jose Mª Nicolazzi Rovira, es reflexa com els hotelers retiren el suport econòmic a l'AFTG "por cuanto la misma no ha cumplido en el transcurso de estos años con misión alguna que represente beneficio para la Industria, al no tener conocimiento de que haya desarrollado ninguna labor en pro de fomentar el turismo, lo que provocaba que los industriales ante esta situación anómala hubieran acordado no abonar nuevos recibos de dicha Entidad"⁴⁸. Així mateix, se sol·licitava el traspàs de tots els béns de l'AFTG al Servicio de Propaganda y Fomento del Turismo del Sindicato Provincial de Hostelería y Similares.

⁴⁸ (1959) Correspondència de la Delegació Provincial de Gerona al Governador Civil de la Provincia, 27 de Febrer de 1959. Fomento del Turismo de Gerona

A resultes d'aquestes diferents problemàtiques, el dia 16 de maig de 1959 tres directius de l'AFTG, Jose Cruz Estrada, Ramon Nicolazzi Barrera i Joaquin Soler Serra, van adreçar carta al Governador Civil de la Província sol·licitant que s'autoritzés una Junta General de Asociados de caràcter extraordinari el dia 29 del mateix mes, amb un únic punt del dia: proposta de dissolució de l'entitat. La reunió fou autoritzada, amb presència d'un Funcionari de la Comissaria del Cos Nacional de Policia.

L'acord de dissolució es va registrar al Llibre d'Actes de l'entitat el dia 5 de maig de 1959. Així, el dia 16 de juny de 1959 el Govern Civil de Girona registrava un certificat emès pel Secretari de l'AFTG, Enrique Descayre Salgas, i signat pel president de la citada assemblea extraordinària, Joaquin Soler Serra en el qual es procedia a la dissolució de l'entitat per mitjà de la Comissió Liquidadora, integrada per José Cruz Estrada (president), Joaquin Soler Serra (vocal), Ramón Nicolazzi Barrera (vocal), Ernesto Guisñer Ribas (vocal).

D'acord amb les raons que es donaven per al cessament de les activitats de l'Associació, hi figuraven el davallament crític en les fonts de finançament arrel de la legislació que desviava les subvencions municipals que fins llavors havia rebut l'AFTG cap a les noves Juntas Provinciales.

Finalment, el Govern Central va traspasar les funcions a les Juntas Provinciales de Turismo, en aquells llocs on aquesta encara era representada per les diferents associacions dedicades al foment del turisme. Així, cal suposar que la Junta Provincial va adquirir les funcions de Fomento de Turismo, com el que indica la il·lustració 5.

Amb tot, correspondència de l'any 1966 del Gobierno Civil cap a l'alcalde de Girona i cap al president de l'associació, amb motiu de la nova Ley de Asociaciones (191/1964 de 24 de diciembre de 1964), posa de manifest que la Asociación Fomento del Turismo de Gerona encara constava com a inscrita al registre del Gobierno Civil. Tot i que en l'Assemblea General extraordinària de 1959 havia decidit donar per extingida l'associació, cal pensar que fou en aquest moment quan el Govern Civil va dissoldre automàticament i d'ofici l'Associació Fomento del Turismo de Gerona.

Il·lustració 5. Cartell de Fomento del Turismo de Gerona. Sense data. Arxiu Històric Sant Josep.

El FESIT i l'Assemblea Nacional de Turisme a Girona de 1953

Al 1931 en una reunió, fou quan finalment es va tenir coneixement que els Sindicats de Iniciativa i Turisme existents a Espanya volien federar-se per a “aconseguir una revitalització per l'acció mancomunada” (Luque, 2015:66). Era una necessitat per a constituir una Federació de Sindicats espanyols per a un bon funcionament del turisme. Així, l'any següent – 4 de gener de 1932- es va realitzar una reunió a Valencia on hi van acudir catorze sindicats, entre els quals es trobava el Sindicato de Iniciativa de Girona. Finalment, es va acordar constituir la *Federación Española de Sindicatos de Iniciativa y Turismo*. Aquesta reunió, es va considerar com l'Assemblea fundacional de la FESIT, reorganitzada després de la Guerra Civil. El nombre de federats va anar creixent fins que al 1935 van arribar a seixanta, de les quals, moltes d'elles eren petites localitats, com les que formaven part de la Costa Brava.

Passada la Guerra Civil, al 1942 fou quan es va reactivar les activitats del FESIT. En totes les reunions que es van celebrar hi acudien els representants dels sindicats que havien “sobreviscut”, un nombre molt més inferior al que hi havia hagut al 1935. Però poc a poc, s'hi van anar integrant, tot i que per això en totes havien de tenir l'autorització del Ministerio de la Gobernación. Alhora de crear-se les Junes Locals i Provincials de Turisme, als Sindicats existents (que eren ben pocs), se'ls hi va atorgar les mateixes competències i tenien la mateixa consideració i encomanada la mateixa missió. De tal manera, que es declarava als Sindicats com organismes d'utilitat pública i per tant realitzar les funcions atribuïdes a les Junes- ja que en cas de crear-se un Sindicat en el mateix lloc on hi hagués les Junes, aquestes darreres podien desaparèixer. D'aquesta manera, va quedar patent el recolzament del nou govern als Sindicats d'Iniciativa.

Tant unes com les altres, els pressupostos d'aquests ens venia donat per les subvencions o donatius que rebessin de les Diputacions, Ajuntaments, entitats relacionades amb aquest fi, o la mateixa quantitat que la Direcció General de Turisme destines.

La representació de l'administració pública de Girona en les assemblees del FESIT no va ser donada fins el 1953, en l'assemblea que es va dur a terme a Sant Feliu de Guíxols, amb els representants de Girona, Figueres i el mateix Sant Feliu de Guíxols. Cal destacar també, que entre el 1954 i 1957 eren representants al FESIT gironins:

- President: Pedro Bretcha Galí⁴⁹

⁴⁹ Alcalde de Olot, President de la Diputació de Girona i diputat a les corts.

- Secretari: Enrique Descayre Salgas
- Tresorer: José Cruz Estrada

Girona es va poder beneficiar d'estar-hi integrada, ja que es va celebrar a Girona (i conjuntament amb Andorra) entre el 15 i el 26 de Juny del 1953, la XVIII Assemblea Nacional de Turisme – eren les assemblees del FESIT, considerades com a tal per la premsa, les quals tenien un gran prestigi i oportunitat per a les províncies on es celebrava. Va ser el cas de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Girona, de Palamós i de Sant Feliu de Guíxols, les quals van aprofitar la ocasió per exposar mitjançant varies cartes, la necessitat de millorar les xarxes viaries de la província i “el honor de someter a la atención de la Asamblea los problemas básicos que bajo el punto de vista turístico tienen que resolverse, a fin de dar a nuestra Comarca, tan favorecida por la naturaleza, el esplendor e importancia que tanto se merece”. Altres temes de debat que va dur a terme la província foren:

- Presentat en conjunt⁵⁰ una sèrie de ponències sota el títol “La Comarca de Camprodon i les seves comunicacions”, en què es queixaven de l'estat lamentable de les carreteres d'aquesta comarca, situada en ple cor del Pirineu català i amb un enorme potencial com a centre de turisme receptiu, tant en èpoques de neus com estivals.
- El representant de la Societat de Foment del Turisme de Puigcerdà va presentar una ponència titulada “Salvaguarda de la Riquesa Piscícola”, en la qual deia que atès que la pesca fluvial era un motiu d'atracció per al turisme, sobretot estranger, calia cuidar-la i conservar-la. I que encara que en general la política duta a terme per l'Estat era molt encertada, en una comarca de Girona, la Vall del Cerdanya, no s'estava duent a terme cap vigilància per a la salvaguarda dels rius.
- Es va presentar una ponència anomenada “Desenvolupament Urbanístic de la Costa Brava”, en la qual s'explicava l'urbanisme incontrolat de la zona litoral de la Costa Brava, en les que s'havien redactat unes normes en pro de defensa del paisatge i dels interessos turístics de la província, que havien donat molt bons resultats. Per això la FESIT felicitar al governador civil de Girona.
- Els centres de Tortosa i Puigcerdà, limítrofs amb el Principat, van plantejar ponències sobre “Estrenyiment de llaços amb Zones limítrofes”, es resumia en la idea de la necessitat d'un estret i continu contacte entre els centres pròxims encara

⁵⁰ Per els SIT de la regió amfitriona, les Cambres de Comerç i Indústria de Girona, Sant Feliu, Palamós, Barcelona, i la Diputació Provincial de Girona,

situats en diferents països, de manera que recomanava als centres de Girona i Andorra que s'estrenyessin les seves relacions amb els centres propers francesos, i fins i tot que els convidessin a afegir-s'hi per realitzar gestions que fomentessin un màxim intercanvi turístic.

Finalment, una altra de les actuacions realitzades per Girona fou en l'Assemblea de 1954, on el Sindicat de Girona va presentar una ponència sota el nom de "Espanya Turística", en la qual tornava a reivindicar la idea que la Federació edités una revista de caràcter turístic. La revista no va sortir mai.

Per tant, Asociación Fomento de Turismo Gerona, creat com un òrgan de caràcter supramunicipal, on el seu objectiu principal era l'atracció de forasters, especialment els turistes estrangers, va tenir molts problemes interns. Aquesta entitat va formar part del FESIT, i pel que es pot veure, es que la realització d'esdeveniments com l'assemblea en el territori, eren d'una gran rellevància tant per el fet de sol·licitar ajudes i autoritzacions com per a la seva promoció.

4.2.2 Juntas Provinciales y Locales de Información, Turismo y Educación Popular

Junta provincial de Información, Turismo y Educación Popular

Es va constituir a Girona, el dia 9 de Juliol de 1954, la Junta Provincial de Información, Turismo y Educación Popular. Hi va assistir el President de la Diputació, el Delegat Provincial de Informació y Turisme, l'alcalde de Girona, l'Enginyer en cap d'Obres Públiques, el president de la Cámara d'Industria i Comerç i el Delegat de Belles Artes. En aquesta sessió es van nomenar els vocals que havien de representar a les entitats i associacions vinculades al món turístic. Així, al 1955 va quedar constituïda amb els següents membres:

Gobernador Civil	Luís Mazon Mendo
President de la Diputació i de Fomento de Turismo	Pedro Bretcha Galí
Delegat provincial del MIT	José M ^a Noguera Massa
President de la Càmera de Comercio	Agustin Coromines Duch

Delegat Provincial de FET i de les JONS	Cosme Cases Camps
Secretari de la Comisión de Monumentos	Joaquin Pla cargol
President del Sindicat d'Hosteleria	Ramon Nicolazzi

En una carta de l'agost de 1957 adreçada al Ministro de Información y Turismo, informava que, d'acord amb els interessos relatius a la informació, el turisme i la difusió cultural, s'hi van afegir els següents vocals:

Arquitecte en cap de l'Oficina Tècnica de la Comissió Provincial d'Urbanisme	José Claret Ruvira
Delegada de Propaganda, Prensa i Radio del Movimiento	María Alonso Canals
Director de "Los Sitios"	Fulgencio Miñano Ros
Director de E.A.J. 38 Radio Gerona	Emilio Banda Moras
Representant del Patronato de La Pasión	Joaquim Pla Dalmau
President de GEIEG	Carlos Iglesias Mas

I al 1958 es va designar a Ramon Bover Vila (Jefe Provincial del SEM – Servicio Español de Magisterio) com a Vocal en representació de la Falange Española Tradicionalista de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista.

En la sessió constitutiva també va tenir lloc una breu exposició de quines havien de ser les activitats principals i més urgents que havia d'emprendre la Junta: publicació de fullets i altre material de propaganda turística i millora de la xarxa viària (i la seva imatge).

Les funcions de la Junta Provincial de Información, Turismo i Educación Popular eren editar material de promoció turística com foren una guia hotelera, cartells (Costa Brava, Pirineu – Alta Muntanya, Girona capital), fullets (molt sovint es mencionen com a temes el patrimoni històric, arqueològic i monumental, així com l'artístic), mapes, i àlbums. En el cas dels fullets, se solien editar en diversos idiomes (castellà, francès, anglès i alemany). En algunes ocasions les tirades (o re-edicions) que es feien de fullets i / o cartells superaven les seves

possibilitats econòmiques, la qual cosa els obligava a demanar subvencions específiques al Ministerio de Información y Turismo de Madrid.

Els fulletons, els repartien als centres a l'exterior i atenien a totes les empreses i particulars que en demanessin. També s'enviaven a oficines nacionals, com les de Barcelona, València, Saragossa. Notificaven a les guies turístiques (escrites) inexactituds en el contingut i els feien arribar les informacions pertinents. Per exemple, hi ha evidència de què el 1955 es va enviar un mapa de la xarxa viària als editors del Mapa Michelin. Els enviaments no només es feien al client final i a membres de la indústria turística, sinó també a altres grups d'interès, com podien ser professors d'estudis superiors (professors universitaris, catedràtics, etc.) internacionals per tal que fessin extensiu el coneixement als seus alumnes. D'acord amb l'article 48 del Convenio de Bruselas de la Unió Postal Universal la Dirección General de Correos y Telecomunicación havia concedit una rebaixa del 50 per cent a tots els enviaments de propaganda turística a l'estranger.

Una altra de les funcions era l'aprovació i inspecció de càmpings⁵¹- en els hotels també feien inspecció, però es limitava a comprovar que el registre correspongués amb els que tenia el cap de la secció d'allotjaments de la Delegació Provincial. Així, quan encara des de l'Administració central no s'havia dictat unes normes definitives sobre aquesta modalitat d'allotjament, la Junta Provincial va redactar:

“Abierta la sesión, el Presidente manifiesta que el solo objeto de la misma es para dar cumplimiento al acuerdo que tomó el pleno de esta Junta el día 22 de Junio próximo pasado, encargando a esta Comisión el estudio y redactado de unas normas para la reglamentación provisional del “camping” en esta provincia y por mientras el Organismo estatal no dicte las del caso”⁵².

Altres de les funcions rellevants era informar o recordar als ajuntaments i les corporacions locals els aspectes legals i normatius que els afectaven; realitzar informes sobre les declaracions de “Lugar de Interés Turístico”. També feien col·laboracions monetàries puntuals amb organitzacions de congressos i similars (com la I Exposición Iberoamericana de Numismática y Medallista, al Patronato de la Pasión de Gerona o en alguna ocasió el Derby Internacional de Ciudadanos del Club de Esquí Súper Molina).

La memòria d'activitats de l'any 1958 recull, entre d'altres, la convocatòria d'un Concurs de Cartells de propaganda turística que finalment no va donar els resultats esperats; es va confeccionar el plànol arqueològic de la província; es va organitzar el Festival

⁵¹ Alguns dels càmpings eren el Càmping La Farella de Llançà o el Càmping La Devesa de Girona.

⁵² Acta, Junta Provincial de Turismo de Gerona, 24 de Julio de 1956. Arxiu Històric Sant Josep

Folkloric (14 de setembre, a Girona) en honor al III Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos; es van remetre àlbums a color de la Costa Brava a diverses oficines de turisme a l'estranger; així com també es van mantenir contactes amb el Real Automòbil Club de España i el Círculo Catalan de Madrid.

Cal destacar, però, aquesta tasca de producció de material havia de seguir les directrius marcades, una vegada més, des de les oficines centrals de Madrid. Entre les característiques principals que havia de tenir un fullet turístic, destaca que el tipus de text que s'imposava era l'enunciatiu, resumint el contingut en els següents apartats (que podien adaptar-se a les característiques locals): situació, resum històric, clima, platges (situació, estat i amplitud), monuments i llocs d'interès, principals festes, esports, art i folklore, riquesa natural, cuina regional (plats típics i vins). A més a més, hi havia de figurar les comunicacions i transports, allotjaments, restaurants i la resta d'infraestructures relatives a la planta turística. Es recomanava que la informació s'edités, com a mínim, en quatre llengües: castellà, francès, anglès i alemany, i, quan fos possible, també en italià. En tots els casos, els fullets produïts havien de ser aprovats prèviament per la Dirección General de Turismo, del Ministerio de Información y Turismo.

Tot i el treball realitzat, el 21 de Novembre de 1958, s'havia organitzat una assemblea hotelera en la qual tenien diverses queixes sobre la organització de la difusió de la propaganda turística:

“Desde hace largo tiempo la Delegación Provincial ha venido recibiendo, tanto por parte de diversos hoteleros, como por parte de Agencias de Viajes y en general de cuantas industrias o entidades están interesadas directamente en la propagación y fomento del turismo, diversas informaciones y sugerencias tendentes unas a poner de relieve la escasísima, por no decir nula, propaganda turística de esta Provincia en el extranjero (...) Pero esta labor de propaganda de nuestras bellezas y de nuestra pujante industria, no puede ser asumida en exclusiva por la Junta Provincial, cuyos limitados recursos son todos de suportación oficial. Cualquier proyecto que quiera tener un ámbito provincial y una proyección definitiva hacia el exterior, precisa de la colaboración conjunta de todos los organismos afines e interesados en la propaganda turística, como son en primer lugar el Sindicato de Hostelería y los propios Industriales interesados”⁵³.

Aquell mateix any, s'editava una guia hotelera de la província (22.000 exemplars), que es va exhaurir ràpidament tant a les oficines situades a l'estranger com a Barcelona, forçant-ne la reedició. L'esgotament i la necessitat d'una segona tirada de guies hoteleres serà una constant a les comarques de Girona en aquest període.

⁵³ Assemblea Hotelera de 1958. Arxiu Històric Sant Josep.

De fet, d'acord amb el pressupost per a aquell any la major part dels recursos disponibles es gastarien en la realització d'inspeccions a càmpings, juntes locals i oficines d'informació (20.000 ptes.); la publicació de guies, cartells, àlbum de fotografies i fullets (180.673,65 ptes.) i subvencions a particulars (10.000 pessetes). Els ingressos provenien, en la seva totalitat, de les subvencions d'entitats públiques.

L'any següent, d'acord amb allò recollit a la memòria d'activitats de 1959, a partir de finals de la mateixa dècada es va incrementar el nombre de demandes internacionals d'informació sobre les comarques gironines per part de tot tipus d'ens, entre els que podem mencionar: agències de viatges, oficines d'informació, clubs automobilístics, centres docents, particulars, revistes i publicacions.

Es van ocupar també de la instal·lació d'antenes que permetin una correcta recepció de la senyal de televisió als municipis turístics, sovint a petició de les entitats locals – d'aquí que els nous vocals fossin del món de la comunicació. A més a més, d'alguna manera, custodiaven o vetllaven per la bellesa paisatgística i l'atractiu estètic dels indrets turístics. Es el cas de Lloret de Mar, en el qual la Junta Provincial, si bé no tenia competències legals per impedir de fet cap desenvolupament, podia exercir l'oposició formal:

“El tramo de costa cuyo deslinde se solicita, está enclavado dentro del casco de población, en la parte más céntrica de la localidad, frente al Paseo del Mar y por consiguiente lugar natural de concurrencia de paseantes, siendo uno de los encantos del paraje la vista de la bahía de aquella población. Cualquier uso que pudiera darse a la zona susodicha en el sentido de levantar una obra de fábrica permanente, no solo afectaría a la belleza del paisaje, al situar un elemento extraño en la parte más concurrida de la playa, sí que también a los intereses turísticos generales de la población, cuya defensa y tutela corresponde a esta Junta Provincial”⁵⁴.

En la mateixa memòria de 1959, recollia també l'acord d'editar una circular dirigida a tots els ajuntaments de la província en què se'ls recordés la importància “con respecto al adecentamiento de sus poblaciones y especialmente en aquellas épocas que en las mismas, se registra una mayor afluencia turística”⁵⁵ i a més, ja va començar la preocupació sobre l'abastiment d'aigua als pobles de la costa – la qual seguiria, sobretot a partir de la dècada dels vuitanta. De la mateixa manera, que s'encoratjava als ajuntaments a mantenir una estètica agradable en els passejos marítims:

⁵⁴ (1959) Correspondència del Governador Civil a l'enginyer en cap d'Obres Públiques, Arxiu Històric Sant Josep

⁵⁵ (1957) Junta Provincial del Turismo de Gerona, 10 de gener de 1957, Arxiu Històric Sant Josep

“Como sea que las instalaciones aludidas [comerços ambulants en terrenys de propietat municipal] afectan notoriamente el tramo de paseo contiguo, impiden la vista del mar y siendo el espectáculo de los tenderetes en que se instalan, completamente inadecuado al tono de distinción de dicho Paseo, por el presente le sugiero la conveniencia de que por parte de esa Corporación de su digna presidencia se estudie la posibilidad de señalar otro emplazamiento más adecuado y menos visible para dichos comercios ambulantes”⁵⁶

Bàsicament a finals de la dècada, els àmbits d'actuació es distingien ja entre la Costa Brava, Girona ciutat i el Pirineu. Està documentada⁵⁷ en una carta enviada a Madrid, l'edició de dos cartells murals l'any 1960, un de la Costa Brava i l'altre de l'alta muntanya i la costa.

Els anys 1959 i 1962 el pressupost fou destinat íntegrament a actuacions turístiques, ja que la Junta havia estimat necessari atendre amb caràcter únic les necessitats derivades d'aquest sector. La memòria de l'any 1959 recull la següent explicació per aquest fet:

“(...) las peculiares circunstancias que concurren en esta Provincia, limítrofe con Francia, con la que comunica por tres puestos fronterizos, su proximidad a grandes núcleos de población como son Barcelona y su zona de influencia, y la existencia dentro de sus límites de una zona turística de tan relevante interés como la Costa Brava, hacen que penetre y discurra por esa Provincia una enorme afluencia turística, que en gran proporción permanece temporalmente en ella, atraída por sus bellezas naturales”⁵⁸.

Així mateix la Junta també rebia notificacions d'altres ens del sector, com ara el Sindicato Provincial de Hostelería (en relació a la instal·lació de senyalització a les carreteres i entrades de poblacions).

Cada any havien d'enviar una memòria d'actuacions al Ministerio de Información y Turismo. En paral·lel a aquesta, des de la Secretaría General de la Dirección general del Turismo, en algunes ocasions es sol·licitava que cada centre entregués un estat-resum de les tasques desenvolupades durant l'any, incloent: sessions de reunió, acords, material de difusió publicat, composició del Pleno de la Junta, de la Comisión Plenaria de Turismo y de la Comisión Permanente a 31 de desembre.

A més, las Juntas estaven interessades no solament en la difusió dels atractius turístics, sinó en atendre la demanda d'allotjament i altres serveis. Així, l'any 1960 dirigia cartes al Ministro de Información y Turismo i al Director General de Turismo posant de manifest

⁵⁶ (1959) Correspondència de l'Alcalde de Sant Feliu de Guíxols, 7 de Març de 1959, Arxiu Històric Sant Josep

⁵⁷ (1960). Carta a Madrid del Delegado Provincial (Jose Mª Noguera Massa) informant de la tirada de cartells. Arxiu Històric Sant Josep.

⁵⁸ Memoria 1959 de la Junta Provincial de Información, Turismo y Educación Popular, Arxiu Històric Sant Josep.

l'important atractiu turístic de les terres gironines i també el volum de demanda que tenia el material informatiu, com la guia hotelera. Per aquests motius la Junta s'havia vist obligada a editar cartells i reeditar la guia hotelera en tiratges que superaven àmpliament la seva capacitat econòmica i a sol·licitar-li ajut al Ministeri.

Finalment, cal destacar també, en que el mateix any en que es va crear el Ministerio de Información, Turismo y Educación Popular, per Ordre de 29 d'Agost les antigues delegacions d'Educació Popular, va passar a denominar-se Delegacions Provincials del Ministeri d'Informació y Turisme. Aquestes, serien regulades per el Decret de 15 de febrer d'un any més tard, en que el delegat assumiria el càrrec de tots els serveis existents en el territori- es a dir, el governador civil de la província.

Així, la diferencia entre la Junta Provincial de Información, Turismo y Educación Popular i la Delegación Provincial del Ministerio era bàsicament que aquesta darrera era un òrgan de l'administració activa, mentre que la Junta era un organisme dedicat a l'estudi i el desenvolupament del foment del turisme a les comarques de Girona, així com de fer-ne propaganda turística. Administrativament, funcionava com un organisme autònom de l'Administració de l'Estat. Cal destacar també, que la reorganització central va comportar canvis en las Juntas Provinciales i Locales, en la qual es van incorporar agents vinculats al món de la difusió, com els diaris i la radio.

Varen existir fins el 1963, en que es va realitzar una reorganització. Així, las Juntas Provinciales de Turismo es van reordenar sota la figura de la Junta Central de Información Turismo y Educación Popular (CITE), i l'any 1964, d'acord amb l'Orden Ministerial de 28 de febrer de 1963, es modificava el nom de l'entitat, que passava a denominar-se Comisión Provincial de la Junta Central de Información, Turismo y Educación Popular.

Juntas Locales

Pel que fa a les Juntas Locales, es va aprovar una normativa entre el 1956 i el 1957⁵⁹ en que les Juntas Provinciales y Locales de Información, Turismo y Educación Popular es podien constituir a les capitals de província i en aquelles localitats que el Ministeri considerés oportunes, teòricament, aquelles que havien estat declarades ja d'interès turístic⁶⁰ al 1953. D'aquesta manera, La Junta Provincial informava de manera favorable o desfavorable sobre la idoneïtat que un municipi fos declarat "Localidad de interés

⁵⁹ Orden de 28 de febrero de 1957

⁶⁰ Decreto de 25 de Abril de 1953

turístico”⁶¹. Aquest era el tràmit previ per a constituir una Junta Local de Información, Turismo y Educación Popular.

En aquestes Juntas Locales, l'alcalde de la població n'era el president i havien d'enviar una memòria anual a la Junta Provincial. A més, Desenvolupaven, a través de la Junta Provincial, activitats d'atracció turística: publicació de fullets i mapes, organització de concursos, audicions de sardanes i espectacles a l'aire lliure.

Des de la Junta Provincial es demanava als ajuntaments on no existissin Juntas Locales que els remetessin tots els projectes d'edició de propaganda turística (esbossos i textos), per tal de ser considerats i revisats. Així, tal i com una carta de 1956 de la Junta Provincial als ajuntaments recull, calia que tots els ajuntaments enviessin els esbossos i els textos de qualsevol edició de propaganda turística que vulguin fer a la Junta Provincial per a ser estudiats pels seus serveis tècnics. Aquest control responia a la censura que hi havia instaurada en tot el sistema franquista.

Las Juntas Locales, a més, pagaven una quota o cànon a la Junta Provincial, en les quals, en una acta de reunió de juny de 1955, fa la primera referència a la necessitat d'augmentar les quotes en base a l'afluència turística que rebés cada municipi. Per al pressupost de 1957 es van enviar cartes als ajuntaments conforme es procediria a augmentar aquestes quantitats – en part, per les necessitats creixents de la Junta Provincial-. Per exemple, Castell d'Empúries passava a fer una aportació de 1.000 pessetes, 250 més que el 1956⁶².

Es troben alguns dels exemples en els quals hi ha documentació en que es va constituir las Juntas Locales, on fou la Dirección General del Turismo qui proposa la declaració del poble coma lloc d'interès turístic per tal de poder-hi constituir una Junta Local de Turismo. En el cas de Lloret de Mar, en una carta del Director General de Turismo al Governador Civil el 1958 exposa:

“Considerando que debe accederse a lo solicitado, en atención al creciente interés despertado por la villa de Lloret de Mar en el ámbito nacional y extranjero, como consecuencia de sus bellezas naturales, moderado clima,

⁶¹ (1956) Memoria de las actividades desarrolladas por la junta provincial del turismo de Gerona, durante el ejercicio de 1956. Arxiu Històric Sant Josep

⁶² Altres foren: Port de la Selva de 1.500 (750 més), Sant Hilari Sacalm de 2.000 (500 pessetes més), Alp 2.000 (+500), Begur 2.000 (+1.900), Torroella de Montgrí 2.500 (+1.000), Ribes de Freser 2.000 (+500), Porbtou 3.000 (+2.750), Viladrau 1.000 (+250), Sant Joan de les Abadesses 1.000 (+250), Joanetes 100 (+25), Lloret de Mar 5.000 (+~1.100), Colera 500 (+250), Caldes de Malavella 2.000 (+500), Queralbs 1.000 (+250), Roses 3.000 (+1.500), Banyoles 3.500 (+500), L'Escala 3.000 (+2.250), Cadaqués 3.000 (+1.500), La Jonquera 3.000 (+2.250), Castell d'Aro 6.000 (+2.000), Tossa de Mar 6.000 (+3.000), Palafrugell 6.000 (+2.000), Batet 100 (+25), Blanes 5.000 (+1.000)

*atractiva playa y pintoresco puerto pesquero, todo lo cual unido al número de eficientes establecimientos de hostelería con que cuenta y al de instalaciones de carácter Deportivo, hacen de dicha villa uno de los centro turísticos preferidos de la Costa Brava*⁶³

D'aquesta manera, durant els anys cinquanta seguint la mateixa identificació de declaració de lloc d'interès turístic, es van crear les següents Juntes Locals a: Blanes, Palamós, Sant Feliu de Guíxols, Puigcerdà i Tossa de Mar, entre d'altres.

Si bé però, aquests van tenir una curta durada, ja que entrant a la dècada següent, els Centres d'Iniciativa Turística van absorbir aquestes Juntes Locals. Així, tal i com reconeix la memòria del CIT de Camprodon corresponent a l'any 1964, se servien de la seva experiència i coneixements bàsics i pràctics.

Finalment, al 1963, les Juntes Provincials es van reorganitzar sota els Centros de Iniciativa Turística Española, CITE, comportant a que les Juntes Locals es convertissin en centres d'iniciatives y turisme. Cal destacar també, la Diputació de Girona va convocar la I Assemblée Provincial de Turisme, i el president de la corporació fou Joan Llobet, qui a més planteja formalment la necessitat de dotar les comarques de Girona d'un aeroport.

Cal d'estacar en aquest anys, com la relació de membres participants en les entitats son cada vegada més persones del món de diferents àmbits del turisme, com dels transports i les comunicacions, i d'altres sectors afins al turisme. Però especialment persones procedents del món cultural, on un exemple clar, n'és Joaquim Pla Cargol. Aquest fet, fa entreveure que, tenint en compte la imatge icònica per excel·lència que es va crear de la província en aquest període - sol i platja, descans, oci nocturn, preus baixos-, sense aquest agents culturals, tal i com expressa Vidal (2006) el recurs monumental i artístic deixa de liderar la projecció de la imatge turística emesa i esdevé un atractiu més entre molts d'altres. D'aquesta manera, es pot veure com s'estava ja implantant una col·laboració de diferents sectors que d'aquesta manera porta a la projecció d'un millor servei gràcies a les variades aportacions.

⁶³ (1958) Carta del Director General del Turismo al Gobernador Civil, 19 de febrer de 1958. Arxiu Històric Sant Josep.

4.3 L'auge turístic a Girona

Girona va començar la seva esplendor turística a partir dels anys seixanta, gracies a les millores en la comunicació i les infraestructures – tot i que encara quedava molt per fer – i la seva constant dedicació a la promoció turística que realitzaven les ens tant a nivell municipal com a nivell provincial.

A nivell espanyol, el 1962, es va crear la Subsecretaria de Turismo, la Dirección General de Promoción de Turismo i la Dirección General de Empresas y Actividades Turísticas. Més tard, la Dirección General de Cultura Popular y Espectáculos (1967), la qual també formava part d'aquest ministeri.

Pel que a les Juntas Provinciales de Turismo, es van reorganitzar sota la figura de la Junta Central de Información, Turismo y Educación Popular (CITE), el 1963, on les Juntas Locales dependents d'aquestes, es van anar substituint per els Centros de Iniciativa y Turismo, passant a dependre igual dels CITE, i per tant, quedant substituïdes totalment.

Mes tard, en el Decret de 18 de Gener de 1968, es va reorganitzar el Ministerio de Información y Turismo, en el qual, els organismes que el constituïren foren: la Subsecretaria d'Informació i Turisme, la Secretaria General Tècnica, la Direcció General de Premsa, la Direcció General de Cultura Popular i Espectacles, la Direcció General de Radiodifusió i Televisió, la Direcció General de Turisme, La direcció General d'Empreses Turístiques, Els serveis Provincials, els Serveis a l'Exterior, i les Entitats Estatals Autònomes.

4.3.1 Centros de Iniciativas y Turismo

Al 1963, tal i com es va publicar al BOE⁶⁴, el gran increment del turisme va provocar una saturació en determinades zones i localitats on l'afluència de visitants era bastant gran, i on estaven sorgint problemes que amb gran urgència de resolució (com l'abastiment d'aigua, urbanització o sanejament). D'altra banda, s'expressa també, que “Existen amplias zonas dotadas por la naturaleza de suficientes atractivos para convertirse en turísticas, pero cuyas posibilidades no están suficientemente desarrolladas, por diversas razones, entre las que sobresale, principalmente, la de la ausencia de una política de fomento que ordene, estimule o supla la iniciativa privada de una manera eficaz y facilite su adecuada explotación turística”.

⁶⁴ Ley 197/1963, de 28 de diciembre, sobre «Centros y Zonas de Interés Turístico Nacional».

A tot això, se li sumava el creixement anual de turistes estrangers – i dels quals ja preveïen que aniria en augment- que desencadenaria a una major rendibilitat de les inversions, i per tant, s'havia de cuidar. Per tant, s'ha de destacar:

“Artículo primero.

Es objeto de la presente Ley la ordenación turística del territorio nacional por medio de la planificación y desarrollo de Centros y Zonas de Interés Turístico.

Artículo segundo.

Uno. Se consideran «Centros de Interés Turístico Nacional» aquellas áreas delimitadas de territorio que, teniendo condiciones especiales para la atracción y retención del turismo, son, previa su declaración como tales, ordenadas racionalmente en cuanto a la urbanización, servicios e instalaciones precisas para su mejor aprovechamiento.”

És interessant destacar, el sorgiment d'aquestes iniciatives. En un article en el diari *Los Sitios de Gerona* de l'Agost de 1963, s'exposa “Ahora se habla de la creación de un Centro de Iniciativas y Turismo en Gerona. Es una especie del pan elaborado por los panaderos. O sea, que los mismos que están —y por lo tanto conocen— el Turismo, aporten su experiencia al desarrollo del mismo. Desarrollo en todos conceptos”⁶⁵ Acaba destacant, la necessitat de agrupar-se tant per l'interès dels particulars com per la pròpia província. Fou així com, la gran capacitat d'actuació d'aquestes associacions, va provocar que els CIT absorbissin les Juntas Locales. Tal i com es reconeix en la memòria del CIT de Camprodon corresponent a l'any 1964, se servien de la seva experiència i coneixements bàsics i pràctics. En termes legals, els CIT eren:

“Los Centros de Iniciativas y Turismo son Asociaciones que se constituyen al amparo de la Ley de Asociaciones, cuyo cumplimiento regula la Dirección General de Política Interior del Ministerio de la Gobernación y que en lo que respecta al cumplimiento de su específica función turística actúan subordinando sus acuerdos a la aprobación de la Subsecretaría de Turismo, del Ministerio de Información y Turismo, que necesita conocer y en su caso, regular aquellos, en evitación de que su oportunidad o fines puedan estar en pugna con las directrices generales convenientes en cada momento, a la política nacional turística.”⁶⁶

Cal destacar, que l'any 1965⁶⁷, va entrar en vigor la Llei d'Associacions, la qual va comportar canvis en la creació d'aquest, dels quals, alguns can tenir problemes per la seva adaptació.

⁶⁵ (1963) “Iniciativas. Otro paso.” A *Los Sitios de Gerona*, 23 d'Agost de 1963.

⁶⁶ (1967) Correspondència entre la Delegación Provincial del MIT a Girona i la Dirección General de Promoción del Turismo, Arxiu Històric Sant Josep

⁶⁷ Ley 191/1964, de 24 de diciembre, de Asociaciones

Així, en el cas de la província de Girona, segons el llistat oficial⁶⁸ de Centros de Iniciativas y Turismo enviat pel Director General de Promoción del Turismo l'any 1965, a la província de Girona hi havia cinc CITs:

- Centro de Iniciativas y Turismo de Gerona
- Centro de Iniciativas y Turismo de Puigcerdá y de Cerdània
- Centro de Iniciativas y Turismo de Palamós
- Centro de Iniciativas y Turismo de Camprodón y Comarca
- Centro de Iniciativas y Turismo de Colera

Això situaria a Girona com la segona demarcació amb un major nombre de Centres, igual que a la província de Pontevedra i per darrera de Tarragona (Tarragona ciutat, Tortosa, Reus, Valls, Calafell, Prades, Salou i El Vendrell). Pel que fa a la resta de Catalunya, Barcelona comptava amb quatre centres (Barcelona, Mataró, Sitges i Malgrat de Mar) i Lleida, amb tres (Solsona, Balaguer i la Seu d'Urgell). Les Illes Balears, també, comptaven amb un Centre a cadascuna de les illes (Palma de Mallorca, Maó i Eivissa).

Per part de la Dirección General de Promoción del Turismo existia un interès en la creació de CITs en aquells llocs de rellevància turística. En el cas de la província de Girona, es va efectuar un toc d'atenció als organismes provincials, sorpresos de què en una demarcació tant turística existís un nombre tan baix de Centres. Això ocorregué en els casos d'Olot i de La Molina. Amb tot, en alguns casos ja existien a les poblacions agrupacions embrionàries del que en un futur serien els CIT, però en alguns casos sembla que hi va haver endarreriments burocràtics que, des dels serveis centrals del Ministeri i des de la Delegació Provincial, s'intentava desencallar. A tall d'exemple es poden citar els casos de Sant Joan de les Abadesses, Figueres i Calonge, mencionats en una carta de 1967.

Finalment, un llistat actualitzat de Centres elaborat pel Delegado Provincial de Información y Turismo l'any 1969, recollia un total de 11 centres. Si bé el CIT de Colera sembla que havia desaparegut, s'hi afegien els següents:

- Besalú i el seu Comptat
- Tossa de Mar
- Ripoll y comarca
- Figueres
- Olot

⁶⁸ (1965) Lista de Centros de Iniciativa y Turismo, Arxiu Històric Sant Josep

- Vall de La Molina
- Sant Joan de les Abadesses

Per últim, des de la Dirección General de Promoción del Turismo, es feien diverses propostes de millora al conjunt dels CIT. Un exemple va ser el CIT de Vizcaya, el qual va proposar a la Dirección General de Promoción del Turismo d'incloure com a Vocals als Presidents d'altres centres constituïts o que es constituïssin en localitats o zones de la província, a fi d'establir una cooperació eficaç entre les seves activitats. Aquesta iniciativa fou aprovada i felicitada per la Dirección General, que faria arribar la idea a altres CIT per tal que també ho possessin en pràctica.

CIT de Girona

"(...) se creó el indicado Centro de mi Presidencia al objeto de promover la atención de los turistas residentes en nuestra bella e incomparable provincia hacia la Capital de la misma en el afán de conseguir la visitasen y pudiesen admirarla en su extraordinaria importancia monumental y arqueológica, al mismo tiempo que rendir beneficio económico, en ocasión de su paso, al comercio e industria en la misma establecidos"⁶⁹

El Centre d'Iniciativa Turística de Girona es va constituir el dia 6 de març de 1964, amb els següents càrrecs⁷⁰:

President	Alberto de Quinatana i Vergés
Vice-president	Julio Lara Sitjar (també Vocal de la Junta Provincial de Turismo)
Vice-president segon	Salvador Casadevall Martínez
Secretari	Enrique Salvatella Roca
Vice-secretari	Vicente Cánovas Delclos
Tresorer	Manuel Bonmatí Romaguera

⁶⁹ (1965) Adjunt a la carta enviada pel Director General de Promoción del Turismo al Delegado Provincial de Información y Turismo en Gerona, 11 d'agost de 1965, Arxiu Històric Sant Josep

⁷⁰ Cal destacar en el CIT de Girona, juntament amb el de Besalú, on hi apareixen els primers càrrecs en l'àmbit del turisme on hi ha dones.

Comptable	Juan Mareñá Muntada
Vocal Especial de Relacions Públiques	Salvador Rabell Rusiñol
Vocals	Pedro Cornellá Prujé, Narciso Agustí Agustí, Jorge Mestres Julián, Juan Riera Sellarés, Salvador Muñoz Soler, José Vilá Brina, Narciso Saus Prats, Domingo Fita Molat, Jorge Bosch Mullera, José Maria Bohigas Pujol, Bartolomé Vallmajó Soler, Ramón Martinoy Batlle, José Oliver Diú, María Teresa Coldecarrera Pluja, María Teresa Andreu Pont, Jaime FerrerTor, Franciso Camps Pigem, Alberto Juncá Padrosa i Pedro Riera Monegal

També a nivell organitzatiu, en una de les seves primeres reunions el Centre va constituir tres Comissions: per a l'organització dels "Martes Turísticos", econòmica, i de premsa i propaganda.

La primera reunió executiva, que va tenir lloc el dia 17 de març del mateix any, va fixar la primera actuació del CIT: a través del cens de comerciants i industrials de la Cámara Oficial de Comercio e Industria, convocar a aquestes persones (començant per aquells més vinculats al món del turisme) i suggerir-los el seu ingrés. En segon lloc, es van constituir tres comissions independents entre sí, formades pels mateixos membres de la Junta Directiva, per tal que elaboressin tres programes d'activitats que haurien de refundre's en un de sol que constituiria el pla d'actuacions del centre.

Pel que fa als socis, la comissió encarregada dels assumptes econòmics va establir les següents divisions, en funció de les quotes que s'estimava que podien afrontar cadascun d'ells:

- Aportacions funcionals (50.000 – 100.000 pessetes): a pagar pel Gobierno Civil, Diputación Provincial, Ayuntamiento, Cámara Oficial de Comercio e Industria, Cámara de la Propiedad Urbana i la Delegación Provincial del Ministerio de Información y Turismo.
- Aportacions funcionals (1.000 pessetes): socis fundadors i membres de la Junta Directiva

- Aportacions mitjançant quotes periòdiques: es distingeixen tres grups, tot i que no s'especifica l'import per a cadascun d'ells:
 - Entitats bancàries i indústries i comerços de notable importància, ubicats a la ciutat
 - Particulars i comerciants. Per a aquests, es proposa que les quotes puguin oscil·lar segons la seva menor o major vinculació al turisme
- Aportacions extraordinàries (donatius esporàdics), tant si provenen d'organismes oficials com de particulars.

Finalment, però, el mes de febrer de 1965, fou una altra estructura d'aportacions econòmiques la que es va aprovar:

- Quota lliure
- Quota comercial subdividida en cinc categories
- Subvencions oficials

Una de les iniciatives remarcables, adoptada a partir de la reunió del dia 20 d'abril són els "Martes Turísticos", que se celebrarien a la ciutat entre el 15 de juny i el 15 de setembre de 1964, el qual va durar només tres anys segons Alberch i Aragó (1984). Es tractava d'elaborar un programa d'actes i espectacles amb la finalitat d'atreure forasters per part d'una comissió especialment delegada. Entre les diferents activitats, s'hi va incloure un descompte del 10% en els comerços adherits a la campanya en les vendes als estrangers. El llistat d'aquests establiments es publicaria d'una forma prominent al diari Los Sitios i en aquells fullets de propaganda que edités el CIT, per a informació de les agències de viatges i particulars interessats. A més, es va sol·licitar la col·laboració de l'Ajuntament, la Diputació Provincial i el Bisbat per tal que oferissin entrada gratuïta als museus, monuments i altres centres d'interès als turistes que els visitessin. Com a acte específicament adreçat a la població local existien les "Nits de Girona" o "Nits Gironines" (anomenades en català ja a l'època), un espectacle nocturn que tenia lloc al Parc de la Devesa.

El programa⁷¹, a gener de 1965, incloïa les següents activitats:

- A partir de les 16h, servei gratuït de guies-intèrprets per a la visita a la ciutat
- Entrada gratuïta a museus, Tresor de la Catedral, Banys Àrabs, etc.

⁷¹ (1965) Programa de los Martes Turísticos, Arxiu Històric Sant Josep

- De 18 a 19h, festival folklòric d'alta qualitat artística
- Regal de flors i obsequis als visitants
- Descompte del 10% en una selecció de comerços (se'n facilitava el llistat i tenien un distintiu a l'exterior)

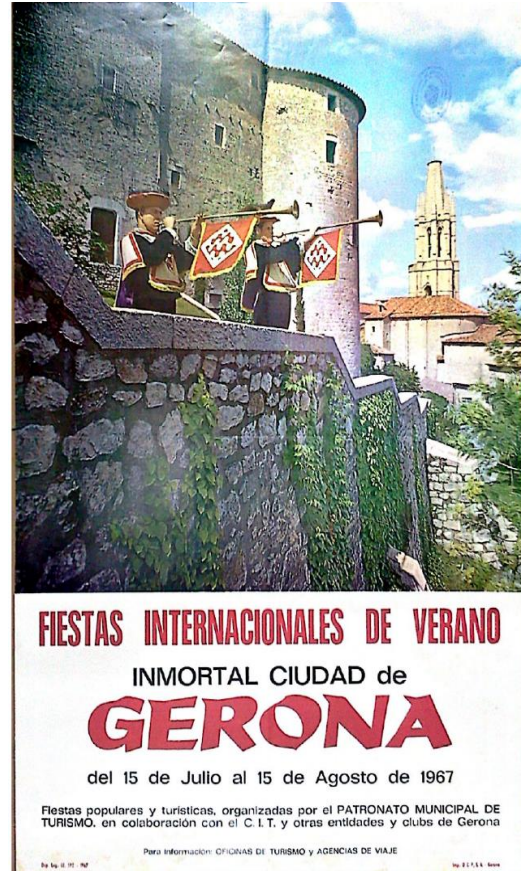
A partir de febrer de 1965 el rector de Tossa de Mar, Gumersindo Palahí, va col·laborar amb el CIT de Girona en l'organització dels Martes Turísticos, si bé el Centre va rebutjar d'incloure la recepció dels turistes a la catedral per part de l'Excel·lentíssim i Reverendíssim Bisbe de Girona, llavors el Dr. Jubany.

Sens dubte, els Martes Turísticos foren una de les iniciatives en què més esma va dedicar el CIT. El maig de 1965 es va anomenar un gestor executiu amb un sou de 5.000 pessetes mensuals per assegurar l'èxit de l'activitat. Així mateix, es va demanar col·laboració al locutor de l'Emisora Sindical nº14, Jaime Teixidor Cuyas; al guia-intèrpret de turisme, José Gual Fulla; i a la Berlitz School, entre altres coses, per tal que presentessin els espectacles de la Devesa en anglès, francès i alemany.

Passada la temporada turística de 1964, en la reunió del dia 7 de setembre es va proposar l'organització de la "1a Conjunción de Iniciativas"⁷² una reunió amb agents de viatges que desenvolupessin la seva activitat a la ciutat i a la província per tal de presentar-los les activitats del Centre i interessar-les en les activitats dels "Martes Turísticos".

⁷² (1964) Reunió amb les agències de viatge i el CIT de Girona. 16 octubre de 1964, Arxiu Històric Sant Josep

Amb tot, algunes de les funcions que realitzava el CIT de Girona, eren accions per a la Delegación Provincial. Per exemple, feia gestions relacionades amb els “Premios Nacionales de Turismo para Embellecimiento y Mejora de los Pueblos Españoles”. Altres eren tasques de traducció, en que la correspondència en anglès que arribava a la Delegación Provincial, la traduïen i després la retornaven per a que fos contestada. Un altre exemple es troba en una carta de desembre de 1966 enviada pel Delegado Provincial al cap de l'Oficina de Información de Girona en que li encarrega la confecció d'un projecte de rutes turístiques per la província que inclogués, com a mínim, el viatge a tres o més localitats d'interès turístic. Aquesta acció s'emmarcava en la campanya “Conozca Vd. Su Provincia”. També s'editaven fullets sobre els pirineus.

Il·lustració 6. Cartell de les festes internacional de Girona de 1967. Arxiu Històric Sant Josep

CIT Ripoll y Comarca

L'octubre de 1966 cinc persones van crear la Comissió Organitzadora del CIT de Ripoll. Un any després, es legalitzà el centre, i la Junta Directiva va augmentar a un total d'onze membres. El president en fou Santiago Ros Oller. El novembre del mateix 1967, es va editar el primer número del butlletí informatiu d'aquest centre per als seus socis i simpatitzants.

En aquest primer any de vida es destacaven accions com ara l'elecció de la Pubilla, la Festa Nacional de la Llana, la inauguració de l'oficina d'informació i turisme (inaugurada el dia 14 de maig de 1967), la Fira de Plantes i Flors i el Primer Concurs d'Adorns Florals, i també un concurs musical.

Es va dur a terme una campanya de promoció d'hivern, l'actuació principal dins d'aquesta fou la denominada Ruta Blanca. Aquesta consistia en viatges organitzats (bé en cotxe particular o en autocar) a les estacions d'esquí de La Molina i de Núria amb sortides des de Girona, Figueres i Olot cada dissabte i vigílies de festius; s'inclouïen els forfaits i l'allotjament.

En la mateixa, també és d'importància la intenció de realitzar una reunió amb els CIT i els ajuntaments de les poblacions veïnes per tal de organitzar una promoció conjunta de la Ruta del Romànic del Pirineu gironí. Així, el dia 16 de juliol de 1967 va tenir lloc la primera reunió⁷³ per a l'establiment de la Mancomunidad Turística de la Ruta del Románico, presidida pel Delegado Provincial de Información y Turismo.

En paral·lel a les activitats nascudes del mateix Centre, i per tal d'assegurar un bon coneixement del municipi, també revisaven les publicacions de propaganda fetes per altres organismes. Trobem un exemple d'una carta⁷⁴ redactada pel Secretari (J.M. Mercadal Santanach) a la Delegación Provincial del Ministerio de Información y Turismo, en la qual examinen errors d'aquesta població publicades a la oficina de turisme de Girona.

Cal destacar també, el tipus de turista que visitava aquest territori, en una caracterització dels visitants a la vila que l'any 1972 feia l'alcalde:

“Nuestros visitantes acostumbran a ser investigadores, historiadores, artistas, arqueólogos o simplemente estudiantes y amantes del arte y de la historia, y por consiguiente con una base cultural y unas aspiraciones que obligan al Ayuntamiento a una continua superación en la programación de actos culturales de relieve, con unos dispendios muy superiores a los de la mayoría

Il·lustració 7. Cartell de la I Fira de Flors i plantes naturals de Ripoll de 1967. Arxiu Històric Sant Josep

⁷³ (1967) Boletín informativo del Centro de Iniciativas y Turismo de Ripoll y Comarcas, nº1. 20 de Noviembre de 1967, Arxiu Històric Sant Josep

⁷⁴ (1967) Carta del Centro de Iniciativas y Turismo de Ripoll y Comarca a la Delegación Provincial del Centro de Iniciativas y Turismo de Ripoll y Comarca, 2 de setembre de 1967, Arxiu Històric Sant Josep

de las poblaciones turísticas y, desgraciadamente, con unos ingresos prácticamente nulos."⁷⁵

Altres activitats realitzades per aquest CIT ja l'any 1974, seguien sent per exemple l'Elecció de la Pubilla o la Festa de la Llana. També es celebrava el dia del turista, concursos literaris (Entre dos Rius), concursos musicals o concursos d'aparadors de Nadal. Finalment, aquestes actuacions suposaven uns costos de 659.700 pessetes, però alguns d'ells també generaven ingressos., i habitualment es concedien subvencions per als diferents esdeveniments.

CIT de Puigcerdà i Cerdanya

El 21 d'abril de 1964, es va aprovar pel Ministerio de la Gobernación y Política Interior de Madrid el reglament del Centro de Iniciativas y Turismo de Puigcerdà y Cerdaña, i quedà constituït el dia 26 d'agost del mateix any.

El programa editat per aquest CIT el juliol de 1965 contenia 13 seccions principals: excursions i llocs d'interès, espectacles, festes, diversió (sales de festa), esports, caça i pesca, adreces importants, hotels amb restaurant, fondes i pensions, restaurants i *snacks*, bars i *snacks*, horaris de transport i misses.

En la Memoria de Actividades y Balance de 1967, en el qual inclou també el Plan de Actuación y Presupuesto 1968, ens parla de que hi havia una oficina d'informació als mateixos baixos de l'ajuntament, una altra a la Duana Nacional, oberta durant els mesos d'estiu i en les instal·lacions del Llac també es donava informació turística - la qual, el personal s'havia format prèviament-. Des del mateix CIT, es mantenien relacions amb la premsa nacional i internacional per tal que periòdicament apareguessin notícies sobre el territori, del qual es va difondre per l'Estat Español i per l'estranger, un fullet d'informació turística sobre Puigcerdà i la Cerdanya.

Es van recuperar i organitzar festes (per exemple, la Festa de l'Arbre) i activitats, de les quals destaca un curs Internacional de Cultura Romànica. Així, els interessos en entrar en la Mancomunitat de la Ruta del Romànic es varen aconseguir, per tal d'augmentar el turisme en aquesta zona, donat a conèixer-ne els atractius naturals i artístics. A més, establia una plataforma que fomentava la cooperació entre els municipis de la zona. El propi CIT també, va gestionava reserves en torres i apartaments turístics. Aquest fet fa entreveure la

⁷⁵ (1972) Instàncies de Miguel Nardi Viñas, alcalde de Ripoll, al Ministro de Información y Turismo, 8 de març de 1972, Arxiu Històric Sant Josep

importància entre el sector públic i el privat, en el qual es realitzaven activitats en comú per tal de potenciar el territori.

Pel que fa al Pla d'actuació per a 1968, a més de continuar les accions ja empreses, s'emfatitzava la voluntat d'editar publicacions (fullets, llibres, catàlegs, mapes de rutes, postals) sobre la Cerdanya, i es volien realitzar obres al campanar per tal que fos accessible fins dalt de tot on s'hi emplaçaria un museu d'antiguitats i curiositats, i s'apostaria per la promoció conjunta del territori pirenaic juntament amb la resta de membres de la Mancomunitat de la Ruta del Romànic. A més, destaca la línia estratègica per a desenvolupar una campanya per a posicionar Puigcerdà com el centre d'hivern del Pirineu Oriental.

Totes les activitats realitzades per el CIT van tenir un benefici, i es que el 4 de desembre de 1968 se li concedeix a aquest CIT la Placa de Bronze al Mèrit Turístic, que li fou entregada a Madrid.

CIT de Figueres

El desembre de 1966 el Delegado Provincial del Ministerio de Información y Turismo, a Girona dirigia una carta a l'Alcalde de Figueres suggerint-li la creació d'un CIT a la població per tal de coordinar els esforços ciutadans en pro dels interessos turístics. Així mateix, s'envià còpia de l'escrit a la Dirección General de Promoción del Turismo per tal que donés suport al suggeriment.

Però, degut als retards dels tràmits de legalització⁷⁶ – tal i com passava sovint- no es va constituir fins el 1968, sota la presidència de Luís Duran Camps. Tot i així, en la documentació estudiada, no es fins el 18 d'abril de 1969 en la que es troba una carta dient que s'aproven els estatuts i hi apareix ja com a centre Registrat uns dies més tard. A més, sembla que s'havia extraviat la documentació entre diferents ministeris.

És important destacar també la realització de l'Oficina de Turisme i informació que es va realitzar a Figueres entre el 1966 i el 1967, tal i com indica una carta enviada de l'Alcalde de Figueres al Secretari Provincial del MIT com agraïment per aquest projecte. De la mateixa manera, un any mes tard, una carta parla de la necessitat de millorar la visibilitat de l'oficina d'informació de la ciutat, així com també la millora del seu entorn, per tal de donar un millor servei al visitant, que va acabar reforçant aquesta oficina amb més personal.

⁷⁶ (1968) Correspondencia de la Dirección General de promoción del turismo al delegado provincial de Gerona. 14 de juny de 1968. Arxiu Històric Sant Josep.

CIT de San Feliu de Guíxols y S'Agaró

Al 1963, el CIT de Sant Feliu de Guíxols va patrocinar el “cincuentenario del primer Raid aéreo en España 1913 - 1963”, tot i que segons la Revista Costa Brava Informació, aquest CIT estava ja creat però encara sense autorització.

Ja el desembre de 1966 el Delegado Provincial adreçava una carta a la Dirección General de Promoción del Turismo per tal que donés suport al suggeriment de creació d'aquest centre – més aviat legalització-, adjuntant la carta dirigida a l'alcalde de Sant Feliu de Guíxols on es menciona la voluntat de comptar amb un CIT i s'adjuntava un model genèric d'estatuts.

Al 1975 es va batejar aquest CIT amb el nom “Amigos de Sant Feliu de Guíxols”, endegat i presidit per Francisco Pujol Masferrer (gerent de l'Hotel Montjoi), i amb un gran impuls per part del llavors ja ex-Delegado Provincial del MIT a Girona, Félix Ayala Viguera.

El dia 22 de febrer va tenir lloc la seva inauguració simbòlica al saló d'actes de l'ajuntament. El discurs pronunciat pel seu president mencionava les dificultats amb què s'havien trobat durant el procés de creació, vinculades bàsicament a un general desànim pel que fa a la consecució o les possibilitats del Centre i també, una vegada engegades les primeres gestions, sospites de mala fe en la seva creació. Per tot això, de les 2.000 invitacions enviades, tan sols 40 dels destinataris van acabar afiliant-se al CIT en un primer moment. Això, però, no va constituir un motiu de desànim per als seus gestors, sinó més aviat un repte per guanyar-se la confiança del sector amb les seves accions.

Cal dir que, d'acord amb les paraules del mateix president, les quotes exigides eren també més elevades que en altres poblacions. Així, es disposava d'un cert fons monetari per a dur a terme algunes accions.

A més, es va rebre suport d'institucions en forma de patrocinis. Per exemple, les Bodegues Torres de Vilafranca del Penedès van sufragar l'edició d'un fullet on es recollien totes les activitats i oferta d'interès turístic de la localitat. La seva confecció estava orientada primordialment a l'atracció de forasters: amb un pes de només 5 grans resultava molt barat enviar-lo per correu o adjuntar-lo a alguna carta. Visualment, però, resultava poc atractiu, ja que recopilava 8 pàgines de text sense imatges. En un primer moment es van encarregar exemplars en castellà, anglès, alemany (4.000 unitats en cada llengua) i francès (13.000 unitats).

Algunes de les actuacions que van realitzar foren d'obres i adequació d'espais públics, i la neteja de platges i passejos. Però un dels projectes que més desitjaven, i més ambicions també, era que la temporada turística s'allargués 6 o 7 mesos.

CIT d'Olot

Des de la Dirección General de Promoción Turística el 1965, es demanava agilitzar els tràmits per a la constitució del CIT d'Olot al Delegado Provincial de Información y Turismo de Girona. Així, el 23 de Juny del mateix any es va rebre ja un informe del Ministerio de Información y Turismo que permetia el funcionament del centre. El primer president en fou Àngel Terma Nogué (1967 i 1968).

El 1967 rebia una subvenció de 20.000 pessetes de la Dirección General de Promoción del Turismo per a l'edició d'un fullet de propaganda titulat "Olot y su Comarca".

A principis de la dècada de 1970 el CIT d'Olot va obrir una oficina d'informació a la qual, per requeriment⁷⁷ exprés de la Delegación Provincial del Ministerio de Información y Turismo, va haver-se de retolar com a "Centro de Iniciativas y Turismo", en substitució de l'inicial "Centro de Información y Turismo".

CIT de la Molina - Alp

L'estiu de 1963 un grup de professionals vinculats a la indústria turística convocaven la Reunió de Constitució del "Centro de Iniciativa y Turismo del Valle de la Molina"⁷⁸ pel dia 4 d'agost al Xalet de La Molina (propietat del Centre Excursionista de Catalunya), de manera que aquest CIT va iniciar les seves activitats l'onze de setembre següent. El Centre va entrar en funcionament el 17 de març de 1965, el dia 30 de setembre de 1964 apareixia la resolució que aprovava el reglament d'aquest Centre sota el nom oficial de "Centro de Iniciativa y Turismo del Valle de La Molina en Alp" i el juny de 1965 es constituïa la primera Junta Directiva, presidida per Pedro Adserá. L'any 1968, el succeiria en el càrrec Felipe Rigat.

La memòria anual redactada el 1966 menciona les diverses activitats en les que el CIT havia pres part: a banda de l'edició de fullets promocionals, s'hi troba la pressió per a què

⁷⁷ (1971). Correspondencia de la Delegación provincial del ministerio de información y turismo. 9 de juliol de 1971, Arxiu Històric Sant Josep

⁷⁸ (1963) Proyecto del reglamento del Centro de Iniciativas y Turismo del Valle de la Molina, Juliol de 1963, Arxiu Històric Sant Josep

s'executessin carreteres (les quals també va pagar parcialment) i s'implementés un servei de recollida d'escombraries. També es va implantar un servei de socorrisme i un impost municipal per a finançar els serveis turístics esportius de la vall.

CIT Palamós

El Centro de Iniciativas y Turismo de Palamós es va constituir el dia 3 d'agost de 1964⁷⁹, tot i que s'inscriví oficialment a l'organisme nacional de Centros de Iniciativas y Turismo el mes de setembre següent. En general, els estatuts d'aquest CIT corresponien a l'estàndard general. El primer president en fou Rogelio Mont Maruny; el pressupost total per als primers mesos de funcionament ascendí a un total de 102.050 pessetes i el número de socis a 31 de desembre era de 450.

Inicialment ja es van constituir diverses comissions temàtiques: Comisión de Propaganda, Comisión de Festejos, Comisión de Relaciones, Comisión de Viajes o Excursiones i Comisión de Embellecimiento.

Aquell mateix estiu es van dur a terme tasques com ara l'organització i la difusió d'audicions setmanals de sardanes, col·locació de plataformes i serveis de socors a la platja, neteja de la sorra i la col·laboració en altres actes de tipus cultural i esportiu. També es van proposar millores en el sistema viari i per a l'embelliment de la població. Entenent que era d'interès creixent per als visitants a la població, es va atorgar una subvenció a la Confraria de Pescadors per a l'organització de les Festes del Carme.

En aquest, hi havia tres tipus de socis que invertien diferents quotes:

- Numeraris. Seran admeses totes les persones que ho sol·licitin. Quota mensual mínima de 40 pessetes, però es podrà reduir a aquells que abonin a l'Ajuntament de Palamós l'anomenada "Tasa por Servicios de fomento del turismo"
- Protectors. Entitats mercantils, industrials, bancàries o altres amb una quota mínima de 600 pessetes anuals.
- Honoraris. Persones o entitats que prestin o hagin prestat serveis al centre o que contribueixin a les seves finalitats amb donatius que "por su importancia les haga acreedores a esta distinción".

⁷⁹ (1964) Estatuts del Centro de Iniciativas y Turismo de Palamós, Arxiu Històric Sant Josep

CIT Amigos de Besalú y su Condado

Així, una carta datada de 1966 és enviada al delegat provincial del ministeri de informació i turisme adjuntant el resum de la reunió que s'havia celebrat per a que "Amigos de Besalú y Su Condado", que no estava legalitzat, es passés a formar part dins els Centros de Iniciativas y Turismo de España, ja que complia totes les condicions per a ser-ho.

Més tard, el 1968, el Delegat Provincial al President del CIT "Amigos de Besalú y su Condado" enviava una carta⁸⁰ en la qual es demana que s'envii una parell de diapositives per tal de posar Besalú dins un fulletó que es vol editar dins de la sèrie de Ciudades Monumentales y Típicas. El president n'era Salvador Vilarrasa Sicra.

Es va realitzar a més, l'any 1968, la I Asamblea de Estudios sobre el Condado de Besalú⁸¹. És interessant veure que la circular amb la programació estava escrita tant en castellà com en català. Però aquest fet va comportat també, que s'avancés en el procés de la realització de l'Oficina d'Informació i Turisme, la qual es demana des de l'alcaldia de Besalú, la seva construcció acabada per la primavera del 1969.

Altres CIT

Alguns dels CIT van tardar en formar-se, la informació és escassa o no es van arribar a formar mai⁸². Un dels exemples que es troben és el de Colera, el qual, degut a la Llei d'Associacions de 1964, no va saber adaptar-se als canvis. D'aquesta manera, no va ser fins a meitats de 1968 que els seus estatuts van ajustar-se a la nova normativa. Un altre cas és el CIT de Pals, el qual com acostumava a passar, els tràmits de legalització causaven retards en la seva constitució. Així, en aquest darrer, el maig de 1968 el president del Centre d'Iniciatives i Turisme – Amics de Pals, Jaime Pi Figueras-, remetia al Delegat Provincial d'Informació i Turisme la sol·licitud per a habilitar aquesta entitat. A Sant Antoni de Calonge, es va crear el Centro de Promoción de Iniciativas y Turismo el 1964.

D'altra banda, trobem CITs com el de Tossa de Mar, en el qual la informació adquirida ens informa, una carta dirigida al governador civil el 1967, de la necessitat urgent d'aigua potable. Es queixen, que no poden abastir a un poble com es Tossa de Mar i la seva afluència

⁸⁰ (1968) Correspondència del Delegado Provincial al presidente del CIT de Besalú. 7 d'octubre de 1968, Arxiu Històric Sant Josep

⁸¹ (1968) I Asamblea de Estudios sobre el Condado de Besalú, 10 d'octubre de 1968., Arxiu Històric Sant Josep

⁸² Calonge, Llançà, Sant Antoni de Calonge, PortBou, Ribas de Freser, Santa Coloma de Farnés, Cadaqués i d'altres, no hi ha pràcticament informació.

turística, ja que l'aigua esta contaminada bacteriològicament, i que aquest fet no afecta solament allí, sinó a tota la Costa Brava.

En general, hi van haver diversos retards i petits entrebancs en la legalització dels CITs (com Olot o Figueres), i per aquest motiu, molts van començar les seves activitats sense estar encara legalitzats. Això fa veure que l'afluència de turisme motivava la necessitat de realitzar actuacions d'aquests centres, inclús sense esperar a que estiguessin inscrits formalment.

D'altra banda però, hi havia una gran insistència per part de la Delegació Provincial del Ministeri d'Informació i Turisme de Girona, el qual va dirigir diverses cartes als municipis i a les seves poblacions, insistint la creació dels CITs (com va ser el cas de a l'Alcalde de Calonge, a Sant Feliu de Guíxols i Castell – Platja d'Aro), per tal de coordinar i desenvolupar conjuntament esforços de cara al turisme. Així, es com el sector públic i el privat s'organitzen conjuntament per tal de realitzar activitats en comú i així potenciar eficaçment el territori.

Aquest fet, afortunadament, tot i aquests endarreriments burocràtics, es va felicitar des de Madrid al delegat Provincial de Girona ja que era de les províncies amb més CITs, i fins i tot van arribar a tenir premis i ser una de les millors províncies d'Espanya.

Pel que fa les Juntas Locales, com ja s'ha dit, van quedar totalment absorbides per aquestes associacions, les quals van adquirir el seu paper en l'organització, adherides a la nova Centros de Iniciativas y Turismo de España.

4.3.2 La Comunitat turística de la Costa Brava

A partir dels anys 70, tot i les intencions dels CITs i des de les delegacions provincials pertanyents al MIT per fer front al turisme, els municipis es van trobar amb la necessitat d'organitzar-se conjuntament en comunitats – si més no a la zona del litoral-, de les quals va destacar a nivell turístic la Comunitat Turística de la Costa Brava. Segons Castañer i Ministrall (1988), les mancomunitats son associacions voluntàries de municipis, que es constitueixen amb la finalitat de prestar o realitzar serveis o obres d'interès comú. Els trets que caracteritzen les mancomunitats de municipis son, en primer lloc, la seva composició, integrada exclusivament per municipis; en segon lloc, el seu caràcter voluntari; en tercer lloc, la seva finalitat, que és l'execució en comú d'obres i l'administració de determinats serveis de la seva competència; finalment, un règim de dret administratiu.

Així, la Comunitat Turística de la Costa Brava es va realitzar una reunió el dia 6 de març de 1970 a Aiguablava, per tal d'agrupar els municipis costaners (o immediatament propers), de la qual els seus precedents es trobaven en el Patronat de la Costa Brava i la Comunitat de Municipis de 1935. D'aquesta reunió, va sorgir la Comunitat Turística de la Costa Brava, la qual es van aprovar els seus estatuts el 17 de Maig de 1971. N'era el president el governador civil i el secretari era el delegat provincial del ministeri d'Informació i Turisme. També en formaven part els ajuntaments de la Costa Brava i el de Figueres, un procurador a Corts, els delegats provincials de diversos ministeris, el president del sindicat d'Hostaleria, els presidents de les cambres de Comerç i els presidents dels CIT, i representants d'altres entitats econòmiques, esportives i culturals que tinguessin relació amb el desenvolupament del turisme a la zona. El primer president en fou Juan Cargol Pérez (1970), seguit per Eugeni Llos Pagès (1973) i més endavant, per Narcís Coll (1977).

Els municipis que en formaven part eren: Armentera, Begur, Blanes, Cadaqués, Calonge, Castelló d'Empúries, Castell d'Aro, L'Escala, Llançà, Lloret de Mar, Montràs, Palafrugell, Palamós, Pals, Palau Sabardera, Port-Bou, Port de la Selva, Regencós, Roses, Sant Feliu de Guíxols, Sant Miquel de Colera, Sant Pere Pescador, Santa Cristina d'Aro, Selva de Mar, Torroella de Montgrí, Tossa de Mar i Vall-Llobrega.

La seva finalitat era promocionar el turisme, d'acord amb els interessos i els recursos privats -tot i que anava en continua coordinació amb el MIT i en rebia subvencions considerables d'aquest. Comptava amb un delegat a cada municipi de la costa, que actuava com a òrgan consultiu i assessor i s'encarregaven, en gran mesura, de proposar i realitzar actuacions al nivell local. Per exemple, fomentava la creació de CITs i va aconsellar en contra de la construcció de sitges al port de Sant Feliu de Guíxols amb la reflexió, davant les autoritats pertinents, si es tractava d'un municipi turístic o industrial, ja que aquella obra malmetria el paisatge i l'ambient d'una forma notòria.

Segons una publicació de los Sitios de Girona⁸³ el dia següent de l'assemblea de 1973, s'explicava com va ser la campanya promocional que es va dur a terme el 1971 i el 1972: "Con el fin de encontrar un símbolo que identificara a la Costa Brava, fue creado en el mes de enero un grafismo, que ha tenido una amplia difusión en carteles, *displays*, banderas, folletos, cajas de cerillas, paquetes de azúcar, etc., Para conseguir una identificación entre el símbolo y la Costa Brava". Així, a més es van realitzar una gran varietat d'objectes de plata, or i altres metalls: "insignias de solapa, llaveros, ceniceros, emblemas, etc. Destinatarios de estas distinciones han sido: Su excelencia el Jefe de Estado y el Príncipe de España, medallas de oro; Presidente de las Cortes y varios ministros, placas; sub-secretarios y directores generales, medallas de plata; y muchas otras personalidades nacionales y extranjeras han recibido distinciones y honores de la Comunidad por sus servicios a la Costa Brava o por su influencia de la misma."

Il·lustració 8. Logotip de l'ancora de la Comunitat Turística Costa Brava.

Es va presentar a la Casa de Cultura, a partir de una convocatòria pública, el programa de promoció. Hi van assistir els representants de la Indústria y el comerç de la Costa Brava i de la Província en general. En el mateix lloc i mes, es va realitzar també jornades d'estudi i conferències per a comerciants i industrials sobre temes de formació de personal i organització d'empreses turístiques. Durant l'any, es van editar també dos butlletins de notícies: a la premsa nacional i als mitjans industrials i comercials de la província (hotels de la Costa Brava bàsicament). Es van invitar també a dotze informadors internacionals, que van visitar la Costa Brava durant quatre dies (revistes de França, Anglaterra, Dinamarca, Alemanya i Holanda). Representants de la Comunitat turística també van fer el seu primer viatge promocional a l'estranger, visitant Paris, Londres, la Haya i Frankfurt.

⁸³ (1973) "Importante Asamblea General de la Comunidad Turística de la Costa Brava". *Los Sitios de Gerona*, 04 de Novembre de 1973

Al mes de maig es van editar 10000 cartells y 5000 displays, tots amb el gràfic de la Costa Brava. Aquests van ser distribuïts entre hotels i establiments turístics i també en agències de viatges i turisme d'Europa, oficines d'Informació i premsa especialitzada.

Pel que fa al 1972, seguint amb la informació extreta de Los Sitios de Gerona, les accions promocionals van ser gairebé les mateixes. Cal destacar però, el Boletín Informativo del Consorcio y de la Comunidad Turística de la Costa Brava. Fou una publicació la qual recollia informació i notícies d'interès per als industrials i hotelers de la Costa Brava. Es van fer 6000 exemplars gratuïts. També, es va realitzar el "Libro Azul de la Comunidad Turística de la Costa Brava", que foren 1000 exemplars que es van distribuir en organismes de l'Administració pública tant nacional com local. I a més es van editar quatre models de fulletons diferents: Esports a la Costa Brava; Transports i Comunicacions a la Costa Brava; La Costa Brava Artística i Monumental; La Costa Brava Fires, Festes i Festivals. De cadascun, se'n van editar 10000 exemplars.

Va col·laborar també amb el Campionat de Golf de Pals i amb el Festival de Cine Amateur de Sant Feliu de Guíxols, També en varies publicacions de la Costa Brava, en revistes tant de Barcelona com de Estats Units (Travel Trade) i televisió i va contactar amb universitats prestigioses per establir cursos especials en la Costa Brava.

El 3 de novembre de 1973 celebrava una assemblea per tal d'escollir càrrecs i representants, la constitució de l'assemblea consultiva i del consell d'administració, en la qual Eugenio Llos entrava com a president de la Comunitat:

"Desde marzo de 1970 a octubre de 1973, la Comunidad Turística de la Costa Brava ha venido desarrollando su actividad de acuerdo con los Estatutos aprobados por la Dirección General de Promoción del Turismo en 5 de marzo de 1970. Las experiencias recogidas, la marcha de la Comunidad y las necesidades que el futuro turístico de la Costa Brava demanda, aconsejan proponer a la Asamblea de la Comunidad, al amparo del artículo 39 de los vigentes Estatutos, de acuerdo con el Ministerio de Información y Turismo, la modificación estatutaria [...]"⁸⁴

Així, la composició de l'estructura funcional quedava en:

1. El Consell de la Direcció: Integrat per 27 membres, un president, dos vicepresidents i 34 vocals elegits per l'Assemblea General. Així, el president i els vicepresidents del

⁸⁴ (1973) "Importante Asamblea General de la Comunidad Turística de la Costa Brava". A Los Sitios de Gerona, 04 de Noviembre de 1973

consell de direcció serien elegits per aquest organisme, i la duració del càrrec seria de quatre anys (amb una renovació als dos anys).

2. L'assemblea General: L'assemblea general, estaria composta per quaranta-cinc representants de diferents sectors⁸⁵.
3. El Director Gerent: Assumeix la prefectura dels Serveis de la Comunitat
4. Els delegats Locals: designats pel Consell de Direcció, a proposta del seu president, amb prèvia consulta al alcalde de la localitat corresponent.

El pressupost aprovat de l'any 1973 ascendia a un total de 5.872.500 pessetes, i comprenia activitats sobre propaganda turística, l'edició del butlletí Costa Brava, sobre foment del turisme (invitació de premsa estrangera, oficines d'informació, per exemple), actuacions de promoció turística i de relacions públiques. Els pressupostos de l'any següent per a tasques de promoció era de 7.545.000 pessetes, de les quals va obtenir una subvenció del MIT per valor de 500.000 pessetes per les tasques d'aquell any. A més, hi ha notícia de què realitzava (totalment o en part) les obres de la infraestructura sanitària de Tossa de Mar. La Camara Oficial de Comerç i Indústria també hi havia de col·laborar amb la Comunitat econòmicament, i la comunitat col·laborava amb les jornades sobre urbanisme que de la Costa Brava.

Si bé la política cap al turisme no havia canviat massa a inicis de la dècada dels setanta, però si s'estava adaptant a la reorganitzacions constant que estava tenint el Ministeri d'Informació i Turisme. Per aquest motiu, es va decidir al 1973 el reestructurament intern, donant un pas important a la privatització i diversificació de l'assemblea general. Però també, és rellevant la tasca de sensibilització pública sobre la necessitat de promoció conjunta de la zona i les seves accions per a allargar la temporada turística.

Ja a finals dels anys setanta, principis dels vuitanta, gràcies al pressupost es podia assistir a nombroses fires. Mentre encapçalà l'ens Narcís Coll i Frigola⁸⁶, vetllà perquè les persones

⁸⁵ El Governador Civil de Girona (president); El president de la Diputació Provincial de Girona (vicepresident) i Delegat Provincial d'Informació i Turisme (representant del Ministeri en la Comunitat). Un o més representants de: Càmeres de Comerç, Indústria y Navegació de la província; CITs; Associacions Culturals i Recreatives; Clubs i Entitats Esportives; Companyies Aèries Nacionals que operin a l'Aeroport de Girona - Costa Brava; De les línies de transport de viatgers per carretera que presten serveis en las localitats de la Costa Brava; RENFE. Associació de Premsa; PROYDEGESA; Sindicat del Metall; Sindicat de la Construcció; Sindicat d'Alimentació i Productes Colonials; Agrupació de Confiteria i Pastisseria del Sindicat de la Alimentació; Sindicat Provincial de la Pesca; Sindicat de Cereals; Sindicat Textil; Sindicat Provincial de Hosteleria i Activitats Turístiques; Agrupació d'Apartaments; Agrupació de Tràfic de viatgers; Sindicat d'Espectacles; Col·laboradors locals; Alcaldes dels Municipis de la Costa Brava, Girona i Figueres; Qualsevol altre lliurement designat pel Consell Directiu de la Comunitat.

⁸⁶ Considerat un dels pioners del sector hotelier al Baix Empordà, especialment a l'Estartit.

que hi assistien se sentissin responsables de representar la Costa Brava amb la seva actitud personal i, entre d'altres, sempre anessin a saludar el director de cada esdeveniment. Una novetat important per a l'època, era que la Comunitat mai llençava el material de propaganda sobrant, sinó que, o bé se l'entornava, o, més freqüentment, el deixava a les ambaixades o oficines exteriors de turisme que hi hagués al país. Aquest aspecte fou especialment apreciat des de les institucions que, com el MIT, atorgaven subvencions per a l'edició de fullets i veien com la majoria de regions i empreses, acabada una fira, en llençaven grans quantitats.

Destaca també, una fira celebrada a Lausana (Suïssa) en la que la Comunitat va aconseguir portar el restaurant del recinte firal, que va anomenar simplement "Restaurant Costa Brava". Fou una empresa que comportà grans esforços, per exemple per la necessitat de trobar ingredients per a la cuina catalana a Suïssa. El personal estava compost bàsicament per suïssos que havien estudiat cuina catalana, o havien treballat a la regió; o emigrants catalans amb cert domini de l'ofici de cuiner. Gràcies a la col·laboració de l'Hotel Duran i el Motel Empordà, ambdós de Figueres, la Comunitat Turística de la Costa Brava fou possiblement un dels primers expositors a ensenyar alguna cosa més que fullets, cartells i música. Com a exemple de producte que es va repartir, es troba el rom cremat.

Un altre fet important a destacar és, amb la popularització de l'ús dels ordinadors als llocs de treball, la Comunitat va compilar la que probablement fou la primera base de dades amb un llistat d'hotels per categoria i població, la qual cosa permetia millorar molt la rapidesa i qualitat de la informació que es donava als clients.

Així, resumint les activitats d'aquesta entitat, la Comunitat Turística de la Costa Brava, destaca la creació d'una oficina d'informació que periòdicament feia enviaments de notícies, informes i dades relatius a la Costa Brava, els *press trips*, les missions promocionals a l'estranger, l'edició de material de propaganda (fullets, cartells i *displays*) de caire monogràfic que es distribuïen a països europeus i a Estats Units, l'exposició de recursos promocionals de la Comunitat, que fou exhibida pràcticament a totes les poblacions de la Costa Brava, edicions de llibres informatius i la participació en fires i exposicions i atracció d'Universitats.

A nivell jurídic, però, aquesta nasqué sense personalitat jurídica, i per tant, les negociacions amb Madrid es feien difícils. Per entendre el funcionament d'una entitat sense personalitat jurídica, Coll explica⁸⁷, que per treballar-hi tenien la complicitat dels ajuntaments, els quals

⁸⁷ Entrevista a Narcís Coll, dins de *30 anys Patronat de Turisme Costa Brava*.

els hi facilitaven les dades de les seves inversions respectives a la promoció turística, així, des de Madrid els hi donaven la mateixa quantitat a invertir, i amb aquesta, realitzaven la promoció conjuntament.

ConSORCI de la Costa Brava

En mateix diari de los Sitios de Gerona al Gener de 1971 explica, que la Comunitat Turística de la Costa Brava va treballar molt en el Consorci de la Costa Brava, i la qual la seva aprovació s'insta per donar legalitat al Pla d'Infraestructura Sanitaria de la Costa Brava. En aquesta, es va firmar l'escriptura funcional que concedia als Ajuntaments de la Costa Brava, a la Diputació Provincial de Girona i a la Confederació Hidrogràfica dels Pirineus Orientals la capacitat d'obrar. El Consorci de la Costa Brava creat el mateix 1971, va néixer així, degut a les demandes dels municipis turístics, bàsicament del litoral Gironí, per garantir unes aigües conformes a les regulacions sanitàries.

El Consorci estava presidit per el Governador Civil, i en formava part la Diputació Provincial, la Confederació Hidrogràfica del Pirineu Oriental i els 27 ajuntaments del litoral gironí. Els seus objectius principals fans empre referencia al cicle d'aigua, tant per l'abastiment com per al sanejament. Per tant, l'objectiu fundacional principal del Consorci va ser donar resposta a l'aleshores incipient problemàtica de la gestió dels recursos hidràulics de la zona i a la preservació de la qualitat de les aigües, especialment les de bany, atesa la creixent importància del turisme com a principal activitat econòmica de la zona.

Per aquest motiu, promou estudis, redacta projectes, executa obres i gestiona instal·lacions en l'àmbit territorial dels municipis del litoral gironí, activitats que es realitzen per delegació de les entitats locals corporatives. Per exemple, una carta del delegat provincial de Alacant, escriu al de Girona per tal de: "te agradeceré mucho me remitas copia de los estatutos por los que se rige el consorcio de municipios turísticos creado este verano en la Costa Brava para la solución de los problemas de infraestructuras existentes en la zona. Se está estudiando una cosa parecida para la costa blanca y nos es de suma utilidad conocer lo que habéis hecho vosotros"⁸⁸

Patronat de Turisme Girona Costa Brava

Al 1976, la mort de Franco va comportar el restabliment de les estructures democràtiques en tot l'Estat i en les administracions públiques, fet que dur a la creació del Patronat de Turisme de la Costa Brava Girona el mateix any. Va ser impulsat per la Diputació

⁸⁸ Correspondència de Jose Antonio Campos Borrego, 6 d'octubre de 1971, Arxiu Històric Sant Josep.

de Girona, amb Josep Ensesa i Montsalvatge⁸⁹ com a figura més idònia per a assumir la gerència de la nova organització, donada la seva projecció internacional, i per ser una personalitat allunyada del món polític i d'una catalanitat evident⁹⁰ -i el qual va estar com a president durant vuit anys-. No obstant, ja en la dècada dels seixanta, l'alcalde de Palafrugell havia suggerit i expressat que el Patronat de 1935 ressorgís novament, per tal de regular el desordre de les construccions que s'estaven realitzant al llarg de la Costa Brava.

D'aquesta manera, es va crear com un organisme mixt, agrupant tant el sector públic com el privat, i on el seu objectiu principal es troba en la definició i elaboració de línies estratègiques per al desenvolupament turístic de les comarques gironines. Els objectius bàsics foren (Gay, 2007:14):

1. Coordinar i subvencionar les campanyes publicitàries que es portin a terme o que promoguin les institucions públiques o privades de la província, a l'efecte d'atreure el turisme exterior i interior.
2. Promoure i fomentar la promoció i la potenciació dels recursos de les diferents zones turístiques de la província, per mitjà de les institucions ja existents dedicades a aquesta tasca o promovent-les en el cas que no existeixin.
3. Editar i distribuir publicacions d'informació turística d'interès per a tota la província.
4. Coordinar la seva acció amb altres institucions provincials, regionals, nacionals i estrangeres.
5. Realitzar accions que puguin contribuir a mantenir la imatge turística de la província.
6. Promoure l'estudi de la vida provincial en l'ordre turístic, sigui directament o per mitja d'entitats especialitzades.
7. Promoure la creació d'instal·lacions complementàries de caràcter turístic.
8. Estimular tota mena d'accions i activitats culturals, artístiques, esportives i recreatives que permetin el creixement de l'esplai i el gaudir del temps lliure dels visitants de la província.
9. Resoldre, estudiar i vetllar, en general, pels temes relacionats amb el turisme en l'àmbit provincial quan li siguin sotmesos.

⁸⁹ Cal destacar el llibre "*S'Agaró, el somni de Josep Ensesa*", un treball promogut per mateixa filla, Anna Ensesa, on reconta la memòria del seu pare.

⁹⁰ Segons N. Coll.

Cals (1982), uns anys més tard de la seva creació escrivia: “es constitueix sota la forma de societat mercantil, el Patronat de turisme de Girona, promogut des de la Diputació i el sector privat, que en un principi hom pensava que hi havia de reemplaçar la comunitat però que posteriorment, prengué una estructura que contempla la no interferència en l'àmbit territorial de la Comunitat i la col·laboració amb aquesta. Tot i que problemes entre ells van existir”. I així va ser, el patronat va anar aconseguint més protagonisme i així absorbint la Comunitat Turística.

Finalment, per tal de sintetitzar la dècada dels setanta, ens trobem en que el Consorci i la Comunitat Turística es complementaven, donant lloc al primer la funció d'actuar sobre les demandes del sector turístic –recursos, construcció, infraestructures i medi natural-, i deixant al segon, les actuacions de la promoció i propaganda turística. Però és important destacar, tal i com afirma Gay (2007), que aquests ens van representar un primer intent d'activitat col·lectiva, un conjunt d'accions al menys, de difusió i promoció dels atractius turístics del litoral.

No obstant, tot i ser un pas important, es van trobar en que la Comunitat Turística va néixer amb uns recursos limitats i amb una acció circumscrita només a una part del territori comarcal, que per important que sigui la Costa Brava, es revela insuficient. Així, la part interior i muntanyosa de la província quedava desamparada de la resta. En aquest punt, cal afegir que ja en aquesta dècada, s'estava evidenciant que el turisme no era només un tema de sol i platja, segons Gay (2007). Així, aquests dos punts van comportar la necessitat de la creació del Patronat de Turisme de Girona Costa Brava, el qual va donar més amplitud a nivell territorial, englobant tota la província, especialment l'àrea de muntanya gràcies també a la implicació dels ajuntaments d'aquesta àrea; a nivell econòmic, ja que gaudia d'una personalitat jurídica; i a nivell de productes, obrint el camp de visió a noves atraccions turístiques, que per exemple, podien estar disponibles tot l'any i no només durant l'època estival.

5. Conclusions

En conclusió, durant les primeres dècades de segle es van establir els fonaments de l'organització turística a la província de Girona, donant lloc a la creació d'entitats que malauradament van haver de frenar les seves accions per els esdeveniments politico-socials del moment. D'aquesta manera ens trobem com a antecedent, per exemple, el Patronato de Turismo de 1935. Les seves polítiques, segons el que s'ha vist en els documents, es basaven sobretot en procurar una millora higiènica, no solament per a la pròpia població, sinó enfocada per poder adquirir un node més adequat a l'afluència turística. Igualment les polítiques es basaven en l'atenció al creixement urbà i en les infraestructures, en la conservació de l'ambient paisatgístic i en la protecció d'edificacions amb un valor històric.

De la mateixa manera que s'havia de tenir cura i actuar sobre el territori, sembla ser que va existir una primera intenció d'agrupació dels municipis –costers- per tal d'aconseguir els seus objectius. Però tot això va quedar paralitzat quan l'esclat de la Guerra Civil va afectar a tota Espanya, i no seria fins al cap de quaranta anys que ressorgirien les iniciatives que s'havien estat gestant durant aquest temps.

El canvi de règim polític, va donar lloc a canvis en les polítiques turístiques. Així, durant els primers anys del franquisme, els ens de promoció del turisme que es troben a Girona s'inclouen dins de la xarxa estatal.

La Dirección General de Turismo, es va subdividir en les corresponents províncies, donant lloc a les Juntas Provinciales y Locales de Turismo l'any 1941. Per tant, en el cas dels anys quaranta, les restriccions des del Govern Central afectaven a la proliferació d'accions per al turisme i sembla ser que les polítiques es dictaven directament des de la Direcció General, si més no, a deduir per l'escassetat de documentació en la dècada dels quaranta a Girona. Així, des de l'estat, les polítiques dutes a terme es basaven en accions de propaganda turística a partir de fulletons i cartells. Però també van tenir un fort protagonisme les agències de viatge –dominades per l'estat- i les accions relacionades amb la creació d'allotjaments.

Uns anys més tard, al 1954, aquestes es van reorganitzar degut als canvis que es van realitzar des de l'administració central, on van passar a ser Juntas Provinciales y Locales de Información, Turismo y Educación Popular.

No obstant, a partir dels anys cinquanta, afloraven associacions dedicades al turisme, com el Fomento de Turismo de Gerona (1950), en el que els agents implicats formaven part

també de las Juntas. Asociación Fomento de Turismo Gerona, va ser creat com un òrgan de caràcter supramunicipal i el seu objectiu principal era l'atracció de forasters. Aquesta entitat va formar part del FESIT, i va promoure a Girona la Asamblea Nacional de Turisme al 1953. La realització d'esdeveniments com aquests, eren d'una gran rellevància tant per el fet de sol·licitar ajudes i autoritzacions com per a la promoció del territori.

Ja a la dècada dels seixanta, poc a poc las Juntas Locales, van anar sent absorbides per els Centros de Iniciativas y Turismo (CIT) en un gran numero de municipis. Finalment, ja en la dècada dels setanta, resorgeix la necessitat de agrupar-se entre ells per tal de ser més efectius, amb un primer intent dels municipis costers a partir de la Comunitat Turística de la Costa Brava i acabant a la creació del Patronat de Turisme, amb una activitat molt més amplia.

Per tant, en l'evolució de les entitats es remarca l'intent de Fomento de Turismo, que no va acabar mai d'adaptar-se degut a la gran quantitat de problemes interns que va tenir. Si bé, al cap de pocs anys, las Juntas es van incloure en els Centros d'Iniciativa i Turisme d'Espanya, convertint-se així en els CITs locals. Podria semblar que s'estigués realitzant un pas endarrere, ja que l'organització era bastant individualista, per que tot i formar part de l'organització estatal, les accions conjuntes entre municipis eren bastant escasses.

Es així com en tots els casos, els replantejaments es van realitzar a partir dels anys setanta, on finalment van veure clarament que era necessària la col·laboració dels diferents municipis de la província per tal d'establir una promoció més forta i donar-se a conèixer. Per tant, la Comunitat Turística de la Costa Brava, tot i que només incloïa les poblacions de la costa i no tenia jurisdicció pròpia, es podria dir que va ser un antecedent al Patronat de Turisme Girona Costa Brava.

D'altra banda, es posa de manifest, el caràcter interdisciplinari del turisme, que ha estat adscrit o vinculat a diverses seccions del govern (cultura, agricultura, economia, entre d'altres) i ha col·laborat, també, amb ens i ministeris d'àmbits molt diversos. D'aquesta manera, la relació de membres participants en les entitats son cada vegada més compostos, com per exemple, a les Juntas Provinciales constituïdes a la dècada dels cinquanta, hi formava part dels vocals membres provinents del món de la construcció, de la radio i dels diaris o del món de la cultura. D'aquest últim n'és un exemple clar Joaquim Pla Cargol.

Centrant-nos en la implicació de la cultura, en aquesta època hi ha estat present sempre dins la promoció turística, però a l'ombra. Es a dir, tot i haver-hi representants, els esforços a favor de la cultura van ser molt escassos; només prenia relleu quan es tractava de grans

intervencions històrico-monumentals que preveïen un nivell de riquesa més elevat, existint així com a complement del turisme de sol i platja.

Per últim, analitzant la imatge icònica per excel·lència que es va crear de la província sobretot a partir dels seixanta, basat en el sol i platja, el descans i l'oci nocturn⁹¹, va començar a adquirir uns preus baixos i semblava encaminar-se cap a un turisme de "baixa qualitat". En aquest sentit, es quan es va tenir que replantejar les polítiques per a que no esdevingués aquest tipus de turisme i en el qual, a finals dels setanta i sobretot a partir del naixement del Patronat de Turisme Girona Costa Brava, es quan es van començar a realitzar projeccions en més àmbits i més territoris. Cal afegir, que aquest fet va ser també gràcies a que el Patronat depengués de la Diputació, que en termes econòmics, obliga a incloure totes les comarques.

Cal incloure un altre tema rellevant present durant tota l'època franquista, el paisatge i l'estètica. Així, pervivia una profunda estimació pel paisatge i un convenciment de que aquest s'havia de mantenir també en benefici del mateix turisme, malgrat el desenvolupament turístic que va tenir lloc durant les darreres dècades de l'època franquista. Però també una preocupació per l'estètica dels pobles i ciutats d'interès turístic (on a més, es van impulsar els concursos per conscienciar la ciutadania de la necessitat de tenir els pobles endreçats per al visitant). Si més no, per exemple, des dels diferents ens es demanava que s'eliminassin els elements amb mal estat o que no es permetés la venda ambulants als passejos marítics, entre d'altres per qüestions d'imatge.

Per tant, podríem dir que aquest treball és la base d'on podrien derivar futures línies d'investigació més específiques, algunes de les quals s'exposen a continuació.

El primer cas el trobem, a nivell més específic, en realitzar un estudi més precís sobre ens de promoció més concrets, com per exemple la Sociedad Atracción de Forasteros, així com també dels diferents Centros de Iniciativas y Turismo existents a cada municipi.

Seguint amb la promoció a nivell provincial, tal i com s'ha explicat anteriorment, moltes de les accions realitzades no hi ha documents que indiquin la repercussió que van tenir aquestes, i per tant, es un altre tema a estudiar. En aquest cas, es podria encaixar també l'anàlisi del què es promocionava en cada moment i realitzar una comparativa amb els elements que es promocionen avui en dia. Es a dir, si la promoció individual dels ítems (com

⁹¹ L'oci nocturn atribuïda al la gran època de ball que va tenir el seu auge a partir dels anys setanta i que es va potenciar en certs indrets de la Costa Brava bàsicament, com Lloret i Platja d'Aro.

Empúries o Aiguablava per exemple), segueix tenint el mateix interès avui en dia pels turistes.

De la mateixa manera, un estudi més individualitzat de de les diferents línies de turisme al llarg del temps: turisme de carretera, turisme familiar, turisme de sol i platja, entre d'altres, i estudiar el seu desenvolupament per separat, incidint en profunditat en com es van fer les campanyes, per a qui, per quins motius i quins resultats obtenien

Un quart cas, tot i que en aquest treball no se n'ha parlat massa, seria seguir l'exemple de Monturiol i Vidal (2003) en el que van realitzar un anàlisi de la imatge de Girona a partir dels cartells turístics, es podria realitzar un estudi semiològic dels diferents materials de propaganda, més concretament del contingut de les guies turístiques i fulletons, per exemple, que es van editar d'aquesta província, per tal d'estudiar que s'ha promocionat, com i de quina manera.

I finalment, que aquest treball serveixi com a model per a incentivar i motivar investigacions del mateix caire en altres territoris, si més no al menys, establir un estàndard de treball per tal que en un futur es puguin realitzar comparatives entre els diferents territoris.

Bibliografia

Llibres, articles i revistes

- Alberch, R., Arago, N-J., (1984). *75 anys de Girona: 1909 – 1984*, Fundació Caixa de Pensions.
- Bayón, M., (1999). *50 años del turismo español: un análisis histórico y estructural*. Madrid: Escuela Oficial de Turismo.
- Blasco, A., (2009). La societat d'Atracció de Forasters de Barcelona com a estructura de poder. *XI Congrés d'Història de Barcelona – La ciutat en xarxa*, 1-7.
- Cals, J., (1982). *La Costa Brava i el turisme: estudis sobre la política turística, el territori i l'hoteleria*. Barcelona: Kapel.
- Castañer, M., Ministral, M., (1988). Institucions i territori: les mancomunitats gironines. *Revista de Girona*, 130, 55-61. Recuperat de: <http://www.revistadegirona.cat/rdg/resultatsCerca.seam?cid=1734911>
- Castillo, M., (2013). Un acercamiento Critico-Conceptual a la Modernización de la Política Turística. *Rosa Dos Ventos*, 5(1), 170 – 185. Recuperat de <http://ucs.br/revistarosadosventos>
- Crous, N., (inèdit). *La Promoció turística de les Comarques Gironines*.
- Gali, N., Donaire, J.A., (2006). La història del turisme a la Ciutat de Girona. *Revista de Girona*, 239, 24 – 41. Recuperat de: <http://www.revistadegirona.cat/rdg/sumari.seam?cid=1731457>
- Garay, L.A., (2007). El Ciclo de Evolución del Destino Turístico. Una aproximación al desarrollo histórico del turismo en Cataluña. Universitat Autònoma de Barcelona. Recuperat de: <http://www.tdx.cat/handle/10803/4078>
- Gay, V., (2007). *30 anys Patronat de Turisme Costa Brava Girona*. Girona: Patronat de Turisme Costa Brava Girona.
- Gonzalez, J. C., (2005). La comisión Nacional de Turismo y las primeras iniciativas para el fomento del turismo: la industria de los forasteros (1905-1911). *Estudios turísticos*, extra 163-164, 17-30. Recuperat de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2139617>
- Larringa, C., Vallejo, R., (2013). El turismo en el desarrollo español contemporáneo. *Revista de Historia de Transportes, Servicios y Telecomunicaciones*, 24, 12-29. Recuperat de: <https://grupoturhis.wordpress.com/about/carlos-larrinaga/>
- Lopez, F., (2004). La gestión Pública del turismo en Catalunya. Organización y Política Turística de la Administración autonómica. *Investigaciones Geográficas*, 34, 5-27. Recuperat de: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcjm2n0>

- Luque, A., (2015). El desarrollo del sector turístico durante la Segunda República y el Primer Franquismo: La Federación Española de Sindicatos de Iniciativa y Turismo. Recuperat de: <http://hdl.handle.net/10630/10064>
- Molina, J., (2003). La Memòria del temps: L'origen dels balnearis a Catalunya. *Estudis de Turisme de Catalunya*, 13, 36-42. Recuperat de: http://empresaiocupacio.gencat.cat/ca/treb_departament/emo_publicacions/emo_turisme1/emo_estudis_estadistiques/emo_etc/
- Montaner, J., (1996). Política Turística. *Estructura del Mercado Turístico*. 33-46 , Madrid: Síntesis (2a ed.)
- Montaner, J., (1997). La Memòria en el temps: El Turisme durant la Generalitat republicana. *Estudis de Turisme de Catalunya*, 1, 27-29. Recuperat de: http://empresaiocupacio.gencat.cat/ca/treb_departament/emo_publicacions/emo_turisme1/emo_estudis_estadistiques/emo_etc/
- Montaner, J., (1998). La Memòria del temps: La societat d'Atracció de Forasters de Barcelona (1908-1936). *Estudis de Turisme de Catalunya*, 3, 24-28. Recuperat de: http://empresaiocupacio.gencat.cat/ca/treb_departament/emo_publicacions/emo_turisme1/emo_estudis_estadistiques/emo_etc/
- Monturiol, A., Monturiol, J., Pujolàs, M., (2003). Els cartells turístics a la comarca de la Garrotxa. Dins de Monturiol i Vidal, *Imatge i destí. Cartells turístics de les comarques gironines*. 92-99, Girona: Museu d'Art.
- Moreno, M., (2004). La catedral de Girona vista pels viatgers. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45, 417-455. Recuperat de: <http://raco.cat/index.php/AnnalsGironins/article/view/54525>
- Palou, S., (2011). *Barcelona, destinació turística. Promoció pública, turismes, imatges i ciutat (1888-2010)*. Universitat de Barcelona. Recuperat de: <http://hdl.handle.net/10803/21771>
- Palou, S., (2012). *Barcelona, destinació turística: un segle d'imatges i promoció pública*. Bellcaire d'Empordà: Vitel·la.
- Pellejero, C., (2002a). La actuación del Estado en materia turística durante la Dictadura de Primo de Rivera. *Revista de Historia Económica*, 20, 149-158. doi:10.1017/S0212610900009708.
- Pellejero, C., (2002b). La política turística en la España del siglo XX: una visión general. *Historia Contemporánea* 25, 233-265. Recuperat de: <http://www.ehu.es/ojs/index.php/HC/article/view/5936>
- Vallejo, R., (2015a). ¿Bendición del cielo o plaga? El turismo en la España franquista, 1939-1975, *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 37, 89-113. Recuperat de: http://dx.doi.org/10.5209/rev_CHCO.2015.v37.50988
- Vallejo, R., (2015b). *1955-2015: El gran viaje. Sesenta años de turismo en España*, Ministerio de Industria, Energía y Turismo – EOI, Madrid
- Velasco, M., (2004a). Administración y política turística de 1978 a 2005. *Estudios Turísticos*, 163-164, 99-122.

- Velasco, M., (2004b). *La Política turística: gobierno y administración turística en España (1952-2004)*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Velasco, M., Santos, R., (2016). La relación entre acción pública y turismo desde diversas perspectivas: ideas, actores e instituciones. *Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 14(3), 573–751. Recuperat de: http://www.pasosonline.org/Publicados/14316/PS316_01.pdf
- Vidal, D., (2006). L'imaginari monumental i artístic del turisme cultural. El cas de la revista Barcelona Atracció. Universitat de Girona. Recuperat de: <http://www.tdx.cat/handle/10803/7842>
- Vidal, D., Monturiol, A., (2003). *Imatge i destí: cartells turístics de les comarques gironines*. Girona: Museu d'Art.
- Vidal, D., Monturiol, A., (2011). *Exposició 75 aniversari de l'Oficina de Turisme de Catalunya*. Direcció General de Turisme, Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya, Barcelona. Recuperat de: <https://issuu.com/turismecat/docs/otc>

Documents i informes diversos

- (1914) Carta a la Diputació provincial de Girona. Sociedad Atracción de Forasteros de Gerona, Arxiu històric Sant Josep
- (1922) Correspondència de la SAF de Barcelona a l'Ajuntament de Girona, 26 de setembre de 1922, Arxiu Històric Sant Josep
- (1930) Correspondència de la Junta Provincial de Turismo de Gerona a la Diputació de Girona, Arxiu Històric Sant Josep
- (1934) Correspondència de Josep M. Dalmau Casademont i Emili Triadú Benet a l'Honorable Sr. Conseller d'Economia i Agricultura, 23 de juliol de 1934. Arxiu Històric Sant Josep
- (1934) Reglament del Foment de Turisme de Girona, Arxiu Històric Sant Josep
- (1935) Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº263, 20 de setembre de 1935
- (1935) Butlletí oficial de la Generalitat de Catalunya, nº299, 26 d'Octubre de 1935,
- (1935) Ordre del Conseller d'Obres Públiques, Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº352, 18 de desembre 1935
- (1936) Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº 81, 21 de març de 1936
- (1936) Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº26, 26 de Març de 1936.
- (1936) Necessitat d'unes normes de regulació d'obres i treball, Patronat de la Costa Brava, 11 de Gener de 1936, Arxiu Històric Sant Josep
- (1936) Projecte d'Estatut de l'Associació de Municipis de la Costa Brava. Arxiu Històric Sant Josep
- (1938) Notas aclaratorias acerca de la organización de las Jefaturas Provinciales de Propaganda, 9 de juliol de 1938

- (1939) Circular del Ministerio de la Gobernación. Servicio Nacional de Propaganda, 1 de Gener de 1939. Arxiu Històric Sant Josep
- (1940) Nota signada per Serrano Suñer, 16 de Maig de 1940. Arxiu Històric Sant Josep
- (1941) Reorganització de les Junes Provincials i Locals de turisme. Gaceta nº 66, Decret del 21 de febrer de 1941
- (1950) Avance del Programa de la Asamblea de Turismo de Gerona. Arxiu Històric Sant Josep
- (1950) Reglamento de la asociación Fomento de Turismo de Gerona, 14 de setembre de 1950. Arxiu Historic Sant Josep
- (1950). Memòria Un siglo de actuación, Comisión provincial de monumentos de Gerona, per Joaquim Pla i Cargol.
- (1954). Acta de la sesión constitutiva de la Junta de Turismo de Gerona. Arxiu Històric Sant Josep
- (1955) Memoria de las actividades desarrolladas por la junta provincial del turismo de Gerona durante el ejercicio de 1955, Arxiu Històric Sant Josep
- (1956) Acta de la Junta Provincial de Turismo de Gerona, 24 de Julio de 1956, Arxiu Històric Sant Josep
- (1956) Memoria de las actividades desarrolladas por la junta provincial del turismo de Gerona durante el ejercicio de 1956, Arxiu Històric Sant Josep
- (1957) Junta Provincial del Turismo de Gerona, 10 de gener de 1957, Arxiu històric Sant Josep
- (1958) Asamblea Hotelera, 21 de Noviembre de 1958, Arxiu Històric Sant Josep
- (1958) Correspondència del Procedimiento de urgència. 27 de Maig de 1958, Arxiu Històric Sant Josep
- (1958) Correspondència del Director General de Turisme al Governador, 19 de febrer de 1958, Arxiu Històric Sant Josep
- (1958) Memoria de las actividades de la Junta Provincial de Turismo de Gerona, 31 de desembre de 1958, Arxiu Històric Sant Josep
- (1959) Correspondència de l'Alcalde de Sant Feliu de Guixols, 7 de Març de 1959, Arxiu Històric Sant Josep
- (1959) Correspondència de la Delegación Provincial de Gerona al Governador Civil de la Provincia. 27 de Febrer de 1959, Arxiu Històric Sant Josep
- (1959) Correspondència del Governador Civil a l'enginyer en cap d'Obres Públiques, Arxiu Històric Sant Josep
- (1959) Memòria d'activitats desenvolupades per la Junta Provincial de Información, Turismo y Educación Popular de Gerona, Arxiu Històric Sant Josep
- (1960). Correspondència a Madrid del Delegat Provincial informant de la tirada de cartells, Arxiu Històric Sant Josep

- (1963) Proyecto del reglamento del Centro de Iniciativas y Turismo del Valle de la Molina, Juliol de 1963, Arxiu Històric Sant Josep
- (1964) Estatutos del Centro de Iniciativas y Turismo de Palamós, Arxiu Històric Sant Josep
- (1964) Resumen de las actividades del Centro de Iniciativas y Turismo de Camprodon y comarca. Arxiu Històric Sant Josep
- (1964) Reunió amb les agències de viatge i el CIT de Girona, 16 octubre de 1964, Arxiu Històric Sant Josep
- (1965) Adjunto a la carta enviada por el Director General de Promoción del Turismo al Delegado Provincial de Información y Turismo en Gerona, 11 d'agost de 1965, Arxiu Històric Sant Josep
- (1965) Circular dirigida a los presidentes de los CIT de Gerona, Palamós Puigcerda, Colera i Camprodon, 10 de Maig de 1965, Arxiu Històric Sant Josep
- (1965) Lista de Centros de Iniciativa y Turismo, Arxiu Històric Sant Josep
- (1965) Progama de los Martes Turísticos, Centro de Iniciativas y Turismo de Gerona, Arxiu Històric Sant Josep
- (1965) Resumen de las actividades del Centro de Iniciativas y Turismo de Palamos de 1964, 26 de Gener de 1965, Arxiu Històric Sant Josep
- (1967) Boletín informativo del Centro de Iniciativas y Turismo de Ripoll y Comarcas, nº1. 20 de Noviembre de 1967, Arxiu Històric Sant Josep
- (1967) Carta del CIT de Tossa al Gobernador Civil, 1 de Setembre de 1967, Arxiu Històric Sant Josep
- (1967) Correspondència del Centro de Iniciativas y Turismo de Ripoll y Comarca a la Delegación Provincial del Centro de Iniciativas y Turismo de Ripoll y Comarca, 2 de setembre de 1967, Arxiu Històric Sant Josep
- (1967) Correspondència entre la Delegación Provincial del MIT a Girona i la Dirección General de Promoción del Turismo. Arxiu Històric Sant Josep
- (1967) Reunion - estudio en Ripoll, 16 de Juliol de 1967, Arxiu Històric Sant Josep
- (1968) Boletín informativo del Centro de Iniciativas y Turismo de Ripoll y Comarcas. nº8, Maig de 1968, Arxiu Comarcal de Ripoll.
- (1968) Carta del Delegado Provincial al presidente del CIT de Besalú, 7 d'octubre de 1968, Arxiu Històric Sant Josep
- (1968) Correspondencia de la dirección general de promoción del turismo al delegado provincial de Gerona, 14 de juny de 1968, Arxiu Històric Sant Josep
- (1968) I Asamblea de Estudios sobre el Condado de Besalú, 10 d'octubre de 1968, Arxiu Històric Sant Josep
- (1968) Memoria de Actividades y Balance de 1967 y Plan de Actuación y Presupuesto 1968 del CIT de Puigcerda y Cerdaña, Biblioteca Carles Rahola

- (1969) Lista de Centros de Iniciativa y Turismo y de Oficinas Municipales de Turismo, 23 de abril de 1969, Arxiu Històric Sant Josep
- (1971) Correspondència de Jose Antonio Campos Borrego, 6 d'octubre de 1971, Arxiu Històric Sant Josep
- (1971). Carta de la Delegación provincial del ministerio de información y turismo, 9 de julio de 1971, Arxiu Històric Sant Josep
- (1972) Instancias de Miguel Nardi Viñas al Ministro de Información y Turismo, 8 de març de 1972, Arxiu Històric Sant Josep

Premsa

- (1935) "Constitución definitiva del Patronato de la Costa Brava". A *La Vanguardia*, 20 de Novembre de 1935
- (1935) "S/N". A *El Diluvio*, divendres 16 d'Agost de 1935.
- (1940) "La propaganda turística". A *El Pirineo. Diario al Servicio de España y al Caudillo*, 25 de Maig de 1940
- (1941) "Dirección General de Turismo". A *El Pirineo. Diario al Servicio de España y al Caudillo*, 04 de Desembre de 1941
- (1942) "Créditos a la Industria Hotelera". A *El Pirineo. Diario al Servicio de España y al Caudillo*, 18 de Maig de 1942
- (1943) "Reunión de la Junta de Turismo". A *Los sitios de Gerona*, 24 de Juny de 1943
- (1943) "Una Base para el turismo". A *Los sitios de Gerona*, 10 d'Abril de 1943
- (1944) "Reunión de la Junta de Turismo". A *Los sitios de Gerona*, 29 de Febrer 1944
- (1946) "Necesidad de incrementar el turismo en Gerona". A *Los sitios de Gerona*, 10 de Juliol de 1946
- (1948) MAZO, L., "Para el fomento del turismo de nuestra provincia". A *Los Sitios de Gerona*, 16 de Abril de 1948
- (1950) "Ayer quedó constituido el Consejo Asesor de la Junta del Fomento del Turismo en la Provincia". A *Los Sitios de Gerona*, 17 de Juny de 1950
- (1950) "Centenario de la Comisión Provincial de Monumentos". A *Hoja del lunes*, 16 de Gener de 1950
- (1950) DE OLASO, M., "Entrevista a Enrique Descayre Salgas". A *Hoja del lunes*, 20 de Març de 1950
- (1953) "Clausura en Sant Feliu de Guixols de la Asamblea Turística". A *La Vanguardia*, 28 de Juny de 1953
- (1963) "Iniciativas. Otro paso". A *Los Sitios de Gerona*, 23 d'Agost de 1963
- (1964) "Gran éxito del primer <<Martes Turísticos>>". A *Los Sitios de Gerona*, 17 de Juny de 1964

(1970) "Promoción de la Costa Brava". A *Los Sitios de Gerona*, 05 de Març de 1970

(1973) "Importante Asamblea General de la Comunidad Turística de la Costa Brava". A *Los Sitios de Gerona*, 04 de Novembre de 1973